

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

Organizace sezónních škol v přírodě
v souladu se současnými kurikuly předškolního vzdělávání

Diplomová práce

Organization of Schools seasonal in nature
in accordance with the current curriculum
of pre-school education

The diploma's thesis

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jana Kropáčková, Ph.D.

Autor diplomové práce: Marcela Komínová

Studijní obor: předškolní pedagogika

Forma studia: kombinované

Místo a rok vydání diplomové práce: Praha, 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne.....

.....

Podpis autora

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mě podpořili při zpracování této diplomové práce.

V první řadě patří poděkování vedoucí mé diplomové práce PhDr. Janě Kropáčkové, Ph.D.

Děkuji také ředitelce Mateřské školy Bendova v Praze 17, Mgr. Ivaně Panochové za několikaleté předávání zkušeností v rámci vzájemné spolupráce při organizaci sezónních škol v přírodě.

Také všichni respondenti z řad pedagogů, rodičů a dětí zaslouží mé poděkování, neboť bez jejich pomoci bych toto téma diplomové práce nemohla žádoucím způsobem obohatit.

A v neposlední řadě bych chtěla velice poděkovat svým nejbližším, rodině i rodičům, za jejich trpělivost, povzbuzení a morální podporu.

Klíčová slova: škola v přírodě; předškolní výchova a vzdělávání; zdravotní, psychosociální, materiální podmínky; Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV); školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (ŠVP PV); projekt; klíčové kompetence.

Key words: school in nature; the pre-school education; medical, psychosocial, physical conditions; Curriculum framework for pre-school education; School curriculum for pre-school education; project; key competencies.

Anotace: Diplomová práce, nazvaná Organizace sezónních škol v přírodě v souladu se současnými kurikuly předškolního vzdělávání, řeší z komplexního pohledu problematiku předškolního vzdělávání v prostředí školy v přírodě. Vychází z dosavadních zkušeností v této oblasti. Zohledňuje historický vývoj školního vzdělávání „na zdravém vzduchu“ tj. ve škole v přírodě, vyhodnocuje praktické zkušenosti z oblasti pedagogické, zdravotní, psychosociální a materiální. Podstatnou částí této práce jsou nové požadavky na školu v přírodě z hlediska potřeb nové demokratické společnosti vyjádřené v legislativních a pedagogických dokumentech. Kromě toho jsou obsahem této práce i hodnotící kritéria a podmínky pro jejich naplnění, která celý tento proces objektivizují. Cílem diplomové práce je analýza dosavadních poznatků o školách v přírodě a vytvoření ukázkových projektů sezónních škol v přírodě jako součást školního vzdělávacího programu.

Annotation The diploma's thesis is entitled Organization of Schools seasonal in nature in accordance with the current curriculum of pre-school education, settled on a comprehensive view of the issue of pre-school education in the schools in nature. It is based on past experience in this field. It takes into account the historical development of education "on the healthy air" that is in school in nature, evaluating the practical experience in the field of educational, health, psychosocial and physical. A considerable part of this work is new requirements for schools in nature in terms of the needs of the new democratic society, expressed in legislative and educational documents. In addition, the contents of this work are evaluation criteria and conditions for their fulfillment, which this entire process objectifies. The aim of this diploma thesis is to analyze existing knowledge about schools in nature, and create demonstration projects in the seasonal nature of schools as part of curricula for schools.

Obsah

Úvod.....	8
-----------	---

I. Teoretická část diplomové práce

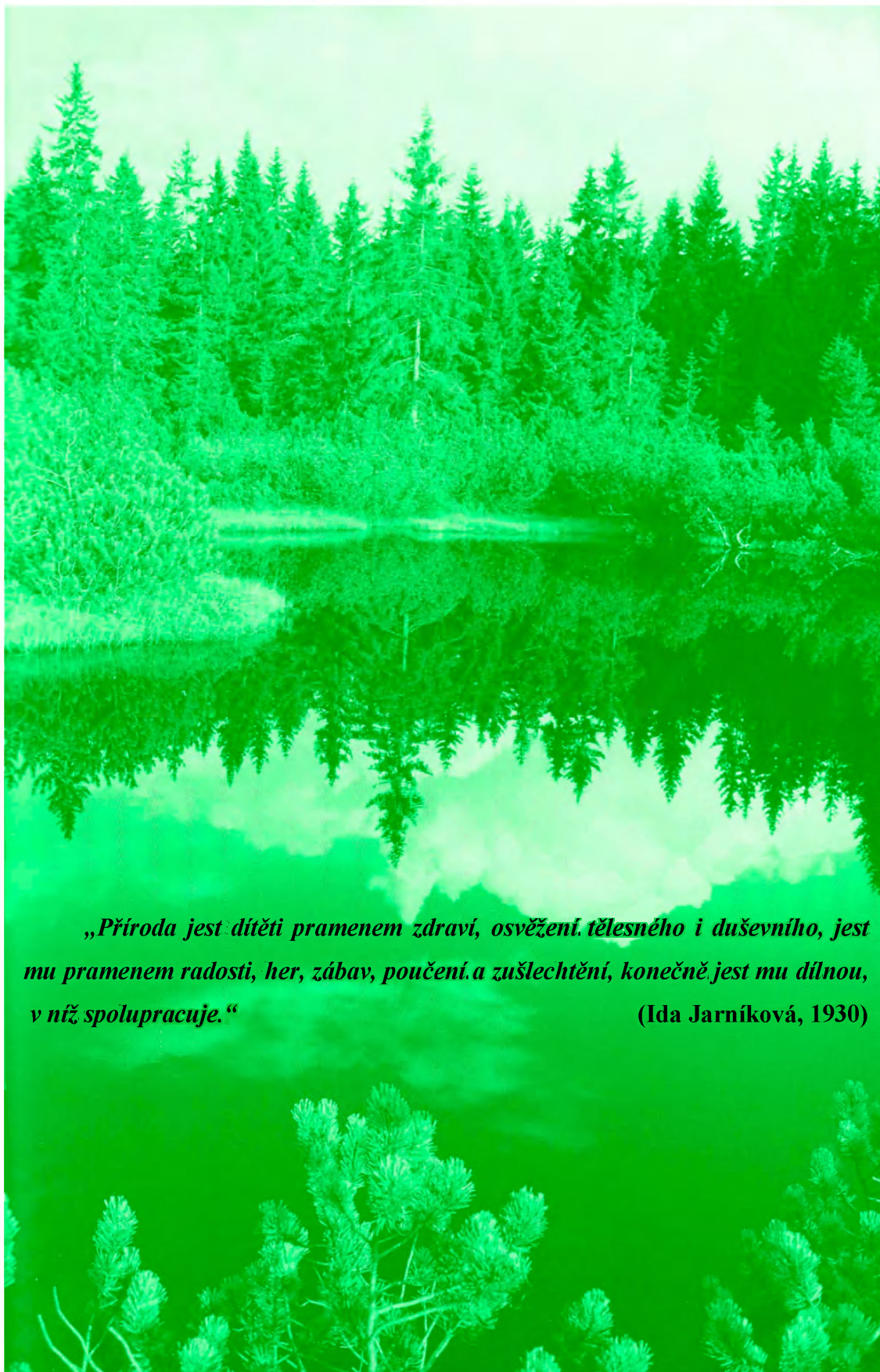
1. Pohled do historie školy v přírodě.....	11
1. 1 Vymezení základních pojmů	11
1. 2 První školy na volném vzduchu.....	14
1. 3 Vznik škol v přírodě jako nový vzdělávací fenomén.....	16
1. 4 Prvotní snahy mateřských škol o výjezdy do školy v přírodě	18
2. Škola v přírodě z pohledu legislativy.....	20
2. 1 Vyhlášky o školách v přírodě v minulosti.....	20
2. 1. 1 Vysílání dětí do školy v přírodě.....	20
2. 1. 2 Organizace a řízení školy v přírodě.....	21
2. 1. 3 Organizace výchovně vzdělávací činnosti.....	22
2. 1. 4 Hospodaření školy v přírodě.....	22
2. 2 Současná legislativa školy v přírodě.....	23
2. 2. 1 Vysílání dětí do školy v přírodě.....	23
2. 2. 2 Organizace a řízení školy v přírodě.....	24
2. 2. 3 Organizace výchovně vzdělávací činnosti.....	27
2. 2. 4 Hospodaření školy v přírodě.....	27
3. Podmínky, které ovlivňují školu v přírodě.....	28
3. 1 Zdravotní podmínky.....	28
3. 1. 1 Zdraví a prevence onemocnění.....	29
3. 1. 2 Zdravotní podmínky, které by měly děti splňovat pro školu v přírodě.....	30
3. 2 Psychologické podmínky.....	31
3. 2. 1 Odloučení – obavy, těšení.....	32
3. 2. 2 Psychologické podmínky, které by měly děti splňovat pro školu v přírodě.....	34
3. 3 Sociální podmínky.....	34
3. 3. 1 Vztahy mezi dětmi předškolního věku.....	35
3. 3. 2 Spolupráce rodiny a mateřské školy při organizaci školy v přírodě.....	35

3. 3. 3 Socializační podmínky, které by měly děti splňovat pro školu v přírodě.....	37
3. 4 Materiální podmínky.....	38
3. 4. 1 Ubytování a hygienické zázemí.....	38
3. 4. 2 Financování školy v přírodě.....	39
3. 4. 3 Pomůcky a vybavení.....	40
4. Současná kurikula předškolního vzdělávání.....	41
4. 1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV).....	41
4. 2 Metody a formy práce v předškolním vzdělávání.....	47
4. 3 Kurikulum z hlediska vých. vzdělávacích potřeb dítěte předškolního věku.....	50

II. Praktická část diplomové práce

5. Metodologie výzkumného šetření.....	52
5. 1 Cíl a úkoly diplomové práce.....	52
5. 2 Metody výzkumného šetření a kritéria hodnocení.....	53
5. 3 Charakteristika výzkumného souboru.....	55
5. 4 Organizace výzkumného šetření.....	56
6. Výzkumné šetření v oblasti problematiky školy v přírodě.....	58
6. 1 Charakteristika mateřské školy výzkumného šetření.....	58
6. 2 Metodika sezónních škol v přírodě jako součást ŠVP PV MŠ Bendova, Praha.....	61
6. 3 Hodnocení projektů sezónních škol v přírodě.....	68
6. 3. 1 Hodnocení projektu podzimní školy v přírodě „Bál v podzimním království“...	69
6. 3. 2 Hodnocení projektu zimní školy v přírodě na lyžích „Bílou stopou“.....	72
6. 3. 3 Hodnocení projektu jarní školy v přírodě „Za jarním kvítkem Krkonoš“.....	75
6. 3. 4 Hodnocení projektu letní školy v přírodě u moře „Letní mořská olympiáda“.....	77
6. 4 Zpracování výsledků dotazníkového šetření o problematice škol v přírodě.....	81
6. 5 Vyhodnocení získaných dat a jejich interpretace.....	84
Závěr.....	103
Seznam použité literatury.....	107

Přílohy v samostatném svazku: „Přílohy k diplomové práci“

„Příroda jest dítěti pramenem zdraví, osvěžení tělesného i duševního, jest mu pramenem radosti, her, zábav, poučení a zušlechtění, konečně jest mu dílnou, v níž spolupracuje.“

(Ida Jarníková, 1930)

Úvod

Téma této diplomové práce jsem zvolila na základě několika podnětů ze svého okolí, které se týkaly problematiky školy v přírodě. Mám takový pocit, že se jí v současné době nevěnuje patřičné pozornosti. Časté otázky mých mladších kolegyně, ale mnohdy i samotných rodičů na toto téma mě přivedly k myšlence, že bych právě touto cestou mohla předat své několikaleté zkušenosti s organizací školy v přírodě v podobě komplexního metodického materiálu.

Již více než dvacet let působím jako učitelka na jedné pražské sídlištní mateřské škole z rozšířenou sportovní aktivitou. S dětmi vyjíždíme do školy v přírodě několikrát ve školním roce. Organizujeme jarní a podzimní turistické pobyty, zimní pobyt společně s rodiči na lyžích a letní pobyt rovněž s rodiči a sourozenci u moře.

Dnes již ozdravnými pobyty neřešíme prevenci proti dětské tuberkulóze a napravující životosprávu tělesně oslabených dětí jako v jejich prvopočátcích. I když význam školy v přírodě nadále spočívá v podporování a posilování zdraví dítěte v kombinaci s přirozeným pohybem na čerstvém vzduchu, v přírodním a klimaticky výhodném prostředí, má svá specifika, která přinášejí životní podmínky současné velké sídelní a průmyslové aglomerace. Dnešní děti jsou odkázány na pohyb převážně v interiérech svých domovů hypermarketů nebo kin, také do mateřské školy je rodiče převážně vozí auty. Nemají fyzickou kondici, trpí často alergiemi a z přírody mívají mnohdy obavy až strach. Mízí vhodné a bezpečné prostředí pro hru. Ubývá volného přirozeného přírodního prostoru a zároveň pobyt venku se leckdy stává velmi nebezpečným. V první řadě je to zvýšený dopravní provoz a nebezpečí, které z něj pro děti vyplývá. Dále je to například smog, který je obzvláště škodlivý pro dětský organismus. Rodiče mají kolikrát velké obavy z možného zranění, nezdravého prostředí, nečistoty a možné infekce. Ve větších městech k tomu přispívá i velká pouliční kriminalita. To je několik důvodů, které mohou bránit tomu, aby si děti hrály venku.

Převážná většina učitelek z mateřských škol říká, že se jim právě v prostředí školy v přírodě daří podněcovat a rozvíjet v dětech přirozený vztah k přírodě a ke všemu živému. Většina dětí se dnes setkává s přírodou v omezené míře. Rodiče nemají mnohdy čas zajít s nimi na procházku do lesa, k rybníku nebo na louku. Tento pasivní přístup je v některých rodinách nahrazován „zvířecím mazlíčkem“

v domněni, že tímto rozvíjejí v dítěti kladný vztah k přírodě. Bohužel dítě nemá možnost jen z úzce profilovaného zaměření spojovat a chápat široké souvislosti propojené s přírodou a životem člověka. Když chtějí městské děti poznat svět rostlin, musí do parku, za zvířaty do ZOO a proměnu přírody v průběhu jednotlivých ročních období vidí pouze na příkladu několika málo stromů ve svém nejbližším okolí. Je celkem pravděpodobné, že i bez přímých zážitků spojených s přírodou může dítě vyrůst v plnohodnotnou osobnost a dosáhnout zodpovědného vztahu k živé a neživé přírodě. Zkušenosti s přírodou, které dítě mělo možnost získat svým vlastním způsobem, jsou však intenzivnější a vydrží déle. Proto se učitelky ve svých programech školy v přírodě zaměřují především na cíle enviromentální výchovy.

Ve své diplomové práci bych chtěla podtrhnout význam školy v přírodě z hlediska současných požadavků na předškolní vzdělávání. Jedním z nich je, aby vzdělávání probíhalo na základě integrovaných bloků, které nerozlišují vzdělávací oblasti, ale které nabízejí dítěti získávání nových poznatků komplexně v přirozených souvislostech a vztazích. Vydáním Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) se ustoupilo od normativních plánů, od plnění jednotných centrálně stanovených a kontrolovaných programů. Byl zrušen pravidelný režim střídání výchovných složek a činností, homogenní skupiny se přeměňovaly na heterogenní, převládající příkazový styl vedení řízených činností ustupoval a měnil se na partnerský. Realizace výchovně vzdělávací činnosti ve škole v přírodě vycházela vždy z konkrétních požadavků daného kurikula a legislativních norem.

Jak tedy cíle, obsah a výchovně vzdělávací metody dnešní školy v přírodě korespondují s cíli, obsahem a metodami RVP PV a ŠVP PV? Jaké metody, formy a činnosti můžeme uplatňovat při pobytu dětí v sezónních školách v přírodě, abychom i zde stavěli na promyšleném, odborně podepřeném a lidsky i společensky hodnotném základě, aby společný čas zde prožitý byl pro všechny radostnou a příjemnou zkušeností a zdrojem spolehlivých základů do života? Abychom rozvíjeli osobnost dítěte, podporovali jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhali mu v chápání okolního světa a motivovali ho k dalšímu poznání a učení? Abychom učili dítě žít ve společnosti ostatních a maximálně podporovali jeho individuální rozvojové možnosti?

Z toho vyplývá hlavní cíl diplomové práce: **Analýza dosavadních poznatků o školách v přírodě a vytvoření ukázkových projektů sezónních škol v přírodě jako součást školního vzdělávacího programu.**

V úvodu teoretické části se nejprve pojednává o historii školy v přírodě, o vývoji názorů na její prospěšnost v otázce zdraví dětí a rozvoji praktických znalostí o přírodě. Obsahem teoretické části jsou dále otázky legislativního ošetření této problematiky a rozbor zdravotních, psychosociálních a materiálních podmínek, které ovlivňují pobyt dětí ve škole v přírodě. V závěru této části jsou shrnuty požadavky na současné metody předškolního vzdělávání s respektováním potřeb dítěte.

Obsahem praktické části je charakteristika mateřské školy výzkumného šetření a jejího školního dokumentu. Vypracovaná obecná metodika školy v přírodě jako součást ŠVP PV je podkladovým materiálem pro přípravu konkrétních projektů sezónních škol v přírodě. Spojením výsledků z hodnocení projektů jednotlivých sezónních škol v přírodě, s výsledky dotazníkového šetření dochází k vyhodnocení získaných dat a k jejich zobecnění podle předem stanovených kritérií.

Prostřednictvím této diplomové práce, na základě výzkumného šetření bych chtěla poukázat na význam školy v přírodě, na její prospěšnost pro předškolní dítě, pro učitelky mateřských škol a v neposlední řadě také pro rodiče.

I. Teoretická část diplomové práce

1. Pohled do historie školy v přírodě

1. 1 Vymezení základních pojmů

„Chápat život jedinců v přírodním společenství není možno jinde lépe než přímo v dílně přírody.“ (Bartoš)

První vymezení pojmu „škola v přírodě“ se vztahuje převážně k obecným a měšťanským školám. Školy v přírodě vznikaly ve světě i u nás na přelomu 19. a 20. století v době reformního hnutí za novou výchovu, které na základě rozšiřujících poznatků o dítěti usilovalo o zásadní změny v obsahu výchovy a vzdělávání. Vznikaly nové pedagogické teorie a směry, jejichž cílem byl svobodný rozvoj osobnosti dítěte a demokratizace výchovy. Ve světě a za nějaký čas také u nás, byly zřizovány školy na volném vzduchu. Prvopočáteční význam škol v přírodě byl převážně zdravotní. *„Škola v přírodě na prospěch ozdravení dorostu národa a na posílení boje proti dětské tuberkulóze,“* uvádí Rohlena ve své knize Školy v přírodě a dále pokračuje: *„Školy v přírodě rozřešují problém, kterak sloučiti školskou povinnost dětí s nejdokonalejší hygienickou úpravou vyučování. Školy v přírodě bojují zároveň úspěšně s dětskými chorobami prostředky jednoduchými, přirozenými a levnými, z nichž zvláště životodárce slunce, čerstvý vzduch, pohyb i klid jsou úplně zadarmo.“* (Rohlena 1928, s. 7). Do škol v přírodě byly převážně posílány děti tělesně slabé, chudokrevné a ohrožené tuberkulózou. Ty děti, které byly celkově menší a slabší než jejich vrstevníci ve stejném věku.

Bartoš ve svém rukopise Škola v přírodě píše: *„Škola na volném vzduchu škola v přírodě má být preventivním opatřením proti podryvným vlivům velkoměstského prostředí na zdravý rozvoj dětského organismu v době biologicky nejdůležitější a nejhodnější.“* Škola v přírodě má zde kromě zdravotního významu také sociálně pečovatelské poslání, stejně tak jako vznikající předškolní instituce.

S poválečným rozvojem průmyslu se začaly do školy v přírodě posílat děti z velkých měst ohrožených znečištěným ovzduším. Pro tyto ozdravné účely se zřizovaly konkrétní objekty ve vesnických a horských lokalitách. *„Škola v přírodě je školské zotavovací zařízení, které umožňuje pobyt dětí z předškolních zařízení a žáků škol nebo jednotlivých tříd, popřípadě pobyt vybraných skupin žáků ve zdravotně příznivém prostředí bez přerušeni školní výchovně vzdělávací práce. Jejím posláním je kompenzace negativních vlivů životního prostředí na zdravotní stav dětí a žáků žijících v územích s postiženým životním prostředím.“* (Zákon č. 76/ 1978 Sb. §16 odst.1). Škola v přírodě plnila nadále převážně ozdravný úkol, jak uvádí znění zákona, zmíněna je také již výchovně vzdělávací práce.

V dnešní době je škola v přírodě chápána jako: *„Škola v přírodě zajišťuje zotavovací pobyt ve zdravotně příznivém prostředí dětem mateřských škol a žákům plnicím povinnou školní docházku bez přerušeni vzdělávání.“* (Vyhláška č. 108/2005 Sb. § 10). Zde se pod pojmem „škola v přírodě“ rozumí školské zařízení, které zajišťuje pobyt dětí z měst např. na horách. Oproti prvopočátečním zdravotním podmínkám školy v přírodě, musí být dítě, které jede do tohoto zařízení, zdravotně způsobilé a nesmí jevit známky akutního a jinak závažného onemocnění.

Do školy v přírodě mohou v současnosti jezdit mateřské školy z jakýchkoli oblastí. Při její organizaci musí respektovat několik určitých **podmínek**. Zdravotní a materiální podmínky jsou do určité míry dány právními předpisy. Opomíjeny by neměly být ani podmínky psychosociální a výchovně vzdělávací, které mají velký vliv na rozvíjení předškolního dítěte, jeho učení a poznání.

Výchovně vzdělávací činnost ve škole v přírodě vždy korespondovala s danými **kurikuly** určitého období. Kurikulum může znamenat projekt, program či plán záměrného vzdělávacího působení a také jeho obsahovou náplň, dosažený výsledek v podobě zkušeností, které jedinec během jeho realizace získá. Vzdělávací programy prvopočátečních škol v přírodě pro předškolní děti vycházely z Osnov pro mateřské školy a z Výchovného programu mateřských škol, které vypracovala v roce 1927 Ida Jamiková. Cílem výchovy dítěte předškolního věku byl jeho všestranný tělesný a duševní rozvoj. Od roku 1948/49 vstupuje v platnost Pracovní program mateřských škol, který odpovídá úpravě jednotného školství, orientuje se na zkušenosti sovětské pedagogiky a podřizuje se celospolečenským hlediskům. Sociocentricky je také

zaměřen Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy, který byl vydán v roce 1977 a doplněn Metodikou práce v předškolních zařízeních, a Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy z roku 1984 doplněný deseti metodikami. Výchovně-vzdělávací práce byla rozpracována do jednotlivých výchovně vzdělávacích složek jako např.: rozvíjení poznání, tělesná výchova, hudební výchova, literární výchova, apod. Z konkrétních úkolů obsažených v těchto složkách byl sestavován plán výchovně-vzdělávací práce pro školy v přírodě.

Po listopadu 1989 přichází pokusy o tvorbu nových koncepcí a kurikul. Byl zamítnut učebně disciplinární model předškolní výchovy a příkazový styl vedení řízených činností. Současným kurikulem předškolního vzdělávání je **Rámcový vzdělávací program (RVP PV)** vydaný v roce 2001 s aktualizací v roce 2004. Jde o kurikulární dokument státní úrovně platný pro předškolní vzdělávání. Vymezuje cíle předškolního vzdělávání, klíčové kompetence, vzdělávací obsah a podmínky pro předškolní vzdělávání. V souladu s RVP PV a s obecně platnými předpisy si zpracovává mateřská škola svůj konkrétní dokument **školní vzdělávací program (ŠVP PV)**. Je povinnou součástí dokumentace mateřské školy a je dokumentem veřejným. Způsob uspořádání vzdělávacího obsahu v ŠVP PV je realizován formou **integrovaných bloků**. Integrované bloky se vzájemně propojují a jejich vzdělávací obsahy z různých vzdělávacích oblastí se vztahují k určitému tématu, k praktickým životním situacím nebo k praktickým činnostem, k určitému produktu, apod. Mají podobu tematického celku, projektu či programu. Z cílů integrovaných bloků mohou vycházet také hlavní a dílčí cíle výchovně vzdělávacího působení ve škole v přírodě, které umožňuje dětem celistvý pohled na svět v přirozeném prostředí.

Jednou z metod takového působení je práce na základě **projektu**. U nás byla tato metoda v období reformní pedagogiky často využívána. Ida Jarníková ji charakterizuje takto: „*Základem metody projektu ve výchově jest volný výběr předmětů, jež pak děti propracují, užívajíce přitom vlastního bádání, pomůcek a pomoci vychovatelovy. To vlastně ve věku jest obvykle denní zaměstnání dětí a musí tu býti základem výchovy, neboť jest to nejpřirozenější cest. Vychovatel jen pomáhá zájmům dítěte a hledí jich využít k cílevědomé výchově.*“ (Jarníková 1930, s.127). Konkrétním podnětem pro přípravu projektu se stává reálná událost nebo situace, která vzbudí zájem dítěte a od toho se pak odvíjejí další aktivity, experimenty apod. „*Projekt tedy můžeme chápat*

jako promyšlený plán jak organizovat činnosti seskupené kolem ústředního tématu. Projekt může být zaměřen na nové zkušenosti a poznatky, nácvik dovedností či estetické a etické prožitky, zpravidla vlastně zahrnuje všechno toto dohromady.“

(Opravitlová, Gebhartová 2003, s. 266).

Příprava a realizace projektu není jednoduchá. Úkolem pedagoga je zodpovědné promyšlení stanovených cílů na základě pedagogické diagnostiky. Při jejich realizaci pak děti získávají **klíčové kompetence**. Jedná se o soubory elementárních poznatků, dovedností, schopností, postojů a hodnot. S nimi souvisejí **dílčí výstupy**. To znamená, že dítě získává dílčí poznatky, osvojuje si a utužuje smyslové, motorické, kognitivní, emocionální, praktické i sociální dovednosti, hodnotové orientace a postoje v rámci jednotlivých vzdělávacích oblastí.

Důležité je **vyhodnocování** celého projektu nebo programu školy v přírodě. Realizuje se formou každodenních reflexí a následně závěrečným celkovým vyhodnocením. Toto závěrečné vyhodnocení není jen souhrnem dosavadních poznatků, ale musí jít o analýzu výsledku splněných cílů, k odhalení příčin nedostatků, ale i předností školy v přírodě a přijetí opatření k jejich nápravě nebo odstranění. Velmi důležitým krokem je zobecnění poznatků z konkrétního pobytu v přírodě a jejich využití v pedagogické praxi.

1. 2 První školy na volném vzduchu

Komenský ve Velké didaktice píše: *„Dosud nebylo dokonale účelných škol.“* Školu dokonale účelnou jmenuje tu, která je *„pravou dílnou lidí, kde všichni všemu všestranně jsou vyučováni. Škola sedící po celý rok jen ve čtyřech stěnách je jednostranná a všestrannosti nesplňuje“*. U Komenského je otázka vztahu dítěte k přírodě jen malou částí teoretické pedagogiky. Ale přes toto a přes náboženskou záclonu položenou na celé jeho dílo ukazuje vychovatelům cestu k přírodě a dává ji za vzor pro metodickou práci.

Návrat k přírodě, jako heslo svých výchovných ideí razil předrevoluční Rousseau. Hlásal, že je nutné omezit dopad negativních vlivů na dítě, ale zároveň klást důraz na to, aby se vychovatel nebál uvést dítě do skutečného světa.

Také John Locke požadoval dostat se blíže k přírodě, dostat školu do pohybu, zakončovat a dovršovat výchovu cestováním. Jeho programy se vztahovaly převážně k horním vrstvám, které si tyto praktiky mohly dovolit. Pro lidovou školu by byly tyto programy velmi nákladné.

Další školou, převážně pro zámožné žáky, byla anglická škola v Abbotsholmu. V době reformního úsilí na přelomu 19. a 20. století přemístil zakladatel dr. Cecile Reddie školu do venkovského prostředí. Tato škola se zdála splňovat ideály moderní výchovy školní mládeže. Žáci zde bydleli v internátě a pracovali ve škole metodami ne příliš reformovanými. Zaměstnávali se prací na polích a v dílnách. Podle vzoru Abbotsholmu zřídili podobné školy Reddieho žáci. Nové školy ve venkovském prostředí se zřizovaly především z důvodů výchovných - vyloučením externích vlivů a omezením styků s městským okolím. Vedlejším důvodem bylo rozšíření zkušeností o jevy venkovského prostředí a poznatky ze zemědělské práce. Zdravotní výsledek pobytu mimo městské prostředí byl vedlejším produktem.

Počátkem 20. století se pro zlepšení zdravotních poměrů žáků vynášely lavice, tabule i katedry ze škol do lesa. První školy na volném vzduchu se spokojily s pouhým přemístěním zařízení učebny a žactva pod širou oblohu.

Venku se však učilo zrovna tak jako v učebnách. Škola i nadále zůstala odcizena všemu životu kolem ní a tvrdošijně trvala na starých metodách a formách hromadného vyučování. Nezajímalo ji nic z okolních přírodních jevů. Žáci se po ukončení vyučování vraceli zpět do svých domovů. Škole byl vytýkán nedostatek pohybu, který je přirozenou potřebou pro zdravý rozvoj tělesných orgánů a jejich funkcí.

Vyučování na volném vzduchu se stalo otázkou světového zájmu poprvé na Mezinárodním sjezdu pro školní zdravotní vědu v Norimberku v roce 1904. Popud k jednání dala lesní škola v Charlottenburku u Berlína (1904), která v té době začínala a jejíž hlavní ideou byla otázka zlepšení zdravotních poměrů žáků. Vyučovala pouze děti tělesně oslabené, které lékaři vybrali. Podobných škol postupně přibývalo i v jiných státech. U nás to byla „Škola v přírodě“, v bývalém SSSR „Ljetnaja škola“, ve Francii „Exile en plein air“, v Anglii „Open-air scholl“ atd.

Roku 1922 se sjeli do Paříže odborníci z osmi států na 1. mezinárodní kongres pro vyučování na volném vzduchu. Sjezdové jednání zdůrazňovalo nutnost provozování takových škol pro děti, jejichž zdraví je vlivem nepříznivých poměrů narušeno

nebo ohroženo. Kongres řešil otázku škol na volném vzduchu především po stránce zdravotnické.

3. kongres v roce 1934 v Bielefeldu už žádal zřizování škol na volném vzduchu nejen pro děti oslabené, ale pro všechny děti vůbec. Škola na volném vzduchu má být preventivním opatřením proti podryvným vlivům velkoměstského prostředí na zdravý rozvoj dětského organismu v době biologicky nejdůležitější a nejvhodnější. K takovému manifestačnímu požadavku muselo nutně dojít, jakmile se vědeckým výzkumem velkoměstského prostředí potvrdilo, že procento dětí s nejrůznějšími chorobami, poruchami a vadami různých orgánů je ve velkých městech nápadně větší než v prostředí venkovském, že životní podmínky ve velkých komplexech domů, uzavřených blocích a v blízkosti velkých továren nejsou příznivé zdravému rozvoji dítěte a že v takovém prostředí je zdraví dětí odsouzených k dlouhému sezení v uzavřených učebnách trvale ohroženo. Nové školy nemají být napříště umísťovány v uzavřených blocích domů, ale na volném prostranství v blízkosti lesů, kde je možno zřídit dost velkou zahradu nebo park. (Bartoš)

Ještě pár let ale trvalo, než od prvních přírodních učeben pokročily a dospěly školy k tomu, co je dnes již zcela oficiálně nazýváno školou v přírodě.

1. 3 Vznik škol v přírodě jako nový vzdělávací fenomén

Vznik prvních škol v přírodě si v podstatě vynutila rozvíjející se urbanizace a industrializace. V rozrůstajících se městech se školy vzdalovaly přírodnímu prostředí, množství továren zhoršovalo dosud relativně klidné prostředí a ovzduší. To vše vyvolávalo snahy po tom, aby děti alespoň na určitý čas opustily nezdravé město a vyjely bez zameškání výuky pookřát do zdravějšího prostředí.

První zárodkem „školy v přírodě“ byla tzv. Dětská farma, kterou zřídil učitel Eduard Štorch na pražském ostrově Maniny. Snažil se vyvést své žáky z dusných, uzavřených škol ven, na vzduch, na slunce. Pronajatý pozemek vlastními silami zveleboval, zřídil zde velké hřiště. Šlo o krásné, tiché zákoutí uprostřed zeleně a vod, kde měly pražské děti dostatek slunce, vzduchu i pohybu. Zprvu byl na farmě se svými žáky jen o volných dnech. Postupně ale byly na místě vybudovány dřevěné chaty,

kuchyň a další příslušenství, pro ubytování žáků pak stanový tábor. Když úřady povolily výuku pod stromy na zahradě, byla na světě historicky první škola v přírodě. Výuka v ní nebyla oproti běžnému učebnímu plánu nijak krácena. Naopak významným přínosem školy bylo, že šlo o školu činnou, v níž žáci vedle výuky vykonávali i řadu praktických úkolů a zaměstnání. Aktivní zábava a sportování ve volném čase byly spojeny a přiměřenou tělesnou prací.

Základní myšlenkou první školy v přírodě bylo, že učitel by neměl být pouze jakýmsi „řemeslníkem“, který přichází odučit předepsané hodiny, ale že by měl být vychovatelem, který se svými žáky tráví volný čas, společně s nimi se stravuje, bydlí, sportuje i pracuje.

Brzy byly oceňovány přínosy této školy v přírodě. Děti, které byly dříve nesamostatné, zhýčkané, nepořádné, neukázněné či lenivé se měnily k nepoznání, což oceňovali především rodiče.

Štorch si uvědomoval nutnost a důležitost zdravého tělesného pobytu dětí v přírodě, proto kromě lyžařství propagoval již ve dvacátých letech turistiku. Sám organizoval zájezdy dětí k moři do Jugoslávie, kde si najímal různé budovy k rekreačním účelům. Těchto zájezdů se zprvu účastnily celé rodiny s dětmi. Dospělí spolu s dětmi sami vařili a snažili se zde vést zdravý a harmonický způsob života.

Přes nesporné úspěchy a pozitivní hodnocení přestala první škola v přírodě fungovat. Zanikla po devíti letech. Učitel Štorch, který měl stále povinnosti na škole v Jindřišské ulici, se dále nemohl farmě plně věnovat. Chtěl proto, aby úspěšnou školu převzala veřejná správa. Zatímco město Praha i školské úřady toto řešení podporovaly, nesohlasil s ním zdravotní úřad, což se ukázalo jako rozhodující.

I přesto se zkušenosti z devítileté existence dětské farmy, pedagogického pokusu jednoho zapáleného učitele, staly v dalším vývoji pevným základem pro organizování dnes již zcela běžných škol v přírodě. (Morkes, 2007)

K vyučování v přírodním prostředí přispívali svými pokusy také další průkopníci českých pokusných škol, kteří byli ovlivněni zkušenostmi ze škol v přírodě např. z Charlottenburgu, z londýnské vícetřídní školy v přírodě s internátem nebo z francouzské veřejné školy v přírodě v Lyonu. Děti tu byly stále na čerstvém vzduchu, řádně se stravovaly, učily a pohybovaly. Výsledky těchto škol byly po stránce zdravotní

i pedagogické velmi dobré. To, co bylo ve světě většinou vytvořeno pro nejmajetnější, bylo u nás s pestalozziánským zánicím vytvářeno pro legionářské sirotky, pro děti z nejhudších sociálních vrstev.

Sociální ústav města Prahy ve snaze zlepšit zdravotní stav ohrožených dětí zřídil roku 1926 v Kinského sadech školu v přírodě, jejímž vedoucím byl Václav Rohlena. Vyučovalo se tu na podzim (do 15. října) a na jaře (od 2. května). Pro kompetenční spory škola zanikla. Rohlena uložil své zkušenosti v knize Školy v přírodě (1928).

1. 4 Prvotní snahy mateřských škol o výjezdy do školy v přírodě

V roce 1905 byl vydán nový Řád školní a vyučovací pro školy obecné a měšťanské. Řád byl v několika bodech vztahován i na školy mateřské.

Pěstounky v mateřských školách měly „*při každé vhodné příležitosti navádět dívky k ochraně uměleckých a přírodních památek, veřejných sadů a kultur, jakož i k ochraně užitečných zvířat a rostlin a buditi v nich zálibu k přírodě*“. Také v mateřských školách měly být děti každoročně z jara upozorňovány na ochranu užitečného ptactva a poučovány o „ohavnosti týrání zvířat“. Velký význam byl přikládán i ustanovení: „*kdykoliv okolnosti dovolují, buďte s dětmi konány poučné výlety, které by napomáhaly vyučovacímu účelu*“. V pojetí výchovy, která měla být realizována v plné shodě s přírodou, šlo především o pochopení a respektování skutečnosti, že všechno má svůj čas. Nároky kladené na děti mají vždy odpovídat nejen jejich kalendářnímu věku, ale především stupni jejich rozumového, psychického i fyzického rozvoje. (Morkes 2007).

S požadavkem, aby se veškerá výchova realizovala ve shodě s přírodou, bylo spojeno i zřizování školních zahrad. Školní zahrady měly přispívat především k tomu, aby děti projevovaly o přírodu a dění v přírodě zájem. Převládalo přesvědčení, že pouze na podkladě vlastní pěstelské práce se v dětech probouzí nejen láska k rostlinám, ale i láska k tělesné práci. Drobná práce na školní zahradě začala být považována i v případě mateřských škol za mimořádně důležitou věc pro zdravý fyzický i citový vývoj dětí. Práce na zahradě poskytovala nejen možnost volného pohybu na zdravém

vzduchu, ale mírné namáhání svalů a otužování přispívalo i k celkově dobrému zdravotnímu stavu dětí.

Kladné zkušenosti, které měly pěstounky z pobytů dětí na zahradě, je vedly k myšlence, založit „Letní domov“ v přírodním venkovském prostředí. Ovlivněny informacemi a zkušenostmi se zakládáním škol v přírodě ve světě, vyjadřovaly větší zájem o to, aby se také děti předškolního věku dostaly mimo město na čerstvý venkovský vzduch. Městské dítě bylo při svých hrách většinou odkázáno na dvory činžovních domů a na prostory, jejichž vzduch byl plný kouře, prachu, sazí a plynů. Za těchto okolností nebyl zdravotní stav městských dětí dobrý. V jednom ze zápisů pamětní knihy pražské Opatrovny a školy mateřské v Bubnech U studánky se můžeme dočíst: *„Dne 17. května 1914 pozvána byla slečna Hana Bořková do schůze řídících učitelek, ve které vše doporučovala a žádala o zřízení první dětské kolonie prázdninové již letošního roku. Než po delší úvaze poznala se, že jmění „Letního domova“ je pro letošní těžké poměry nedostatečné a posléze by až příštím rokem uveden byl „Letní domov“ v život. Všecky slečny slíbily pilně pracovat pro tuto myšlenku: všemi prostředky zvětšit toto malé jmění, by příštím rokem dopřán byl zotavující pobyt našim nejslabším a nejpotřebnějším dítkám, na našem krásném, českém venkově.“*

Pěstounky hrály dětem divadlo a několik představení bylo určeno pro širší obecenstvo. Vybíralo se 20hal. za dospělého a 10hal. za dítě. Zároveň s představením byl uspořádán malý bazar. Ani za několik dalších let neměly pěstounky dostatek finančních prostředků pro vyslání dětí do „Letního domova“. Důvodem byla válka, nedostatek a zdražování potravin. Na Letní domov však nezapomněly, což je patrné z dalšího zápisu v pamětní knize: *„Snad všecky učitelky na všech našich školách, jsou si vědomy důležitosti tak blahodárného podniku, všemožně se přičinují, by malý dosud kapitál stále vzrůstal a díky všem, dílu se dobře daří. Pořádáním divadelních her, sbírkami, bazary, prosbami příspěvků přibývá.“* Ve školním roce 1919-1920 se pěstounkám jejich snahy vyplatily: *„Letní domov vyslal měsíci červnu 50 dětí ku ozdravnému pobytu do Chocerad. Z našeho ústavu byly dvě děti.“* V roce 1927 je zapsáno: *„Do kolonie Letního domova v Krušovicích přijato o prázdninách 6 dítek.“* Dalo by se říci, že jsou to jedny z prvních škol v přírodě pro předškolní děti. (Vzpomínky učitelky, pamětnice na počátky školy v přírodě s fotodokumentací v příloze 7 a 7.1.)

2. Škola v přírodě z pohledu legislativy

2. 1 Vyhlášky o školách v přírodě v minulosti

V dobách, kdy se objevily první úvahy o vzdělávání dětí v přírodním prostředí žádná speciální legislativa v této věci neexistovala.

Na prvotním zřizování některých objektů škol v přírodě se podílely sociální úřady. Například Ústav pro sociálně zdravotnickou péči hl. m. Prahy v č. 35 Věstníku hl. m. Prahy, roč. XXXIII deklaroval dělení dětí jako možných adeptů pro pobyt ve školách přírodě takto: 1. Děti zdravé, 2. Děti oslabené pro prázdninové kolonie a školy v přírodě, 3. Děti ohrožené pro ozdravovny v Říčanech, Černovicích, Smokovi, 4. Děti nemocné pro sanatoria.

Velký rozmach tohoto typu vzdělávání na čerstvém vzduchu jsme mohli zaznamenat v 70. letech minulého století. Jelikož neexistoval speciální zákon v této věci, bylo nutno v tomto směru aplikovat obecné normy. Proto vznikla Vyhláška MŠ ČSR 90/1979 Sb., která problematiku škol v přírodě v mnoha aspektech upravovala a o které bude dále projednáno.

2. 1. 1 Vysílání dětí do školy v přírodě

První školy v přírodě u nás byly zřizovány pro vybrané skupiny dětí. Jednalo se převážně o děti tělesně oslabené a ohrožené tuberkulózou.

Zmíněná vyhláška MŠ ČSR 90/1979 Sb. mimo jiné upravovala vysílání dětí do škol v přírodě ze všech typů mateřských škol a z oblastí, v nichž byl zvláště ohrožen zdravý vývoj dětského organismu jako například z obcí okresů Chomutov, Most, Teplice a Ústí nad Labem. Odtud se vysílaly děti do školy v přírodě 2x ve školním roce, z toho jedenkrát v zimním období. Děti z mateřské školy se do školy v přírodě vysílaly jedenkrát v průběhu školní docházky, na pobyt, který trval 14 dní. Pobyt dětí z oblastí, v nichž byl zvláště ohrožen zdravý vývoj dětského organismu, se mohl podle místních podmínek prodloužit až o 7 dní.

Novější vyhláška MŠMT 303/1996 Sb. upřesnila předchozí legislativní normu v tom smyslu, že výjezdy dětí ze všech oblastí do školy v přírodě lze uskutečnit v průběhu celého školního roku, a to nejvýše dvakrát ročně. Délka jednoho pobytu zůstala neměnná tj. maximálně 14 dnů. Dřív mohly takto vyjíždět do přírody jen školy z vybraných oblastí, z ostatních oblastí pak vyjížděly děti pouze jednou v průběhu docházky do mateřské školy a jednou v průběhu docházky do základní školy.

2. 1. 2 Organizace a řízení školy v přírodě

Vyhláška MŠ ČSR 90/1979 Sb. definovala umístění škol v přírodě:

- a/ v objektech sloužících trvale k tomuto poslání, spravovaných národními výbory,
- b/ v objektech pronajatých sloužících tomuto poslání přechodně.

Vysílání a pobyt dětí ve školách v přírodě zabezpečoval okresní národní výbor a hygienické požadavky stanovil zvláštní předpis. Zdravotní dozor nad školou v přírodě prováděl okresní ústav národního zdraví, v jehož obvodu byla škola umístěna.

Navazující vyhláška MŠMT 102/1989 Sb. doplnila předchozí vyhlášku o ustanovení, které stanovilo povinnost provozovateli zabezpečit dopravu dětí do školy v přírodě a schvalovat učební plán vysílané školy.

Nová vyhláška MŠMT 303/1996 Sb. dává mateřským školám a jejich ředitelkám více pravomocí a větší volnost při organizování školy v přírodě. Říká, že školy v přírodě může organizovat každá mateřská škola a základní škola. V § 2 je uvedeno, že pobyt žáků ve škole v přírodě organizují vysílající školy nebo předškolní zařízení na základě předem uzavřené smlouvy. Ředitel vysílající školy nebo předškolního zařízení upraví v případě výjezdu do objektu, který není stálou školou v přírodě, učební plán školy s přihlédnutím k místním podmínkám tak, aby souběžně s výchovou a výukou mohlo být dosaženo ozdravného účinku.

Zda je možné organizovat školu v přírodě v zahraničí vyhláška nestanovuje ani nezakazuje. Musí zde být dodrženy tytéž podmínky, které vyhláška stanoví pro školy v přírodě konané v tuzemsku.

2. 1. 3 Organizace výchovně vzdělávací činnosti

„Vyučování doplněno je vnímáním přírody. Místo prostých zvuků, obrazů a náčrtů uplatňuje se zde skutečná příroda, kterou naučí se znáti. O vyučovacích osnovách a rozvrhu hodin sjedná správce školy podrobnosti s okresním školním inspektorem.“ (Rohlena 1928, s. 181).

Tento duchovní odkaz Rohleny respektuje v této otázce několikrát již zmiňovaná Vyhláška MŠ ČSR 90/1979 Sb. Deklaruje, že se výchovně vzdělávací činnost ve školách v přírodě řídí předpisy platnými pro školy, z nichž byly děti vyslány. Činnost dětí se zaměřuje převážně na tělovýchovu, turistiku a rekreační činnost, organizovanou podle podmínek školy v přírodě.

Doplňující Vyhláška MŠMT ČSR 102/1989 Sb. již myslí na mateřské školy v tom smyslu, že jim zaměstnání z výchovně vzdělávacích složek Programu výchovně vzdělávací práce pro jesle a mateřské školy rozvrhuje ve škole v přírodě do šesti dnů v týdnu.

2. 1. 4 Hospodaření školy v přírodě

V oblasti hospodaření školy v přírodě Vyhláška MŠ ČSR 90/1979 Sb. uvádí, že veškeré výdaje škol v přírodě zajistí ve svém rozpočtu okresní národní výbor. Při vysílání dětí ze škol, které se nenacházejí v ekologicky postižených oblastech, poskytne provozovatel na úhradu skutečných výdajů příspěvek ve výši 10 Kč na jedno dítě a den. Rozdíl mezi příspěvkem poskytnutým provozovatelem a mezi skutečnými výdaji uhradí zákonní zástupci. Z ohrožených oblastí pro zdravý vývoj dítěte, hradí provozovatel veškeré výdaje.

Ve vyhlášce MŠMT 303/1996 Sb. vydané již v nových politických a ekonomických podmínkách dochází ke změně v tom, že školy, které se nacházejí ve vymezených oblastech, v nichž je ohrožen zdravý vývoj dětí, dostanou prostřednictvím školského úřadu, normativně na dítě, státní finanční příspěvek. Školy, které se nenacházejí v ekologicky postižených oblastech, nedostávají příspěvek žádný. Záleží na rodičích, zda budou ochotni a schopni svým dětem plnou částku uhradit, popřípadě jestliže se jim podaří sehnat příspěvek od obce nebo od sponzora.

Celková režie je v rámci vyhláškou stanovených pravidel naprosto v rozhodnutí školy. Veškeré náklady na pedagogy jsou placeny formou cestovních příkazů ze školního rozpočtu.

2. 2 Současná legislativa školy v přírodě

Organizace školy v přírodě se řídí:

Zákonem č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, který definuje základní povinnosti provozovatelů zotavovacích akcí; stanoví obecné podmínky pro výchovu, vzdělávání a zotavení dětí a mladistvých, např. pořádání zotavovacích akcí, podmínky účasti dětí ve škole v přírodě a na zotavovací akci atd. (Hlava II., Díl II.).

Zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Vyhláškou č. 108/2005Sb., o školských, výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláškou MZ ČR č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti, byla novelizována vyhláškou č. 148/2004 Sb. Vyhláška představuje výchozí dokument pro provozovatele pobytových akcí. Dokument stanoví hygienické požadavky na prostorové podmínky, ubytování, vybavení, odstraňování odpadků, stravování a režim dne zotavovacích akcí.

Vyhláškou č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých.

Vyhláškou č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů.

2. 2. 1 Vysílání dětí do školy v přírodě

Do škol v přírodě se vysílají předškolní děti ve věku 4-7 let. Délka jednoho pobytu dětí ve škole v přírodě je maximálně 14 dnů. Škola může na školu v přírodě vyslat jen dítě, které je zdravotně způsobilé k účasti na ní, nejeví známky akutního onemocnění (např. horečky nebo průjem) a ve 14 dnech před odjezdem do školy v přírodě nepřišlo do styku s fyzickou osobou nemocnou infekčním onemocněním nebo

podezřelou z nákazy, ani mu není nařízeno karanténní opatření. Toto prohlášení odevzdávají rodiče při odjezdu, nesmí být starší více než jeden den.

Zdravotní způsobilost dítěte pro účast na škole v přírodě nebo zotavovací akci posuzuje a posudek vydává praktický lékař pro děti a dorost, který dítě registruje. V posudku dále uvede, zda se dítě podrobilo stanoveným pravidelným očkováním nebo má doklad, že je proti nákaze imunní nebo že se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci. Posudek o zdravotní způsobilosti dítěte má platnost po dobu jednoho roku od data vystavení, pokud během této doby nedošlo ke změně zdravotní způsobilosti dítěte. Posudek o zdravotní způsobilosti dítěte a písemné prohlášení předloží zákonný zástupce vysílající škole. (Posudek o zdravotní způsobilosti dítěte v příloze 1. 4 a Zdravotní doklad dítěte pro pobyt ve škole v přírodě v příloze 1. 5)

K zařazení dítěte do školy v přírodě je třeba souhlasu zákonného zástupce. Součástí jejich souhlasu je prohlášení o poučení, že do školy v přírodě nemůže být vysláno dítě, jehož zdravotní stav by mohl být tímto pobytem ohrožen, a dítě, které by mohlo zdravotně ohrozit ostatní děti. (Písemný souhlas rodičů v příloze 1. 3)

Školy v přírodě se s vysílaným pracovníkem mohou účastnit jeho děti, i když nejsou žáky vysílané třídy, školy nebo předškolního zařízení.

2. 2. 2 Organizace a řízení školy v přírodě

Ředitelka školy písemně pověřuje pedagogického pracovníka školy funkcemi, které na škole v přírodě vykonávají: vedoucí, učitel, vychovatel a zdravotník. (Cestovní příkaz v příloze 1. 7)

Fyzické osoby činné při škole v přírodě nebo zotavovací akci jako dozor nebo zdravotník musejí být k této činnosti zdravotně způsobilé. Zdravotní způsobilost posuzuje a posudek vydává praktický lékař, který fyzickou osobu registruje. Tento posudek má platnost jeden rok od data vystavení, pokud během této doby nedošlo ke změně zdravotní způsobilosti fyzické osoby. Posudek o zdravotní způsobilosti předají fyzické osoby činné při škole v přírodě nebo zotavovací akci, s výjimkou pedagogických a zdravotnických pracovníků, vysílajícímu zařízení, škole nebo pořádající osobě. Fyzické osoby činné při stravování musí splňovat předpoklady pro výkon činností epidemiologicky závažných (musejí mít zdravotní průkaz).

Orgány činné v oblasti BOZP doporučují, aby všechny osoby, které se účastní akce jako pedagogický dozor, měly zdravotní průkaz.

Ředitelka školy schvaluje plán, program a režim dne ve škole v přírodě.

Škola zajišťuje:

- ohlášení školy v přírodě příslušnému orgánu veřejného zdraví
- ubytování účastníků školy v přírodě na základě písemné smlouvy, kterou provozovatel zajišťuje požadavky dané vyhláškou č. 148/2004Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti (Smlouva o zajištění pobytu v příloze 1. 1)
- stravování na základě pracovních dohod uzavřených s kuchařkami a ručí za dodržování hygienických norem pro stravování
- dopravu žáků (Smlouva o dopravě v příloze 1. 2)
- personální obsazení – odborně i zdravotně způsobilý doprovod v takovém počtu, aby byl zajištěn pobyt dětí, včetně dětí se zdravotním postižením, jejich bezpečnost a ochrana zdraví podle příslušných právních předpisů
- zdravotníka s potřebnou kvalifikací a rozsahem povinností podle příslušných předpisů (zákon č. 258/2000Sb., o ochraně veřejného zdraví)
- vybavení lékárničky podle zákona č. 258/2000Sb., o ochraně veřejného zdraví (Vybavení lékárničky v příloze 1. 6)
- zajistit instruktáž všech fyzických osob činných ve škole v přírodě, s výjimkou zdravotníka, o hygienických požadavcích na tyto akce a předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění a jiných poškození zdraví, pokud se takové instruktáže dosud nezúčastnily (zákon 258/2000Sb.)

Vedoucí školy v přírodě dále zajistí:

- zpracování plánu školy v přírodě (Tabulka pro výchovně vzdělávací plán v příloze 1. 9)
- vypracuje rozpočet školy v přírodě.
- denní režim školy v přírodě

- rozpis služeb pedagogických pracovníků tak, aby byly dodrženy zásady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci; písemný rozpis odevzdá před odjezdem řediteli školy (Příklad rozpisu služeb v příloze 1. 8)
- základní péči o zdraví všech účastníků po dobu konání zotavovací akce nebo školy v přírodě, kontrolu dodržování hygienických požadavků stanovených zákonem č. 258/2000 Sb. v platném znění a prováděcím právním předpisem a kontrolu dodržování zásad osobní hygieny fyzickými osobami uvedenými v § 10 odst. 3 způsobilou fyzickou osobou (zdravotníkem); za způsobilou se pro účely tohoto zákona považuje fyzická osoba, která má alespoň úplné střední odborné vzdělání v oborech všeobecná sestra, dětská sestra nebo porodní asistentka, fyzická osoba, která absolvovala kurs první pomoci se zaměřením na zdravotnickou činnost při škole v přírodě nebo zotavovací akci, a student lékařství po ukončení třetího ročníku; náplň kursu první pomoci upraví prováděcí právní předpis
- vedení zdravotnického deníku a seznamu účastníků a uložení těchto záznamů po dobu 6ti měsíců od skončení školy v přírodě (zákon č. 258/2000Sb.)
- účast zdravotníka při kontrole zdravotních průkazů fyzických osob činných při stravování, při převzetí posudků o zdravotní způsobilosti dětí a prohlášení od rodičů, při sestavování jídelníčku a režimu dne; dosažitelnost zdravotníka 24 hodin denně po celou dobu konání zotavovací akce nebo školy v přírodě; pořízení výpisu z posudků o zdravotní způsobilosti zdravotníkem;
- na akci organizuje, řídí a kontroluje práci a činnost všech dospělých osob, kontroluje dodržování smlouvy s dodavatelem, jídelniček, režim dne
- vedoucí školy v přírodě a všichni zúčastnění pracovníci jsou povinni přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů, zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví účastníků a poskytují jim nezbytné informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví
- informovanost zákonného zástupce dítěte o zdravotních potížích, které dítě v průběhu školy v přírodě prodělalo (zákon č. 258/2000Sb.)

2. 2. 3 Organizace výchovně vzdělávací činnosti

V režimu dne musí být pevně vymezena doba pro spánek, osobní hygienu a stravování. Doba vymezená pro spánek musí činit nejméně 9 hodin. Režim dne musí odpovídat věku a zdravotnímu stavu dětí.

Fyzická a psychická zátěž dětí musí být přiměřená jejich věku, schopnostem a možnostem. Při soustavné fyzické zátěži dětí v prvních dvou dnech zotavovací akce musí být třetí den vyhrazen odpočinku.

Koupání dětí v přírodě musí být přizpůsobeno počasí, fyzické zdatnosti dětí a jejich plaveckým schopnostem. Děti se mohou koupat jen za dohledu osoby činné při zotavovací akci jako dozor. Dohled může vykonávat jen osoba, která je schopna poskytnout záchranu tonoucímu. Koupat se děti smějí nejdříve 1 hodinu po hlavním jídle nebo po intenzivním cvičení.

Při zotavovacích akcích zaměřených na zimní sporty nesmí výcvik nebo jiná soustavná fyzická zátěž dětí přesáhnout 6 hodin denně, s výjimkou dne, kdy se pořádá celodenní výlet. Výcvik nebo jiná soustavná fyzická zátěž dětí do 12 let musí být nejpozději po 90 minutách přerušeny alespoň patnáctiminutovou přestávkou.

Výchovně vzdělávací činnost ve škole v přírodě je dána požadavky, podmínkami a vzdělávacím obsahem RVP PV. Náměty projektů odehrávajících se ve škole v přírodě a s nimi korespondující cíle vycházejí z integrovaných bloků ŠVP.

2. 2. 4 Hospodaření školy v přírodě

Podle zákona MŠMT 561/2004 Sb. se zotavovací pobyty dětí ve zdravotně příznivém prostředí bez přerušování vzdělávání již nefinancují.

Nadále záleží na rodičích, zda budou ochotni a schopni svým dětem plnou částku pobytu uhradit, popřípadě zda se podaří mateřské škole sehnat příspěvek od obce nebo od sponzora. Celková režie je v rámci vyhláškou stanovených pravidel stále v rozhodnutí školy. Veškeré náklady na pedagogy jsou placeny formou cestovních příkazů ze školního rozpočtu.

Po skončení školy v přírodě předá vedoucí školy v přírodě řediteli hodnotící zprávu o průběhu akce včetně vyúčtování. (Zpráva o průběhu školy v přírodě v příloze 1. 11)

3. Podmínky, které ovlivňují školu v přírodě

Při organizaci škol v přírodě bychom měli vycházet z několika základních podmínek, které ji ovlivňují. Mezi tyto základní podmínky patří psychologické, sociální a materiální podmínky. Některé z nich, jako například zdravotní a materiální jsou v určité míře legislativně vymezeny příslušnými právními normami. Pozornost je potřeba věnovat také podmínkám psychologickým a sociálním, které mají velký vliv na osobnost předškolního dítěte při jeho delším odloučení od rodiny. Spolu s podmínkami nesmíme zapomínat na potřeby dětí (obecně lidské, vývojové, individuální) a jejich uspokojování, které přispívá k umocnění příjemných prožitků a zážitků v kontaktu s novým, neznámým prostředím.

3.1 Zdravotní podmínky

Jedním z negativních rysů dnešního životního stylu je, že lidé tráví většinu volného času i pracovní doby v místnostech a pobyt ve venkovním prostředí značně omezují. Odborníci tvrdí, že nedostatečný pohyb dětí a kontakt s přirozeným přírodním prostředím má řadu negativních dopadů na jejich tělesný i duševní vývoj.

Škola v přírodě je pro městské děti prostředím nabízejícím čerstvý vzduch a dostatek spontánní pohybové aktivity pro jejich přirozený fyzický rozvoj. Je prokázáno, že pohybové činnosti, tělesná cvičení a pohybové hry významně působí na zdravý růst a vývoj dítěte. Podporují rozvoj všech orgánů a tkání a jsou-li uskutečňovány na zdravém vzduchu, celkově dítě otužují. Dobře řízená pohybová činnost pomáhá rozvíjet kladné vlastnosti celé osobnosti dítěte – samostatnost, sebeovládání, pozornost, soustředěnost, pohotovost, odvahu k překonávání překážek, vytrvalost, atd. Důležitý je každodenní pohyb na čerstvém vzduchu se spontánní pohybovou aktivitou.

Dostatečný pohyb na volném vzduchu je velice užitečný pro zvyšování zdravotní odolnosti dítěte a jeho obrany proti infekcím.

Organizování škol v přírodě dětí předškolního věku, v první řadě s pohybovými činnostmi jako je lyžování nebo plavání, vyžaduje znalost jejich tělesného a pohybového vývoje a zároveň jejich zdravotního stavu.

3.1.1 Zdraví a prevence onemocnění

„Zdraví je stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody, nikoliv nepřítomnost nemoci nebo vady,“ (definice SZO).

Při organizaci školy v přírodě s přihlédnutím na zdravotní hledisko můžeme vycházet z cílů programu Zdravé mateřské školy z oblasti tělesné pohody a vytvořit si tuto definici: „Škola v přírodě ochraňuje a posiluje organismus dítěte především dostatkem volného **pohybu**, optimálním **denním režimem**, **zdravou výživou** a **vhodným prostředím**.“

Pohyb dítěte v sobě spojuje a harmonizuje tělesné, intelektuální, sociální a emocionální aspekty osobnosti. Je prostředkem k získávání sebevědomí, hodnocení sebe samého, vzájemného srovnávání, pomáhání si, soupeření, spolupráce. Je jednou ze základních potřeb předškolního dítěte a tím i důležitým prostředkem dětského objevování světa. Je projevem psychické aktivity. Dítě propojuje všechny mentální činnosti konkrétním pohybem.

Pohybové činnosti a hry ovlivňují sociální vztahy a sociální vývoj a oprošťují dítě od strachu, na druhé straně podněcují vůli a sebeovládání. Při dnešním způsobu života se nemusíme obávat přetížení přemíry pohybové aktivity, ale naopak důsledků nedostatečného pohybu. Při organizování pohybové činnosti pro děti předškolního věku je třeba mít na zřeteli spontánní pohybovou aktivitu dětí při hrách. Pokud však tělesná zátěž dosáhne dětského maxima, dítě ztrácí o činnost zájem. Není vhodné nutit děti do činnosti při nedostatečné motivaci. Zároveň z biologického hlediska nelze používat stejné metodiky pro všechny děti.

Proto, aby se děti při pohybu dobře cítily nesmíme zapomínat na vhodné **oblečení** (Doporučené seznamy oblečení v příloze 2. 1- 2. 4). Přiměřená volba oblečení by měla sloužit k otužování. Občas je pocit mírného chladu a lehké oblečení užitečnější, než stálé teplo a přehřívání.

Denní režim by se měl ve škole v přírodě podobat domácímu režimu. Řízená činnost by se měla prolínat se spontánní aktivitou dětí, s prožitkovým učením hrou, převážně ve venkovním přírodním prostředí. Důležité je, aby uspořádání dne vycházelo z potřeb dětí. Ty by měly mít také dostatek prostoru pro odpočinek a čas na zklidnění. Fyzická a psychická zátěž dětí musí být přiměřená věku, jejich schopnostem a možnostem. Při zvýšené fyzické zátěži např. při lyžařském pobytu v prvních dvou dnech by měl být třetí den vyhrazen k odpočinku. (Doporučená, orientační organizace dne při pobytu v přírodě v příloze 1. 10)

Se zdravým vývojem úzce souvisí **zdravá výživa** dítěte, která musí obsahovat potřebné živiny (bílkoviny, tuky, glycidy, vitaminy a minerální látky). Zejména při pohybové činnosti a nahrazování tepelných ztrát potřebuje dítě zvýšený přísun živin. Správná zdravá výživa dítěte představuje hodně ovoce a zeleniny, zejména syrové, dostatek nízkotučných mléčných výrobků, libového masa, ryb, drůbeže, luštěnin, obilninových výrobků a vhodných tekutin. Je nutné pamatovat na to, že pro děti je pouze strava smíšená stravou plnohodnotnou.

Ve škole v přírodě musí mít všichni její účastníci k dispozici nápoje po celý den, obzvláště v letních a zimních pobytech je důležité zvýšit dávku příjmu tekutin. (Příklad jídelního lístku v příloze č. 3)

Měli bychom si také uvědomit, že každé dítě má své individuální potřeby. Množství přijímaného jídla se může lišit od našich představ. Je závislé na konstitučním typu dítěte, jeho zdravotním stavu, tělesné aktivitě apod.

3.1.2 Zdravotní podmínky, které by měly děti splňovat pro školu v přírodě

Současná legislativa udává, že škola může na školu v přírodě vyslat jen dítě, které je zdravotně způsobilé.

Někdy se však může naskytnout případ, kdy má dítě nějaké chronické onemocnění, lehčí formu postižení, astma nebo epilepsii a rodiče si velmi přejí, aby se jejich dítě mohlo zúčastnit školy v přírodě spolu s ostatními. Důležité je získat od rodičů všechny podstatné informace, potřebné léky, případně kontaktovat dětského lékaře a zeptat se na aktuální stav malého pacienta a případná režimová omezení.

S dětmi, které vyžadují s ohledem na svůj zdravotní stav intenzivnější péči, může jet doprovod, nejčastěji to bývá maminka nebo babička.

S doprovodem rodičů mohou jet na některé pobyty také děti mladší tří let, pokud jim vyjde mateřská škola v tomto ohledu vstříc. Rodiče tak mají možnost bezprostředně zjistit, jak by bylo o jejich děti ze strany pedagogů postaráno, co vše děti ve škole v přírodě dělají, jak si užívají společného pobytu ve skupině svých vrstevníků.

Pro samostatný pobyt dítěte ve škole v přírodě je ze zdravotního hlediska dále vhodné, když zvládá základní sebeobsluhu jako např.: stará se o osobní hygienu, přijímá samostatně stravu a tekutinu, umí stolovat, postará se o sebe a své věci v rámci možností, obléká se, obouvá apod. Další podmínkou je, aby dítě do jisté míry zvládalo základní pohybové dovednosti a orientaci v prostoru, aby rozlišovalo, co jeho zdraví prospívá a co mu škodí.

Samostatný pobyt ve škole v přírodě je převážně pro městské dítě fyzickou i psychickou zátěží. Tyto podmínky, které bude samostatně zvládat, přispějí k jeho celkové zdravotní pohodě.

3. 2 Psychologické podmínky

Je známé, že děti, které jsou od nejranějšího věku uzavřené v místnostech, mají méně rozvinuté pohybové schopnosti, chybí jim praktická manuální zručnost a jsou náchylnější k různým onemocněním. Život v umělém prostředí má negativní dopad také na duševní sféru dítěte. Pro svůj zdravý vývoj dítě potřebuje, aby bylo obklopeno podněty, které by působily na všechny jeho smysly. Na dítě, které pobývá většinu denního času doma a sleduje „realitu“ jen na televizní obrazovce nebo na monitoru počítače, působí pouze vizuální a akustické podněty, které může přijímat jen pasivní formou. Chybí mu tolik potřebná interakce, která je důležitá pro vytváření představy o reálném světě. I když tyto vizuální a akustické informace mohou být velmi bohaté, neodpovídají však tomu, jak svět ve skutečnosti vypadá. Je to jen umělecký a technický obraz, který se vyznačuje určitým zjednodušením a stylizací reality. Dítě si tak tvoří neúplný a zkreslený obraz vnější reality. Důležitou úlohu prostředí, ve kterém dítě

vyrůstá, spatřujeme v tom, že může do určité míry ovlivnit vývoj jeho představivosti, kreativity, emocionality i sociálního chování.

Nejcennější informace dítě získává z přírodního prostředí poznáváním všemi smysly. Škola v přírodě je jedním z prostředků s nevyčerpatelným zdrojem podnětů pro rozvoj dětského kognitivního učení.

Poznávání se v předškolním věku zaměřuje na nejbližší svět a pravidla, ve kterém dítě žije. Svůj názor na svět vyjadřuje kresbou, vyprávěním nebo hrou, v níž se plně projeví typické znaky dětského myšlení i emočního prožívání. Skutečnost je zde zjednodušená a srozumitelná. Kresba je v předškolním věku jednou ze symbolických funkcí, v níž se projeví tendence zobrazit realitu tak, jak ji dítě chápe. Hra a vyprávění jsou dalším způsobem vyjádření vlastní interpretace reality a postoje ke světu a k sobě samému. Hra je pro předškolní dítě jeho nejpřirozenější činností, která má velký význam pro rozvoj jeho kognitivních schopností a sociálních dovedností. Hra působí na rozvoj poznání dítěte, umožňuje mu seznamování se s obklopující skutečností a umožňuje mu pozvolné začleňování se do společnosti, ve které žije. Má vliv na utváření osobních vlastností dítěte, přináší mu uspokojení, dává mu radost z činnosti, vzbuzuje u něho dobrou náladu.

Pro předškolní věk je charakteristické bohaté emocionální prožívání. Dítě rychle přechází ze smíchu do pláče. Podněty z okolního prostředí by měly být takové, aby u dítěte převažovaly city kladné. U dítěte vrcholí prožitky strachu, proto má pro jeho psychiku velký význam klidné a nestresující působení z vnějšího okolí.

3.2.1 Odloučení – obavy, těšení

U mnoha dětí je pobyt mimo rodinu spojen s velkými obavami, často oprávněnými, protože již v minulosti zažily situace, které si nepřejí opakovat. Někdy může mít některé dítě obavy z toho, co se stane doma za jeho nepřítomnosti.

Jak odhadnout, jestli dítě pobyt mimo rodinu zvládne bez větších problémů? Jedině postupným zkoušením. Při odloučení pozorujeme, jak dítě reaguje, jak situaci zvládá a podle toho můžeme odhadovat, jak se zachová v podobné situaci příště. Důležité je, když může dítě trávit chvíle mimo rodinu s někým, koho dobře zná. Velice přínosné jsou i akce mateřské školy několik dní před odjezdem do školy v přírodě

s názvem „Noc v mateřské škole“. Děti stráví noc v odloučení od rodičů se svou paní učitelkou a s kamarády v prostředí, které dobře znají. Vyzkouší si večerní atmosféru, seznámí se s režimem večerního ukládání a společné noci. Učitelka má zas možnost pozorovat, jak se dítě chová, jak danou situaci zvládá.

Velmi důležitá je příprava před odjezdem. Mateřská škola by měla rodiče i dítě seznámit s učitelkami, které se budou o něj starat, sdělit jim některá jména kamarádů se kterými dítě pojede, seznámit je s místem, kde se škola v přírodě bude konat, i se specifickými požadavky programu.

Děti by se před odjezdem měly ladit spíše pozitivně. Rodiče, učitelky, vrstevníci, kteří se již školy v přírodě někdy zúčastnili jim mohou vyprávět vlastní pozitivní zkušenosti a zážitky, ne však takové, které by mohly dítě vyděsit. Je třeba dát pozor na přehnaně krásné líčení, které nepůsobí věrohodně, a mohlo by dítě v jeho nejistotě spíše odradit. Dítě by si mělo mít možnost vzít do školy v přírodě kousek domova – hračku, polštářek, fotografie nejbližších. Přípravy do školy v přírodě by měly být příjemné, radostné. Není vhodné se na sebe při balení nebo u autobusu mračit, neměly by zůstat nevyřešené otázky.

Někdy je stesk až tak nepřekonatelný, že na něj děti reagují různě. Některé onemocní, jiné jsou velmi litostivé, někdy žádají, že chtějí odjet domů. Při podobných problémech stojí učitelé i rodiče před rozhodnutím, zda trvat na dokončení pobytu, nebo nechat dítě odvézt domů. Není to jednoduché rozhodování, vždy přitom hrozí nebezpečí, že se stane chyba. Dítě neodvezeme a ono nám bude celý život vyčítat, že jsme je nechali trápit, že jsme je zradili. Nebo naopak dítě odvezeme těsně předtím, než by si zvyklo a připravíme je o pěkný zážitek. Navíc je posílíme v podvědomém přesvědčení, že námi může manipulovat. Na rozhodování neexistuje žádný univerzální recept. Pokud to jenom trochu jde, doporučuje se, aby se případný odjezd ze školy v přírodě uskutečnil na základě rozhodnutí rodičů nebo po společné konzultaci rodičů a učitelky (Mertin, 2004).

Když dítě v předškolním věku nechce jet do školy v přírodě, z hlediska jeho osobnostního a sociálního rozvoje, nic se neděje. Když se však pro pobyt mimo domov rozhodne a chystá se poprvé vyjet, měli bychom zabezpečit podmínky tak, abychom co nejvíc snížili riziko zklamání, neúspěchu, selhání a špatných zážitků.

3.2.2 Psychologické podmínky, které by měly děti splňovat pro školu v přírodě

Škola v přírodě trvá většinou jeden týden. Dítě se musí o sebe postarat do značné míry samo, což je pro něho někdy dosti psychicky náročné. Nové prostředí, odloučení od rodiny, i když ve společnosti známých kamarádů a učitelek je pro mnohé děti velkou psychickou zátěží. Pokud zvažujeme psychologické hledisko, zda dítě po psychické stránce zvládne pobyt mimo domov, zaměřujeme se na to, jak je zadaptované na prostředí mateřské školy, zda se dokáže odloučit na určitou dobu od rodičů a svých blízkých a je aktivní i bez jejich opory, zda dokáže vyjadřovat své potřeby, myšlenky a přání, zda do určité míry respektuje předem vyjasněná pravidla a přijímá zdůvodněné povinnosti.

V některých případech můžeme zvažovat, zda vzít do školy v přírodě dítě, které je velice živé a neukázněné. Mnohdy právě takovým dětem škola v přírodě prospěje. Děti dostanou jasně nastavená pravidla s důsledným přístupem a pravidelný režim. Vymaní se na určitou dobu z bezprostředního dosahu rodičů a nejsou podporováni rodinným prostředím, ve kterém nemají jasně stanovené hranice.

3. 3 Sociální podmínky

Charakteristickým znakem předškolního věku je postupné uvolňování vázanosti na rodinu a rozvoj aktivity, která už není tak samoučelná, a umožňuje dítěti, aby se prosadilo a uplatnilo ve vrstevnické skupině. K uvolnění této závislosti přispívá osvojení běžných norem chování, znalost obsahu rolí a přijatelná úroveň komunikace. Několikadenní pobyt ve škole v přírodě je jedním z důležitých krůčků na postupné cestě sociálního zrání.

Na počátku předškolního období začíná dítě získávat důvěru nejen ke svým blízkým, ale také například k učitelce v mateřské škole. Tato vzájemná důvěra je později velice důležitá při odloučeném pobytu dítěte mimo rodinu pro uspokojování jeho potřeb v oblasti bezpečí a jistoty.

Potřeba seberealizace bývá v tomto věku uspokojována takovou aktivitou, která je pozitivně hodnocena a jejímž prostřednictvím se dítě může prosadit. Také v této

oblasti mají velký význam názory dospělých a jejich uznání slouží jako pozitivní zpětná vazba. Pocit úspěšnosti posiluje dětskou sebeúctu a z ní vyplývající sebejistotu.

3.3.1 Vztahy mezi dětmi předškolního věku

V souvislosti se svým individuálním sociálním rozvojem se děti stále více zajímají o druhé děti a vyhledávají je ke své hře a další komunikaci.

„S tím souvisí uvědomování si, že musím něco udělat proto, abych byl svou vrstevnickou skupinou vnímán, přijímán a respektován.“ (Kořátková 2005, s. 22)

Přátelské vztahy dětí v předškolním věku ještě nejsou trvalé, ale přinášejí velký užitek a zkušenosti. Dítě nachází své sociální „já“. Na základě reakcí druhých zjišťuje, jaký má vztah k ostatním, jaké je jeho postavení ve skupině.

Při výběru kamaráda si „vybírám dvojníka“ (Vágnerová 2000, s. 128). Řídí se pohlavím, zevnějškem, nebo atraktivitou chování, která je danému dítěti blízká. Je všeobecně známé, že mladší děti napodobují chování těch starších. V dětské skupině se rozvíjí také schopnost spolupracovat a soupeřit. Případné konflikty, ke kterým v rámci komunikace mezi vrstevníky dochází, dítě obohacují. Učí se nacházet nová řešení, argumentovat a hodnotit své chování. Konflikty by si měly děti vyřešit samy mezi sebou. Dospělý by měl zasahovat v případě, kdy je dítě nějakým způsobem ohroženo.

Sejde-li se ve škole v přírodě výběr dětí z několika tříd a věkových skupin, je opět na pedagogickém doprovodu, aby vycházel ze sociálních potřeb dětí a vytvářel příznivé sociální klima pro všechny zúčastněné. Včasné a citlivé vyloučení všech traumatizujících činitelů poskytuje dětem možnost radostného prožívání pobytu mimo domov v pocitu bezpečí, bez strachu z osamělosti a nejistoty.

3.3.2 Spolupráce rodiny a mateřské školy při organizaci školy v přírodě

Rodina hraje v socializačním procesu dítěte hlavní roli. Má největší vliv na osobnost jedince v době, kdy je nejvíc tvárný. Rodiče jsou pro své dítě emocionálně významnou autoritou. Představují ideál, jemuž se chce ve všech směrech podobat a s nímž se identifikuje. Z rodiny si dítě odnáší základní vzorec chování, základní formy

mezilidských vztahů. Dělbá pozic mezi sourozenci a pojetí sourozenecké mají vliv na charakteristické rysy jedince v interpersonálním chování a na povahu a stabilitu vztahů, které jedinec naváže později mimo domov.

Součástí širšího okolí rodiny je i mateřská škola, která jako veřejná instituce navazuje na rodinnou výchovu, doplňuje ji a snaží se o vzájemnou spolupráci.

Tím, že škola otevírá rodičům své dveře a vstřícně reaguje na jejich přání a požadavky, když rodiče respektují výchovně vzdělávací proces a sami se ho účastní, buduje se mezi oběma stranami důvěrné a přátelské prostředí.

Pro pobyt dítěte ve škole v přírodě je důležitá vzájemná důvěra nejen mezi učitelkou a dítětem, ale také mezi učitelkou a rodiči svěřeného dítěte. Je důležité, aby rodiče s učitelkou otevřeně hovořili o individuálních potřebách svého dítěte jako např.: usínání při světle lampičky, strach ze tmy, apod. Mnohdy bývá za dětským strachem a odmítáním školy v přírodě přenesený strach rodičů, jejich nepříjemný pocit ze ztráty každodenní kontroly, z představy toho, že nikdo jiný nedá jejich dítěti to, co potřebuje. Mnohdy vyplývá nejistota rodičů, zda poslat či neposlat dítě do školy v přírodě, z jejich špatných zkušeností z dětství nebo ovlivněním prarodičů. Veškeré rodičovské obavy je dobré trpělivě vyslechnout a vážně argumentovat, že právě jejich dítě pobyt mimo domov zvládne a jak my mu v tom budeme nápomocni.

Seznámení rodičů s nabídkou škol v přírodě je nejvhodnější začít již začátkem školního roku. Vhodnou formou pro informovanost rodičů je nabídkový list, dotazník nebo webové stránky mateřské školy. Rodiče se dozvědí, jakou nabídku škol v přírodě pro jejich děti mateřská škola připravila a mohou se pro některé z nich rozhodnout. Z výsledků šetření pak vychází mateřská škola při nasmlouvání jednotlivých objektů v konkrétním časovém období.

Nejméně jeden týden před samotným odjezdem na ozdravný pobyt je vhodné zorganizovat informativní schůzku, na které rodiče seznámíme s pedagogickým doprovodem, s prostředím, s programem školy v přírodě a s jeho hlavním tématem. Vhodné je například zdůraznit pozitivní vliv vrstevnické skupiny na jednotlivce a odborné vedení učitelky, ke které má dítě důvěru při získávání a rozvíjení lyžařských, turistických nebo plaveckých dovedností. Vzájemný každodenní kontakt dětí v kolektivu přináší řadu pozitivních vlivů na formování jejich osobnosti. Odloučený pobyt dětí od rodičů v důvěrně známém prostředí svých vrstevníků a blízkými

učitelkami nedělá nikomu z nich větší potíže, naopak jim svědčí. Dalším bodem na programu schůzky by mělo být seznámení rodičů s denním režimem ve škole v přírodě, který by se neměl nijak odchylovat od běžného domácího režimu jejich dítěte. Zdravotník by měl posléze všem zúčastněným vyzdvihnout zdravotní význam škol v přírodě. Dobrým vodítkem o zdravotním stavu každého dítěte je zdravotní zpráva, kterou rodiče vyplní jako jeden z formulářů.

Organizační informace, které rodičům rozdáme v písemné podobě, by měly obsahovat přesné datum a hodinu odjezdu – příjezdu, stručnou charakteristiku objektu, jeho adresu, popřípadě telefonické spojení.

Jsou školy v přírodě, na které doprovázejí děti také rodiče. Týká se to převážně lyžařských pobytů a pobytů u moře. V daných školách v přírodě je pak důležité každý den s předstihem rodiče informovat o následujícím programu a přibližném časovém harmonogramu budoucího dne. Vhodné je nabízet rodičům společné hry a zábavné aktivity s jejich dětmi. Rodiče dostanou příležitost sledovat, jak se jejich dítě chová ve skupině ostatních vrstevníků a děti si zase užijí svých rodičů, které na ně nemají v době svého denního zaměstnání tolik času. I když jsou tyto školy v přírodě náročnější z důvodu organizace, mají velký význam pro spolupráci mateřské školy s rodinou.

3.3.3 Socializační podmínky, které by měly děti splňovat pro školu v přírodě

Jedním z důležitých předpokladů pro splnění socializačních podmínek pro samostatnou účast dítěte ve škole je ten fakt, že je dítě zadaptované na prostředí mateřské školy a dokáže se bez problémů odloučit na určitou dobu od rodičů.

Rozhodně bychom neměli dát na slova maminek: „Však on to zvládne,“ když je dítě v mateřské škole plačtivé, straní se druhým a pozorujeme u něj nějakou sociální poruchu. Může se jednat o poruchy sociálních vztahů, o poruchy chování a emocí jako například: v příjmu jídla, neorganická enuréza, separační úzkostná porucha apod.

3.4. Materiální podmínky

V současné době již vymizely objekty stálých škol v přírodě, a tak je mnohdy velice obtížné orientovat se v nepřehledné nabídce cestovních kanceláří. Častokrát si položíme otázky, zda je objekt a jeho okolí opravdu vhodný pro děti, zda odpovídá hygienickým normám, jestli nebude celková cena za pobyt příliš vysoká? Jsou mateřské školy, které reagují na nabídky rodičů a jejich ověřených lokalit, nebo mateřské školy, kdy se ředitelka jede sama přesvědčit o vhodnosti dané nabízené lokality, nebo se organizátoři domlouvají společně nad obrazovým nebo audiovizuálním materiálem určitého prostředí.

3. 4. 1 Ubytování a hygienické zázemí

Za nejvhodnější místa pro budování škol v přírodě považoval ve 20. letech 20. století Rohlena ta, která by vytvářela pro děti nejvhodnější podmínky: tiché, suché, slunné místo s náležitou volnou plochou pro hřiště, s přílehlými jižními svahy, na jejichž úpatí je potůček s čistou vodou pro zřízení brodiště nebo koupaliště, velké, vzrostlé stromy pro vytvoření stinného azylu.

Vyhláška MZ ČR č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti, stanoví mimo jiné také hygienické požadavky na prostorové podmínky, ubytování, vybavení, odstraňování odpadků, apod. Dokument sděluje, že prostory ve stavbách mají být suché, s přirozeným větráním a osvětlením. Patrová lůžka lze používat jen pro děti starší 10 let. V průběhu zotavovací akce by měl být prováděn denní úklid všech prostor, se kterým mohou pomáhat i samy děti. Uklidit si na pokojích hračky, složit oblečení, ty starší také ustlat postele.

Převážně pro městské děti z ohrožených lokalit znečištěných ovzduším je vhodné volit objekty pro jarní a podzimní školy v přírodě v horských nebo podhorských oblastech. V místech, kde není hluk, kde mohou děti volně vyběhnout z objektu, aniž by se musely rozhlédnout, zda nejede auto, v prostředí, které vybízí k hrám v lese, na louce, umožňuje sledovat život v okolí rybníka, potůčku nebo jezera.

Pro podzimní pobyty dětí v přírodě je vhodné vybírat objekt, který nabízí například využití tělocvičny, kde se mohou odehrávat různé společné akce v případě nepříznivého počasí. Také je velkým přínosem, pokud se v nedaleké blízkosti objektu nachází například informační středisko, které zorganizuje pro malé návštěvníky hor poučné vyprávění o horské přírodě nebo sklárny, lesní obora, zřícenina hradu, apod.

Pro zimní lyžařské pobyty volíme takové objekty, v jejichž blízkosti se nachází lyžařský vlek vhodný pro malé lyžaře, loučka pro začátečníky a bezpečné stráně pro jízdu na sněžných lopatách nebo bobech. Pokud se pobytu účastní také rodiče, snažíme se zvolit lokalitu s náročnější sjezdovou tratí nebo terén vhodný k běžeckému vyžití.

Pro školu v přírodě u moře vybíráme objekt, který se nachází v klidnější turistické zóně mimo silniční dopravu. Objekt nacházející se v těsné blízkosti moře je ideální z toho důvodu, aby děti mohly neustále dýchat vlhký, slaný vzduch. Důležitý je pozvolný vstup do vody a menší hloubka na okrajích, umožňující dospělému dozoru vykonávat bezpečný přehled nad jejich svěřenci. Vhodnější jsou písčité pláže a nedaleké píniové háje, které děti vybízejí k tvořivým hrám. Tyto požadavky splňují ve větší míře italská nebo chorvatská přímořská letoviska. Také cesta do těchto míst není nijak zdlouhavá a děti ji velice dobře snášejí.

V době různých dětských alergií a astmatických onemocnění je důležité vybírat taková místa pobytu, která se nacházejí v blízkosti zdravotního střediska nebo alespoň dostupná pro rychlou zdravotní pomoc.

3. 4. 2 Financování školy v přírodě

Při stále rostoucích cenách představuje zaplacení týdenního ozdravného pobytu dítěte problém pro stále větší počet rodin. Většinou musí konečnou částku školy v přírodě financovat sami. Cena zahrnuje dopravu, ubytování, pravidelnou stravu včetně pitného režimu, pedagogický a zdravotní dozor. Se stálým zdražováním a členěním rodin na ty sociálně bohatší a slabší, klesá v některých mateřských školách počet dětí, které vjíždějí ven do přírody. Mnohdy nemohly odcestovat děti kvůli zdravotnímu stavu, dnes zůstávají doma děti z rodin, kterým je nedovolí vypravit jejich rodinný

rozpočet. Malou pomocí pro některé z nich je, když jim na základě žádosti poskytneme finanční příspěvek na ozdravný pobyt jejich dítěte jeho zdravotní pojišťovna.

Jsou některé mateřské školy, převážně v lokalitách se zvýšenou nezaměstnaností nebo s nižším platovým výdělkem zaměstnaných rodičů, které začínají pobyty v přírodě omezovat. Na druhé straně jsou mateřské školy, převážně ve větších městech, které využívají darů sponzorů např. k zaplacení dopravy. Jiné mateřské školy se snaží využívat různých nabídek grantů např. na rozvoj ekologické výchovy dětí a mládeže. Jsou mateřské školy, které mají možnost vyjet na ozdravný pobyt jednou ve školním roce a mateřské školy, které vyjíždějí také čtyřikrát, v každém ročním období jednou.

3. 4. 3 Pomůcky a vybavení

Učitelky jedoucí do školy v přírodě si po vzájemné dohodě připraví pomůcky vhodné k danému námětu nebo projektu – obrazový materiál, masky, diplomy, odměny, výtvarné potřeby k doprovodným činnostem a hrám, sportovní náčiní, nástroj, pohádkové knihy, encyklopedie, apod. Pro pobyt na lyžích jsou vhodné pomůcky jako např.: tyče pro podjíždění, kužely, kroužky pro jízdu na lyžích ve dvojicích, pěnové postavičky pro vymezení lyžařské trasy, hračky pro hry na sněhu a se sněhem-kyblíky, lopatky, bábovky, sněhové kluzáky, lana. K pobytu u vody nebo u moře poslouží dětem k zábavným hrám nafukovací plavidla, kruhy, míče, vodní pistolky, hračky do písku, pěnové válce, potápěčské brýle, sítky na vodní výlov. V rámci motivace a příprav do školy v přírodě můžeme děti zapojit do balení. Nechat je, aby si přibalily také nějaké oblíbené společenské hry nebo sportovní náčiní.

S vybavením dítěte do školy v přírodě seznámíme rodiče v průběhu organizační schůzky. Poskytneme jim seznamy věcí v tištěné podobě, do kterých si mohou zapisovat podrobnější instrukce učitelek. (Doporučené seznamy věcí v příloze 2. 1-4)

V případě příprav na lyžařský pobyt většina rodičů uvítá, když jim bude na schůzce předvedena potřebná výzbroj dětí. Zdůrazníme, že právě výzbroj a výstroj může ovlivnit lyžování dětí kladně či záporně. Důležité je ji nepodceňovat a nevystavovat tak děti zbytečným stresovým situacím. Osobní věci dětí by měli rodiče vždy nějakou formou označit nebo podepsat a do kufru přiložit jejich seznam.

4. Současná kurikula předškolního vzdělávání

Mateřské školy v současnosti uplatňují různé vzdělávací programy, pedagogové mohou volit různé pedagogické přístupy a vkládat do nich svoji vlastní iniciativu. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je veřejný obecně platný dokument, podle kterého si mateřská škola vypracovává svůj školní vzdělávací program. Při tvorbě školních i třídních vzdělávacích programů mohou mateřské školy využívat i zveřejněných programů jako např.: program Mateřská škola podporující zdraví, Začít spolu, Waldorfský program a další alternativní programy. Vždy musí být program a jeho realizace v souladu se základními požadavky na vzdělávání předškolních dětí stanovenými v RVP PV.

4.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV)

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání vymezuje rámec výchovně vzdělávací činnosti pedagoga, ze kterého rovněž vychází plánování vzdělávací nabídky činností ve škole v přírodě pro děti předškolního věku.

Škola v přírodě naplňuje úkoly předškolního vzdělávání tím, že rozvíjí osobnost dítěte, podporuje jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu. Napomáhá mu v chápání okolního světa a motivuje je k dalšímu poznávání a učení. Stejně tak učí žít dítě ve společnosti ostatních. Prostředí školy v přírodě by mělo být pro dítě vstřícné, podnětné, zajímavé a obsahově bohaté, aby se zde cítilo jistě, bezpečně, radostně a spokojeně, a které mu zajišťuje možnost projevit se, bavit a zaměstnávat přirozeným dětským způsobem.

Vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole v přírodě probíhají by měly směřovat k naplňování vytyčených cílů a tím tak k vytváření klíčových kompetencí jako základů pro další vzdělávání dětí.

Základy **kompetence k učení** děti získávají ve škole v přírodě experimentováním s živou a neživou přírodou při spontánních i řízených činnostech, pozorováním a objevováním nového. Realizací činností společného programu

nebo projektu dítě odhaluje své síly, učí se hodnotit své osobní pokroky i oceňovat výkony druhých.

Kompetence k řešení problémů v dětech rozvíjíme možností podílet se na realizaci projektu nebo programu školy v přírodě, kdy dítě vymýšlí nová řešení problémů a situací, hledá různé možnosti a varianty. Při tom využívá dosavadních zkušeností, fantazie a představivosti.

Odloučený pobyt dítěte od rodiny vyžaduje, aby dokázalo komunikovat bez zábran a ostychu se svými vrstevníky, ale i s dospělými, aby se nebálo vyjadřovat své pocity a nálady. Dítě, které dosud nemělo možnost seznámit se s cizím jazykem, pak na letním ozdravném pobytu s mateřskou školou v zahraničí dostane příležitost zjistit, že se lidé dorozumívají i jinými jazyky a nabude zkušenost, že je možno se jim učit. Pro získání informací o daném živočichovi nebo rostlině se děti učí využívat encyklopedii a knih. Na základě všech těchto podnětů získávají děti **komunikativní kompetence**.

Projektová metoda školy v přírodě umožňuje jedincům, aby se spolupodílely na společných rozhodnutích, vytváří jim prostor pro poznávání různých rolí a modelů prosociálního chování. Tím, že dítě při společných činnostech spolupracuje a domlouvá se, že respektuje druhé, vyjednává a přijímá kompromisy, získává **sociální a personální kompetence**.

Seznamováním se s řemesly lidí na horách a na vesnicích, s významem lidské práce a hlavně své práce (výroba krmítka, dřevěné hračky, apod.) děti získávají **činnostní a občanské kompetence**. Děti získávají představu o tom, co je správné, prostřednictvím ekoher zjišťují, že není jedno, v jakém prostředí žijí. Ve spojitosti s ubytováním a pohybovými činnostmi v přírodním prostředí zjišťují, jak je důležité chránit si zdraví a bezpečí svoje i druhých.

Při plánování vzdělávací činnosti pro školu v přírodě je třeba uplatňovat integrovaný přístup. Cíle, činnosti a očekávané výstupy jednotlivých oblastí vzdělávacího obsahu RVP PV by se měly prolínat, prostupovat, ovlivňovat a podmiňovat. Nelze je realizovat odděleně. Jakmile se učitelkám podaří úplnější a dokonalejší propojení všech oblastí vzdělávání a zároveň i podmínek, za kterých probíhá, tím bude vzdělávání přirozenější, účinnější a hodnotnější. (Ukázka vzdělávacího programu Idy Jarníkové v příloze č. 6)

Obsah vzdělávání ve škole přírodě vychází z cílů jednotlivých oblastí RVP PV:

1. Dítě a jeho tělo

K rozvíjení pohybových schopností a dovedností v oblasti hrubé a jemné motoriky dochází ve škole v přírodě prostřednictvím pohybových činností, jako je např.: spontánní pohyb a hry ve volné přírodě; zdolávání přírodních překážek prolézáním, přelézáním, podlézáním, přeskokováním přebíháním; pohyb ve sněhu, na ledu, v písku, ve vodě; turistika; lyžování; plavání; jízda na kole; míčové hry; manipulace s drobným přírodním materiálem; používání různého nářadí, náčiní, apod.

Ve vnímání a rozlišování pomocí všech smyslů se děti zdokonalují formou her v přírodním prostředí a manipulací s přírodním materiálem - např.: rozlišují zvuky lesa, na louce, u vody; zrakově rozlišují tvary listů, stromů, kamenů, mraků, mušlí; vnímají barevné palety přírody v jednotlivých sezónních obdobích; rozlišují vůně, chutě lesních plodů, lučních horských bylin; vnímají hmatem povrch dřevin, kamenů, apod. Na základě experimentů a zapojení všech svých smyslů získávají děti praktické zkušenosti o živé a neživé přírodě.

Fyzická a psychická zdatnost dítěte se rozvíjí na základě samostatného pobytu v odloučení od rodiny a všech blízkých prostřednictvím jednoduchých pracovních a sebeobslužných činností. K utužování zdatnosti přispívají také procházky v nerovném horském terénu se zátěží a získávání nových pohybových dovedností ve ztížených přírodních podmínkách jako např.: lyžování za hustého sněžení, chůze v dešti nebo větru, večer v posteli za bouřky bez maminky, apod. S tím také souvisí osvojení si poznatků o svém těle a jeho zdraví, o pohybových činnostech a jejich kvalitě.

Nabídka pohybových činností a spontánních her by měla být v rovnováze s řízenými pohybovými aktivitami s předem vymezenými a jasně stanoveným pravidly pro všechny účastníky pobytu.

2. Dítě a jeho psychika

Jazyk a řeč

Přírodní prostředí jednotlivých ekosystémů podněcuje děti k pojmenování nahodilých jevů a toho, čím je obklopeno. Společné diskuse při spolupodílení se na projektu a návrhy jednotlivých činností podněcují děti k vyjádření svého názoru,

myšlenky, k respektování názoru druhého, k naslouchání. V odloučení od rodiny je dítě více podněcováno vyjadřovat samostatně své pocity i potřeby. Řízenými činnostmi a experimenty dítě získává nová slova a tím rozšiřuje slovní zásobu. Při seznámení s mapou na turistických pobytech rozlišuje některé obrazné symboly jako např.: piktogramy, orientační a kartografické značky, apod.

Ve škole v přírodě jsou činnosti většinou motivovány literárními texty nebo básněmi, se kterými se děti seznamují a některé se také učí. Dramatizací vybraných pohádek ve volné přírodě se děti učí reprodukovat příběh a souvisle se vyjadřovat.

Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie

Jedním z hlavních cílů školy v přírodě je rozvoj tvořivosti, představivosti a fantazie. Manipulací s přírodními materiály, experimenty, volnou spontánní hrou a pozorováním, získávají děti informace o jejich vlastnostech a charakteristických znacích. Nacházejí společné znaky, podobu a rozdíl a vzájemné souvislosti mezi nimi. Např.: voda, led, sníh. Na výletech a turistických cestách se děti učí orientovat v neznámém prostředí, chápat elementární časové pojmy. V přirozeném lesním prostředí, při práci s přírodním materiálem, při vyjadřování svých představ a fantazie v tvořivých hrách jsou děti více aktivnější než ve městě na školní zahradě.

Není zapotřebí předkládat dětem spoustu informací a zahlcovat je podněty. Důležité je, vytvořit jim dostatek prostoru pro spontánní hru a experimentaci, aby se touto formou ubíraly k samostatnému řešení konkrétních poznávacích situací. Poskytnou dětem dostatek času pro rozvinutí a dokončení této hry.

Sebepojetí, city, vůle

Škola v přírodě je prostředím, kde dítě získává relativní citovou samostatnost. Poznává samo sebe ve vztahu ke svému okolí, uvědomuje si vlastní identitu. Zdoláváním jednotlivých překážek bez pomoci rodičů, s podporou učitelky za kladného povzbuzení a ocenění, získává dítě sebevědomí a sebedůvěru. V kontaktu s ostatními vrstevníky má dítě možnost uvědomovat si své silné a slabé stránky.

Setkání s živou přírodou rozvíjí v dětech citlivý přístup ke všemu živému. Městské děti mají mnohdy strach z živých tvorů jako je ježek, had, žížala, ale také kůň,

ovce, koza. Právě škola v přírodě je místem, kdy se dítě setkává poprvé s těmito živými tvory. Tím, že si je pohladí, nakrmí je, seznámí se s jejich způsobem života a s jejich užitečností, získává k nim kladný vztah bez svazujících obav.

Společné prožívání her a činností umožňuje dětem těšit se s hezkých a příjemných zážitků, na druhé straně také poznání, že musí vyvinout patřičné úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení.

3. Dítě a ten druhý

Hry a činnosti v projektech škol v přírodě by měly být připravovány tak, aby vedly ke spolupráci a komunikaci všech účastníků.

Soutěže by měly být organizovány vždy pro družstva s cílem pobavit se a respektovat předem dohodnutá pravidla. Důležité je v závěru ocenit všechny zúčastněné povzbuzením, pochvalou nebo symbolickým dárkem v podobě medaile nebo diplomu.

Tvořivé hry, pohybové činnosti nebo experimenty je vhodné organizovat tak, aby při nich spolupracovali účastníci různého věku. Aby pomáhaly starší děti mladším, aby se učily chovat citlivě a ohleduplně. Zvláště ty děti, které nemají doma žádného sourozence, aby prostřednictvím pomoci druhému vzájemně vnímaly, co si přeje či potřebuje.

Pokud dojde k nějakým střetům nebo neshodám v dětské komunikaci, je vhodné, nechat děti, aby si případný spor vyřešily samy. Jakmile však vyústí v agresivní potyčku, měla by učitelka zasáhnout. Jedním z očekávaných výstupů této vzdělávací oblasti je to, že se dítě ubrání projevům násilí jiného dítěte, ubližování a ponižování. Právě spolupráce heterogenní skupiny je tou nejcennější prevencí proti takovým negativním vlivům. Ve škole v přírodě by měly děti pocítit pravý význam slova „přátelství“ a „láska“. Nejen člověka k člověku, ale také k přírodě, ke zvířatům, k ostatním kulturám a hlavně k domovu.

Důležitý je pozitivní příklad a vzor prosociálního chování dospělých v blízkosti dítěte. Nezbytné je také vytvoření prostoru a podmínek pro psychosociálně bezpečné prostředí, s dostatkem porozumění a tolerance.

4. Dítě a společnost

Různorodé společné hry a skupinové aktivity v rámci promyšlených projektů sezónních škol v přírodě umožňují dětem spolupodílet se na jejich průběhu i výsledcích a tím získávat pocit příslušnosti k dané skupině a vnímat a přijímat základní hodnoty v tomto společenství uznávané. Při společných pobytech rodičů, prarodičů a školních dětí poznávají a rozlišují předškoláci různé společenské role, jako např.: dítě, dospělý, rodič, učitelka, žák, profesní role, herní role, sourozenecké role, apod.

Prostřednictvím naučných výletů (sklárný, papírny, pekárný, keramické dílny, truhlářství, statku, ovčí nebo kozí farmy, apod.) a přímým pozorováním děti získávají poznatky o občanském životě lidí a o jejich práci. Praktickými činnostmi a prováděním jednoduchých pracovních úkonů seznamujících děti s různými druhy řemesel a povolání, praktickou manipulací s některými pomůckami a nástroji si vytvářejí povědomí o mezilidských morálních hodnotách. Zvláště v dnešní přetechnizované době je velice důležité nezapomínat na česká řemesla a jejich význam pro život člověka. Seznamovat děti s různými tradicemi a zvyky běžnými v jeho kulturním prostředí. V projektech děti motivujeme převážně českými autory dětské literatury i českými skladateli a tím v nich podporujeme vlastenecké cítění s rozvíjením kulturně společenských hodnot. Prostředí, ve kterém lze velice dobře bezprostředně seznamovat děti s existencí jiných kultur a národností je zahraniční škola v přírodě u moře.

5. Dítě a svět

Prostřednictvím cílů vzdělávací oblasti „Dítě a svět“ vytváříme v dětech elementární základy otevřeného a odpovědného postoje k životnímu prostředí. Do projektů sezónních škol v přírodě by měly být zařazeny eko hry a smysluplné činnosti přispívající k péči o životní prostředí a okolní krajinu jako např.: „Co do lesa nepatří“, „Pomůžeme lesu“, „Vysazování stromků“, apod. Snažíme se o to, aby děti viděly a uvědomovaly si výsledky svých činností. Např.: uklizený les, zasazené stromy, třídění odpadů, šetření papíru, budky pro ptáčky, apod. Ekovýchovné činnosti fotodokumentujeme a vytváříme z nich po návratu ze školy v přírodě výstavy doplněné kresbami dětí a výrobky z přírodního materiálu (např. Krakonošovy klobouky, hračky ze dřeva, apod.).

Přirozeným pozorováním blízkého prostředí a života v něm, rozvíjíme v dětech úctu k životu ve všech jeho formách. Škola v přírodě je místem, které umožňuje dítěti přirozené poznávání přírodních ekosystémů, sledování rozmanitosti a změn v přírodě, pozorování životních podmínek a stavu životního prostředí.

Důležité je v dětech nadále rozvíjet a upevňovat poznání, že chránit a pomáhat přírodě nestačí jen na horách, ale hlavně také ve svém domácím městském prostředí.

Průběžné a následně závěrečné hodnocení výchovně vzdělávacích činností ve škole v přírodě poskytuje pedagogům zpětnou vazbu o kvalitě jejich práce, o účinnosti zvolených postupů a metod, vede je k tomu, aby autoevaluaci účinně využívali ke zlepšování vzdělávacího procesu i podmínek. Jedná se o proces, který je realizován systematicky, podle předem připraveného plánu.

Pokud jedeme do školy v přírodě s dítětem nebo **s dětmi se speciálními potřebami**, je RVP PV základním východiskem pro tvorbu vzdělávacích programů a uvádí několik dalších podmínek, které ovlivňují kvalitu jejich vzdělávání. Jedná se o podmínky, které jsou dány speciálními potřebami těchto dětí.

V souladu s RVP PV si každá mateřská škola vytváří svůj školní vzdělávací program. Vzdělávací obsah ŠVP PV zahrnuje většinou nabídku integrovaných bloků v obecné podobě. Obsah bloků by měl vycházet ze života dítěte, měl by být pro ně smysluplný, zajímavý a užitečný. Při tvorbě programu nebo projektu pro školu v přírodě vycházíme z nabídky obecných cílů a činností z ŠVP PV, které konkretizujeme do určitých námětů. Vhodné je navazovat na téma, kterému jsme se před školou v přírodě věnovali v mateřské škole, aby došlo k nenásilnému propojení.

Vždy usilujeme o to, aby docházelo k naplnění stanovených cílů, dílčích výstupů a klíčových kompetencí v souladu s ŠVP PV a RVP PV.

4. 2 Metody a formy práce v předškolním vzdělávání

V předškolním vzdělávání je vyžadováno uplatňování odpovídajících metod a forem práce. Jsou to např. projektová metoda, metoda prožitkového a kooperativního učení hrou a činnostmi dětí, metoda situačního učení, metoda spontánního sociálního učení, atd.

RVP PV vede k tomu, aby bylo vzdělávání založeno na integraci. Cestou k integraci výchovně vzdělávacího procesu může být právě **projektová metoda**.

Myšlenka projektové metody vznikla na počátku 20. století ve spojených státech a u nás byla v období reformní pedagogiky v mateřských školách často využívána. V roce 1930 vydává jedna z reformátorek, Ida Jarniková Výchovný program mateřských škol, který obsahuje komplexní výchovné působení formou projektů.

Konkrétním podnětem pro přípravu projektu se stává reálná událost nebo situace, která vzbudí zájem dítěte a od toho se pak odvíjejí další aktivity, experimenty apod.

Projekty mohou být krátkodobé (návštěva ZOO, kulturní památky, oslava), střednědobé (realizují se v průběhu jednoho až dvou dnů) nebo dlouhodobé, ke kterým se učitelka opakovaně vrací (Rok na statku, Cesta kolem světa, apod.).

Úspěšnost projektové metody závisí na pečlivé přípravě a promyšlenosti projektu ze strany učitelky ve spolupráci s dětmi a mnohdy i s rodiči. Při projektování je velmi důležité naslouchat hlasům dětí, reagovat na jejich zájmy a potřeby, vycházet z jejich individuálních vývojových možností a schopností.

Škola v přírodě je místem, které dokáže vytvořit pro projektovou metodu vhodné a plnohodnotné prostředí povzbuzující zájem a zvědavost dětí, které je pro ně samotné velkou motivací.

Konkrétní výsledek projektu může mít několik podob, jako např.: výstava ve školce, zápisník z cest, lesní bál, sportovní olympiáda, apod. kromě hmotného výsledku je velice důležitý vnitřní prožitek dítěte, jeho nové zkušenosti, poznatky a získané dovednosti, které bude nadále uplatňovat ve svém životě.

Před začátkem plánování něčeho nového je potřeba analyzovat výchozí situaci. Promýšlíme, pro koho bude projekt určen, zjišťujeme jaké informace děti mají o zvoleném tématu, na jaké úrovni jsou jejich schopnosti, dovednosti, návyky a vědomosti. Na základě této analýzy si stanovíme cíle z RVP PV, které nám určují směr celého projektu. Postupně je rozpracováváme na další dílčí cíle a výstupy, které nám ukazují, co chceme děti naučit a k jakým posunům v jejich vývoji by mělo dojít.

Příprava projektu hned v úvodu vyžaduje ujasnit si záměr. Odkud podnět vychází, co je hlavní, jaký je smysl, jaké konkrétní poznatky a dovednosti chceme

rozšiřovat, zda chceme naučit nebo pobavit. Následně si vymezíme téma. Jaké činnosti budou hlavní, jaká bude časová dimenze, jakých pomůcek a materiálů budeme využívat, s kým budeme spolupracovat.

Dále si musíme uvědomit svou roli. Zda budeme organizátorem, režisérem, iniciátorem, poradcem, apod. V závěru projektu je důležité zhodnotit výsledek. Učitelka hodnotí reakce dětí, výsledky jejich činností, míru aktivity a zapojení, jejich vzájemnou spolupráci. Snaží se posoudit výchovnost projektu z hlediska etického a sociálního. Hodnotit může různými metodami - pozorováním, analýzou dětských prací, dialogem s dítětem, diskusemi ve skupině apod. Na základě hodnocení pak upravuje další náplň činností a vede děti k tomu, aby samy rozvíjely projekt dle vlastního zájmu a aktuálních potřeb. Hodnotit mohou také děti. Vyjadřovat své pocity a prožitky. Nemělo by se zapomínat ani na hodnocení ostatních účastníků projektu, kteří doplní pohled na danou problematiku zvenčí.

(Ukázka podkladového materiálu pro projekt „Voda“ Idy Jarníkové v příloze č. 5)

Projektové metody také využívám ve výzkumné části diplomové práce při plánování výchovně vzdělávacího působení v sezónních školách v přírodě.

Další metody, které uplatňujeme při vzdělávání předškolních dětí ve škole v přírodě, jsou metody **prožitkového a kooperativního učení hrou a činnostmi** dětí, které jsou založeny na jejich přímých zážitcích, podporují jejich dětskou zvědavost a potřebu objevovat, podněcují radost z učení, zájem poznávat nové, získávat zkušenosti a ovládat další dovednosti. Ve vzdělávacích činnostech a hrách je třeba využívat přirozeného toku dětských myšlenek a spontánních nápadů a poskytovat dítěti dostatek prostoru pro spontánní aktivity a jeho vlastní plány. (RVP PV 2004)

Význam prožitkového učení je naplněn pouze tehdy, pokud splňuje tyto znaky: spontaneitu, objevnost, komunikativnost, aktivitu a tvořivost, konkrétnost a celostnost.

Výsledkem prožitkového učení je prožitek, pokud možno společný všem dětem. Na tomto prožitku je pak postavena řízená činnost organizovaná pro skupinu dětí.

Metoda situačního a spontánního sociálního učení je založená na vytváření a využívání situací, které poskytují dítěti srozumitelné praktické ukázky životních souvislostí, při kterých se učí novým dovednostem a poznatkům v okamžiku, kdy je právě potřebuje.

Někteří dospělí mívají pocit, že činnosti musí dětem stále plánovat a organizovat, aby byly jejich výchovné aktivity dostatečně efektivní. Snaží se o to, aby byl volný čas jejich dětí dostatečně využitý, aby se nenudily a nezlobily. Přílišné organizování však vede někdy k tomu, že dítě nemá čas k prožívání všech situací, nemá příležitost vžít se do spontánně vzniklé situace, nemůže si zvolit, co by chtělo samo vytvářet. Jakmile jedna náročná činnost střídá druhou, dítě jimi může být zahlceno. Pro pobyt v přírodě platí, že kromě rozvoje fyzické stránky a získávání zprostředkovaných informací, by mělo mít dítě čas na činnost, kterou si samo vymyslí. Svobodně zvolená hra mu poskytne tvořivé poznávání přírodního prostředí svou vlastní zkušeností. Dítě má čas na prožívání okolního světa. Při společných hrách ve skupině se rozvíjejí sociální vztahy a utváří se schopnost spolupráce. Pokud nás děti nepožádají, pak raději do jejich hry nezasahujeme. Máme možnost pozorovat jejich přirozené projevy a zamýšlet se nad jejich osobnostmi.

Umožňujeme dětem přímý kontakt s přírodou., aby mohly zkoumat vlastnosti přírodních materiálů a vydávat se tak do neznáma za poznáním. Nejvíce poznatků o živé přírodě mají děti možnost zjistit v přímém kontaktu s ní. Když se bude dítě přírody dotýkat a příroda zase jeho, jediné tak spolu dokáží komunikovat.

Významná je také metoda spontánního sociálního učení, která je založena na principu přirozené nápodoby. Důležité pro dítě je, aby ve svém okolí mělo dostatek vzorů v chování a postojích vhodných k nápodobě a pro přejímání.

4.3 Kurikulum z hlediska výchovně vzdělávacích potřeb dítěte předškolního věku

Škola v přírodě klade důraz na akceptování vývojových specifík předškolních dětí s ohledem na každého jedince, na jeho individuální možnosti a potřeby. Aby dítě mohlo strávit pobyt v přírodě přínosně, musí být vedle jeho biologických potřeb uspokojovány také základní psychické a společenské potřeby.

Nejznámější utřídění lidských potřeb znázorňuje pyramida amerického psychologa A. Maslowa. V jejím základu jsou potřeby biologické a nad nimi

se nacházejí potřeby, které souvisejí s psychikou. Tato hierarchie ukazuje vývoj potřeb člověka tak, jak je přináší jeho ontogenetický vývoj.

Pro předškolní věk dítěte vypracovali psychologové Matějček a Langmeier vlastní model pěti základních psychických potřeb:

1. **Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů.** Učitelka by měla promýšlet obsah výchovně vzdělávací práce s ohledem na individuální, věkové a vývojové zvláštnosti dětí a snažit se o přiměřenou nabídku tak, aby nedocházelo k přetěžování dětí či jejich nedostatečnou stimulaci. Nedostatek podnětů nebo naopak přesycení může způsobit poruchy z neuspokojení.
2. **Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech.** Tato potřeba je postavena na pravidlech společného soužití, na logickém, smysluplném a pro dítě prospěšném přisunu podnětů vedoucích k rozvoji jeho poznatků a k vytváření potřebných pracovních strategií a umožnění učení.
3. **Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů.** Učitelka by měla vhodně přispívat k naplňování potřeby citových a sociálních vazeb. Důležitá je také spolupráce s rodinou dítěte, kterému dobré vztahy mezi rodiči a pedagogy pomáhají pro přijetí nového prostředí vrstevníků i dospělých.
4. **Potřeba osobní identity,** společenského uplatnění a společenské hodnoty začíná navázáním citové vazby dítěte k učitelce. Za její pomoci získává dítě své místo a postavení ve skupině. Sociální klima v mateřské škole by mělo vyváženě poskytovat příležitost k mnohostrannému uplatnění všech dětí s právem vlastního názoru, s dostatkem prostoru pro svobodné rozhodování, samostatné jednání a přijímání důsledků tohoto jednání.
5. **Potřeba otevřené budoucnosti.** Posláním mateřské školy je otvírat dětem jejich budoucnost pozitivním přijetím, vytvářením podmínek pro jejich osamostatňování a uvědomování si vlastního já – co chci, co umím, co mohu, co smím. Přirozenou důvěru dítěte v jeho vlastní síly a schopnosti posiluje povzbuzení, příležitost k jednání a přízeň okolí.

Lidské potřeby mohou být východiskem k pochopení dítěte jako k lidské bytosti, která potřebuje vytvoření příznivých podmínek pro svůj rozvoj v oblasti fyzické i psychické, proto je při plánování výchovně vzdělávací práce nelze v žádném případě opomíjet.

II. Praktická část diplomové práce

5. Metodologie výzkumného šetření

5.1 Cíl a úkoly diplomové práce

Hlavním cílem diplomové práce byla analýza dosavadních poznatků o školách v přírodě a vytvoření ukázkových projektů sezónních škol v přírodě jako součást školního vzdělávacího programu.

Dalšími cíli bylo zaměřit se na podmínky organizování škol v přírodě a na jednotlivé výchovně vzdělávací oblasti se získáváním klíčových kompetencí a s naplňováním potřeb předškolních dětí. Na základě výzkumného šetření poukázat na význam školy v přírodě pro předškolní dítě, pro učitelky mateřských škol a v neposlední řadě pro rodiče.

Úkoly diplomové práce

a/ Na základě studia odborné literatury vypracovat teoretickou část diplomové práce týkající se přehledu vývoje obecné problematiky školy v přírodě. Analýza a porovnání významu školy v přírodě a výchovy dětí v historických pramenech.

b/ Dle vlastních zkušeností zpracovat komplexně metodiku organizace školy v přírodě s předškolními dětmi včetně přípravy, doporučených činností s přihlédnutím na sezónní rozdíly pobytů.

c/ Vypracovat a zrealizovat ukázkové projekty sezónních škol v přírodě a na základě jejich vyhodnocení poukázat na význam školy v přírodě pro děti předškolního věku, pro učitelky mateřských škol a v neposlední řadě také pro rodiče.

d/ Zpracovat výsledky dotazníkového šetření o problematice škol v přírodě, jehož respondenti budou z řad učitelů mateřských škol, dětí předškolního věku a rodičů. Celkově jde tedy o vytvoření metodicko - výzkumného, inspirativního materiálu pro pedagogickou i rodičovskou veřejnost na podkladě výsledků dlouholeté zkušenosti a výzkumného šetření.

5. 2 Metody výzkumného šetření a kritéria hodnocení

V teoretické části diplomové práce jsem využila metodu historickou, principu historismu. Poznání vzniku škol v přírodě a jejich proměn je vysvětlen z hlediska významu a vývoje.

V kapitole s názvem „Škola v přírodě z pohledu legislativy“ jsem zvolila analýzu porovnání současné legislativy školy v přírodě s historickými prameny, abych poukázala na změny, ke kterým docházelo ve vyhláškách jednotlivých zákonů. Zaměřila jsem se také na to, jak korespondoval význam školy v přírodě v závislosti na proměnách naší společnosti.

Metodou genetickou, která představuje zkoumání rozvíjení, vývojového stupně a postupných změn při utváření vlastností osobnosti, vědomostí a dovedností jednotlivce i skupiny, k nimž dochází v důsledku výchovně vzdělávacího působení jsem pracovala při sestavování podmínek, které ovlivňují školu v přírodě.

Praktická část je realizována formou akčního výzkumu. Zobecnováním pedagogických zkušeností na základě předcházejícího přímého pozorování a pedagogické praxe s odhalením podstatných souvislostí a vztahů sledované skutečnosti. Jako hlavní metody výzkumného šetření jsem zvolila metodu projektu, přímého pozorování, rozhovoru, dotazníkového šetření, a analýzy výsledných hodnocení jednotlivých projektů škol v přírodě.

Vzorek respondentů tvořili pedagogičtí, nepedagogičtí pracovníci mateřských škol, rodiče dětí navštěvujících mateřskou školu a také samy děti.

Kritéria hodnocení

Kritéria stanovená pro závěrečné vyhodnocení získaných dat a jejich interpretaci lze rozdělit do těchto oblastí: zdravotní, psychosociální, personální a pedagogické, spoluúčast rodičů a materiální.

Zdravotní oblast

1. Jakou lokalitu pro školu v přírodě nejčastěji mateřské školy využívají.
2. Do školy v přírodě jezdí nebo nejezdí také mateřské školy, které jsou z relativně zdravého prostředí, z malých měst a vesnic

3. V jakém období posílají nejčastěji rodiče své děti do školy v přírodě s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu.
4. Je možné nebo nemožné vzít do školy v přírodě dítě se specifickým jídelníčkem.
5. Je možné nebo nemožné vzít do školy v přírodě dítě s menším handicapem.

Psychosociální oblast

6. Od kolika let je vhodné, aby se děti účastnily školy v přírodě.
7. Jakou formou nejlépe připravit dítě na školku v přírodě.
8. Jak děti reagují na neznámé prostředí školy v přírodě, jak naopak reagují na prostředí, které dobře znají.
9. Chtějí nebo nechtějí děti jezdit do školy v přírodě.
10. Na co se děti těší, když se chystají do školy v přírodě a naopak, čeho se například obávají.
11. Co se dětem nejvíc líbí ve škole v přírodě.
12. Co se dětem nelíbí ve škole v přírodě, co tam dělají nerady.
13. Co by si děti samy přály dělat ve škole v přírodě.
14. Na koho děti nejčastěji vzpomínají, když jsou ve škole v přírodě.
15. Jak děti snášejí odloučení od rodiny.
16. Dítě vypráví nebo nevypráví rodičům své zážitky ze školy v přírodě.

Personální a pedagogická oblast

17. Počet dětí na učitelku nebo vychovatelku.
18. Jak dochází k naplnění vytyčených cílů a k získávání klíčových kompetencí jednotlivých oblastí ze vzdělávacího obsahu RVP PV a ŠVP PV.
19. Na jakou výchovně vzdělávací oblast se učitelky ve škole v přírodě nejvíce zaměřují.

Spoluúčast rodičů

20. Rodiče mají – nemají zájem na tom, aby jejich mateřská škola organizovala školu v přírodě, jak vnímají její význam.
21. Rodiče se zúčastňují, nebo by se rádi zúčastnili některých pobytů organizovaných jejich mateřskou školou.

22. Rodiče jsou spokojeni – nespokojeni s nabídkou pobytových míst pro školu v přírodě.
23. Dítě se rozhoduje samo, jestli pojedou do školy v přírodě, nebo za něj rozhodnou rodiče, nebo se domlouvají všichni společně.
24. Rodiče spolupracují – nespolečně spolupracují s mateřskou školou při organizaci školy v přírodě a zajímají se- nezajímají se o její program.
25. Jak vnímají rodiče význam školy v přírodě.

Materiální oblast

26. Jakých nabídek objektů pro školy v přírodě mateřská škola využívá.
27. Rodiče jsou ochotni zaplatit školu v přírodě v plné výši.
28. Pro rodiče je – není při výběru sezónních škol v přírodě významná finanční částka.

Hodnotící kritéria jednotlivých oblastí jsou provázána a vzájemně se podmiňují.

5. 3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor jako podklad pro mou diplomovou práci byl prováděn po dobu jednoho školního roku v Mateřské škole Bendova 1123, v Praze, v městské části Řepy. V historických pramenech jsem využívala poznatků problematiky školy v přírodě této mateřské školy z několika předchozích let.

S touto mateřskou školou vyjíždím do školy v přírodě od roku 1993, ale na svou první školu v přírodě jsem jela s předškolními dětmi již v roce 1988.

Výzkumný soubor se skládá ze tří částí: z vypracování komplexní metodiky organizace školy v přírodě předškolních dětí; z vypracování, realizace a vyhodnocení konkrétních ukázkových projektů sezónních škol v přírodě pražské Mateřské školy Bendova 1123; ze zpracování výsledků dotazníkového šetření o problematice škol v přírodě.

V provedení výzkumného souboru jde o získání důležitých faktů pro splnění hlavního cíle diplomové práce.

5. 4 Organizace výzkumného šetření

Organizace výzkumného šetření obsahuje tři části:

a/ Vypracování komplexní metodiky školy v přírodě předškolních dětí

Pro vypracování komplexní metodiky školy v přírodě jsem analyzovala pedagogické dokumenty mateřské školy, na které působím (RVP PV, ŠVP PV, třídní knihy, nabídky akcí pro rodiče, web. stránky, apod.) a využívala historických pramenů (školní kroniky, výpovědi kolegyň, fotodokumentace, apod.). Dále jsem využívala vlastních zkušeností z předchozích výjezdů do škol v přírodě s dětmi předškolního věku. Vypracování metodiky školy v přírodě bylo vodítkem pro sestavení a realizaci konkrétních sezónních projektů pobytů dětí v přírodě.

b/ Vypracování a realizace konkrétních ukázkových projektů sezónních škol v přírodě Mateřské školy Bendova 1123, z Prahy 17

V této části organizace výzkumného šetření jsem vypracovala a zrealizovala tyto konkrétní ukázkové projekty škol v přírodě:

Projekt podzimní školy v přírodě byl realizován na počátku října 2007, v Krkonoších, Strážném na horské chalupě Rozhled. Zúčastnilo se ho 23 dětí ve věku 5,5-6,5 let spolu s dvěma třídními učitelkami, s jednou učitelkou z jiného oddělení a se zdravotnicí.

Projekt zimní školy v přírodě na lyžích byl realizován v měsíci březnu 2008, v Krkonoších, Horních Mísečkách. Tohoto pobytu se zúčastnilo 15 dětí samostatně jedoucích ve věku 4,5-7 let, 5 dětí 6-7,5 let z 1. třídy ZŠ a 10 dětí ve věku 3-5 let s doprovodem rodičů. Jako pedagogický dozor byla přítomna paní ředitelka a dvě učitelky, z nichž jedna, která zde měla nejvíce dětí ze své třídy.

Projekt jarní školy v přírodě byl realizován v květnu 2008, v Krkonoších na Horních Mísečkách, na tom samém místě jako škola v přírodě na lyžích. Z mateřské školy vyjelo do smluvního horského objektu celkem 50 dětí: 10 dětí ve věku 3,5 -4 roky, 24 dětí ve věku 5-6 let, 16 dětí ve věku 5-7let, 5 učitelek a 2 provozní zaměstnankyně.

Projekt letní školy v přírodě u moře v Itálii byl realizován v červnu 2008, v italském středisku města Cesenatica. Ozdravného pobytu u moře se zúčastnilo 16 dětí ve věku 5-7 let samostatně jedoucích, 3 starší sourozenci 12ti let, 6 dětí ve věku 7- 8,5 let, které v minulých letech také docházely do mateřské školy Bendova, 9 mladších dětí od 2,5 let, které jely v doprovodu rodičů.

Záměrně jsem vybrala pro sestavení a realizaci projektů sezónních škol taková kritéria (např.: škola v přírodě v jednotlivém ročním období, s různou náplní; dvě shodná místa pro školu v přírodě v určitém časovém odstupu; neznámé prostředí; rozdílné počty dětí; společné pobyty pedagogů, rodičů a dětí, popř. jejich sourozenců, apod.), aby byly v jejich výsledném hodnocení patrné rozdíly zkoumaných jevů, vztahů a souvislostí. Aby byly výsledky objektivní, vycházela jsem také z hodnocení ostatních kolegyně.

Za neoptimálnější metodu svého výzkumu jsem si v této části organizace zvolila metodu přímého pozorování a rozhovoru.

Získané poznatky jsem si zaznamenávala. Každý večer, ve škole v přírodě, jsme si s kolegyněmi, popř. s rodiči sdělovaly postřehy a zkušenosti z prožitého dne. Reflexe jsem pak zapisovala a na závěr z nich vypracovala hodnocení daného projektu. Nashromážděné poznatky jsem souhrnně zpracovala v závěru výzkumného šetření.

c/ Zpracování výsledků dotazníkové ankety o problematice škol v přírodě

Po návratu z jedné školy v přírodě dostaly rodiče a učitelky Mateřské školy Bendova 1123 k vyplnění dotazníky o problematice školy v přírodě. Sama jsem se také zeptala několika náhodně vybraných dětí ve věku od 4 do 7 let na jejich názory týkající se ozdravných pobytů s mateřskou školou mimo jejich domov. Pro vyplnění dalšího počtu dotazníků a zvýšení objektivního názoru na problematiku škol v přírodě jsem ještě oslovila pedagogické kolegyně z různých částí naší republiky jako např.: z hlavního města Prahy, z pardubického regionu, z královéhradeckého kraje, z trutnovského regionu, apod. Výsledky jsem zpracovala a použila rovněž jako předchozí postřehy v závěru výzkumného šetření.

6. Výzkumné šetření v oblasti problematiky školy v přírodě

6. 1 Charakteristika mateřské školy výzkumného šetření

„Život mezi kamarády, aneb školka plná zábavy“ je klíčovým heslem MŠ Bendova 1123 v Praze 17, která se nachází uprostřed sídliště Řepy v klidné zóně určené pro základní a mateřské školství. Od roku 2003 sdružuje dvě budovy MŠ v jedné rozsáhlé školní zahradě s kapacitou až 200 dětí předškolního věku. Architektonicky jsou budovy rozděleny do samostatných sektorů, kde každé z osmi oddělení má vlastní vchod, šatny, sociální zázemí, místnost pro tělovýchovu a odpočinek dětí, vybavenou hernu, třídu – jídelnu, přípravnu jídel a příslušné kabiny.

Oddělení jsou kapacitně naplňována do počtu 25 dětí. Ředitelka se rozhodla zachovat homogenní třídy a k tomu připravit propojovací „kamarádský“ systém společenství všech dětí, které mateřskou školu navštěvují. Společné hry, pobyty venku, účasti na divadelních představeních, školy v přírodě, slavnosti s rodiči atd. Mít svůj klid při stolování, odpočinku, přiměřené vybavené oddělení hračkami a své učitelky, které jim jsou nejen učitelkami, ale především jistotou, která je provází po celou dobu docházky do mateřské školy.

Provoz je denně od 6,30 hod. do 17,30 hod. a je upraven rozvrhem jednotlivých oddělení. Zde je pro děti připravován a plánován program odpovídající jejich věku. Programová náplň MŠ je zaměřena především na tělovýchovu a s ní související zdravý rozvoj dítěte, moderní životní styl a individuální přístup k osobnosti dítěte.

Samozřejmou součástí programu je účast rodičů na adaptaci jejich dítěte do nového prostředí, účast rodičů na programech MŠ a společné zotavovací pobyty.

Okolo MŠ je oplocená školní zahrada, prosluněný prostor s osmi pískovišti, travnatou plochou a vzrostlými okrasnými stromy. Svou svěží zelení je jakousi oázou uprostřed betonové architektury. Na rozdíl od některých mateřských škol v centru města, mají děti tu výhodu, že se mohou volně rozběhnout a z budovy se tak přemístit na zahradu. Za plotem však musí být již opatrnější, jelikož před školkou vede silnice.

Obsahová nabídka pro předškolní vzdělávání je rozdělena v ŠVP PV s názvem „Stonožka“ do integrovaných bloků, vždy s hlavním cílovým požadavkem a dílčími cíli, z jejichž nabídky si učitelky mohou vybírat náměty pro třídní vzdělávací program.

Integrované bloky :

Život mezi kamarády - září	Co se koulí zeměkoulí - leden
Barevná pohádka podzimu - říjen	Zimní královna - únor
Život ve městě a na vesnici - listopad	Živá příroda – březen- květen
České vánoční tradice - prosinec	S létem do pohádky - červen
Cvičíme pro radost – celý rok	Angličtina pro nejmenší – celý rok

Do projektu Stonožka je začleněna také enviromentální výchova ve dvou tématech:

1. „Život ve městě“- děti se seznamují s panem Popelou, který je učí hospodařit s odpadem, účastní se sběru starého papíru.
2. „Živá příroda“- cíle tohoto tématu mají probouzet v dětech vztah k přírodě a životnímu prostředí. Zahrnuje v sobě učební texty o zvířatech, rostlinách, lidech a jejich prostředí. Novým doplňkem je část „Naše zahrada“- rozvíjí v dětech znalosti o údržbě a pěstování okrasných rostlin, vytváření příjemného prostředí mezi stromy a květinami. Rovněž školy v přírodě jsou nenahraditelným prostředkem, který slouží k rozvíjení kladného vztahu městského dítěte k přírodě a k její ochraně.

Rozšiřující oblíbené aktivity a akce:

- a/ tělovýchovné aktivity - plavání, lyžařský pobyt na horách, turistika, taneční školička, relaxační a zdravotní cvičení, aerobik
- b/ estetické aktivity- zdravé pískání na flétnu, sboreček Zvoneček, keramika
- c/ rozvíjení jazyka a řeči- logopedie, jazykové základy angličtiny
- d/ školy v přírodě- podzimní turistický pobyt, zimní pobyt na lyžích, jarní sportovní pobyty, letní ozdravný pobyt u moře
- e/ akce pro děti a rodiče – Lampiónový průvod, Vánoční sněm a besídky pro rodiče, jarní koncert dětí, Zahradní slavnost s rozloučením předškoláků, apod.

Vzdělávání je uskutečňováno ve všech činnostech a situacích, které se v průběhu dne vyskytnou, vyváženým poměrem spontánních a řízených aktivit. Specifickou formu představuje didakticky zacílená činnost, ve které učitelka s dítětem naplňuje konkrétní vzdělávací cíle obsažené v RVP PV. Všechny činnosti obsahují prvky hry a tvořivosti, vycházející rovněž z cílů již zmíněného programu.

Hra provází děti celým dnem a je připravena učitelkou v návaznosti na daný tematický celek tak, aby vytvářela ucelený komplex provázaných činností, vycházející z potřeb a naslouchání dětem. Hra má svoje pravidla rovnoměrně rozložená mezi aktivní účast dětí a učitelky.

Konkrétně výchovně-vzdělávací práci připravují učitelky ve svém oddělení třídním vzdělávacím programem. Tento program vychází z tematických celků, které jsou dány pro celou mateřskou školu přibližně ve stejnou dobu. Výhoda jednotného tematického zaměření je v plánování společných akcí s dětmi (kulturní a sportovní akce, společné akce s rodiči - lampiónový průvod, výlety, pobyty v přírodě). Témata nejsou časově omezena, protože s každou skupinou dětí je potřeba s konkrétními cíly a úkoly pracovat různě dlouho, nehledě na to, že chceme vycházet ze zájmů, potřeb a přání dětí. Učitelkám projekt nabízí volbu několika podtémat, která obsahově souvisí s hlavním cílem. Osvědčený postup učitelce s dětmi umožňuje návaznost a opakování her k danému tématu z předchozího roku. Děti mají rády opakování činností, rády se vrací k tomu, co již znaly (písňe, básně, pohádky) a aktivně pomáhají učitelce v přípravě na další „dokonalejší“ hru.

Pro spolupráci mateřské školy s rodiči zde působí organizace s názvem Klub rodičů. Základní činností této organizace je vytváření jednotného klimatu pro výchovu malých dětí v rodině i v mateřské škole a pomoc mateřské škole při plnění jejího poslání. Zástupci Klubu rodičů z každého oddělení se plánovaně scházejí na schůzkách, kde mohou předložit své návrhy, připomínky, popř. stížnosti paní ředitelce a třídním učitelkám.

Organizační systém mateřské školy umožňuje učitelkám a zpětně i rodičům se navzájem dobře poznat, vzájemně spolupracovat a pomáhat si. Společnými akcemi jako např. vánoční a zahradní slavnost, výlety, školy v přírodě si rodiče utváří kolektiv a jsou učitelkám při vzájemné komunikaci a pomoci vstřícní. Spolupráce je velmi rozšířená především adaptačním programem při vstupu nově přichozích dětí a rodičů

do kolektivu MŠ s učitelkou. V tuto dobu poznají rodiče systém výchovy v MŠ a snaží se dodržovat režimové časy dítěte i doma.

Velmi přínosnými akcemi pro spolupráci mateřské školy a rodiny jsou ozdravné pobyty dětí a rodičů. Organizovány jsou v zimě s lyžováním a v létě u moře.

6. 2 Metodika sezónních škol v přírodě jako součást ŠVP MŠ Bendova, Praha

Metodika sezónních škol v přírodě je v této diplomové práci podkladem pro sestavení projektů daných ozdravných pobytů.

Výběr námětu

Náměty mohou vycházet z témat integrovaných bloků ŠVP PV a mohou být např. tyto:

Jarní pobyt: „Za jarním kvítkem Krkonoš“; „Z pohádky do pohádky“; „Na cestě živou přírodou“ atd.

Letní pobyt u moře: „Tajemství podmořských hlubin“; „Na cestě za sluncem“; „Království mořské víly Ariely“ atd.

Podzimní pobyt: „Putování za skřítkem Podzimníčkem“; „Skřítkci v barvách podzimu“; Na návštěvě u baby Jizery“; „Na návštěvě u skřítky Hubertuska“ atd.

Zimní lyžařský pobyt: „Po stopách Krakonoše“; „Krkonoš a Lyžníci“; „V zimním království sněhové královny“; „Zimní olympijské hry“ atd.

Výběr místa pobytu

Jarní a podzimní pobyty je vhodné orientovat do horského prostředí s vyšší nadmořskou výškou z důvodu ozdravného.

Letní pobyt u moře je doporučeno a osvědčeno letoviště přímořské střední části Itálie Cesenatico. Účastníci se do místa pobytu dopraví přes noc. Ubytování je hotelového typu v blízkosti písčité pláže se slunečníky a bezpečným přístupem do moře. Příchozí cesty na pláž jsou lemovány borovicovými háji poskytující stinný odpočinek a relaxaci. V okolí je spousta nabídek pro naučné a sportovně relaxační výlety.

Zimní lyžařský pobyt je situován do Krkonoš, Horních Míseček na Jilemnickou boudu. Nachází se zde vhodný lyžařský terén pro pokročilé lyžaře, ale i začátečníky. Ubytovací objekt je přímo u sjezdovky, děti nemusí nikam daleko přenášet své lyžařské vybavení. V blízkosti jsou dostupná místa k bezpečným jízdám na sněhových kluzácích a pro hry na sněhu a se sněhem.

Příprava do školy v přírodě:

Ředitelka školy (popř. cestovní kancelář, nebo CK specializující se na zahraniční pobyty) vybaví administrativní úkony nutné pro pobyt v přírodě – objednávka objektu, autobusové dopravy, vydání přihlášek a ostatních dokumentů rodičům dětí účastnících se daného pobytu.

Učitelky si po společné dohodě připraví předběžný plán činností podložený tématem, nebo si vytvoří určitý projekt školy v přírodě. Každá z nich vyplní cestovní příkaz.

Příprava pomůcek a her:

Učitelky jedoucí do školy v přírodě společně z několika oddělení si po vzájemné dohodě připraví pomůcky vhodné k danému námětu nebo projektu jako např.: obrazový materiál, masky, diplomy, odměny, výtvarné potřeby k doprovodným činnostem a hrám, sportovní náčiní, nástroj, pohádkové knihy, encyklopedie, apod. Na pobyt v přírodě děti vhodně namotivují, mohou je zapojit do „balení“.

Jarní škola v přírodě

Cíle	Očekávané výstupy
<ul style="list-style-type: none"> • vytváření vztahů dětí k přírodě, chránit ji a pomáhat jí • učit děti všimnout si drobných živočichů a hmyzu, vnímat jejich vlastnosti a pozorovat jejich chování v různých ekosystémech (voda, louka, les) • učit děti vnímat, jak jsou tyto živočichové malí a zranitelní, vést je k rozvoji empatického citění a chování • učit děti některé názvy horských květin a dřevin • pozorovat náhlé změny počasí ve vyšších horských polohách • naučit děti orientovat se v přírodním horském prostředí za pomoci turistických značek, mapy, ale i za účasti přírodních znaků a jevů (letokruhy na pařezu, lišejníky, stín atd.) • posilovat zdravou fyzickou vůli při chůzi v nerovném terénu se zátěží • podněcovat děti k tvořivým hrám s přírodním materiálem • pozorovat a vnímat rozdíly mezi horskou a pražskou sídlištní architekturou, vnímat rozdíly město – horská vesnice 	<ul style="list-style-type: none"> • samostatněji se orientovat v neznámém přírodním prostředí • zaujímat citlivý a vnímavý postoj k přírodnímu prostředí a jeho obyvatelům • znát některé ekosystémy a jejich obyvatele, vnímají, že svět je rozmanitý, vážit si života i v jiné formě • umět vyprávět o svých zkušenostech • dokázat užívat své smysly k pozorování • samostatně zvládat odloučení od rodiny • snažit se být ohleduplný k druhému, dokázat ocenit jeho práci • dokázat spolupracovat ve skupině, • ve dvojicích, pomáhat si, poradit, rozdělit se • využívat tvořivých postupů, mít rozvinutou fantazii a představivost • vědomě chránit své zdraví, ale i druhých • pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno, popsat danou situaci
<p>Činnosti</p> <p>V lese:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pozorování života v mraveništi • stavění domečků pro skřítky z přírodního materiálu • pohybové hry – Na schovávanou; Škatulata, hejhejte se; Šípkovaná, Na veverka a kuny, Šiškovaná, Honičky – dřevěná, mechová, zelená atd.. pohybové napodobování některých lesních živočichů • dramatizace známých pohádek • cesta za pokladem po skupinách nebo ve dvojicích podle předem domluvených značek • vytváření strašidýlek z pařezů a samorostů s využitím dalšího přírodního materiálu • „Pomůžeme lesu“ sběr odpadků a ostatních předmětů, které do lesa nepatří • frotážování kůry stromů <p>Na louce, na zahradě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hra „Na malíře“ – na čtvertku „malujeme“ pouze přírodninami – zelená (tráva), žlutá (pampeliška), apod. • pletení věnečků z květí, poznávání lučního kvítí • kreslení hmyzu s vystižením jeho charakteristických znaků • obtiskovací techniky vodovými barvami – motýlí • malování na kamínky – beruška • pohybové hry, sportovní zápolení – „Broučkáda“, hry s padákem, s míči, apod. • spontánní hry dětí s přírodním materiálem – panenky z trávy, atd. • pozorování hospodářských zvířat pasoucích se na lukách <p>U vody:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pozorování zrcadlicích se louží po dešti, co nám tvary připomínají • pozorování života ve vodě a jejím okolí • házení kamínků do vody – žabky • pouštění lodiček z kůry nebo listů po vodě – potůčku • spontánní hry dětí s vodou při vhodném, teplém počasí (dbáme na bezpečnost dětí) • hledání „zlata“ v horské říčce nebo jiného pokladu <p>V chalupě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • společenské hry, karneval, kreslení, zpěv s kytarou • spontánní hry dětí s hračkami, které si přivezly z domova • četby pohádek, prohlížení encyklopedií, obrazového materiálu k danému tématu, z daného prostředí, apod. 	

Letní škola v přírodě u moře

Cíle	Očekávané výstupy
<ul style="list-style-type: none"> • podporovat rozvoj fyzické a psychické zdatnosti dětí v exotických podmínkách, vzdálených od rodné země • prakticky poznat letní období a využít jej pro sportovní a naučné činnosti • rozvoj plaveckých polybových dovedností • osvojení si poznatku o těle a jeho zdraví • osvojení si dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí, osobní pohody i pohody prostředí • zdokonalování jemné a hrubé motoriky • posilování přírodních poznávacích citů • poznávání jiných kultur 	<ul style="list-style-type: none"> • vnímat rozdíl mezi vodou slanou a sladkou • seznamovat se s vlastnostmi písku, vody a kamene • poznat některé mořské živočichy • poznat a pojmenovat některé mořské a přímořské rostliny a dřeviny • mít potřebu chránit si své zdraví v extrémních podmínkách (mít dostatečný přísun tekutin, mazat se opalovacími krémy s ochrannými faktory, nosit sluneční brýle) • využívat spolupráce a tvořivosti při hrách s pískem a přírodním materiálem • dodržovat dohodnutá bezpečnostní pravidla při koupání v moři • být ohleduplný k druhému • dokázat vyprávět zážitky z naučných výletů, popř. je zaznamenat kresbou • naučit se několik základních slov v cizím jazyce (v italštině) • seznámit se způsobem života lidí v přímořských oblastech (rybolov)
<p>Činnosti</p> <p>Na pláži:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stavby z písku • mušličkové a kamínkové mozaiky, vytváření reliéfních obrazců za pomoci přírodního materiálu • stopy v písku – vyšlapování různých obrazců • kresby kladíkem do vlhkého písku, malování na kameny, pozorování a malování mořské scenérie • „Mumie“- zahrabávání části těla do písku • pohybové hry – honičky, přetahovaná, míčové hry, petang • relaxační cvičení (s hudbou) • dechová cvičení, zpěv s kytarou, hra na flétnu (vhodné brzy ráno nebo večer) • pozorování živočichů pohybujících se v písku a mezi kameny hrou „Na mořské badatele“ • vyprávění si a vymýšlení fantaskních příběhů a pohádek o životě v moři ve stínu slunečniku • sběr a navlékání mušlí – náhrdelník pro maminku z cest • spontánní tvořivé hry dětí s pískem a vodou <p>Ve vodě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • plavání, potápění, lovení do sítěk • pohybové hry ve vodě – honičky (Na žraloka, Na trajekty atd.), podplavávání, házení míčem, hry s kruhem • hry s vodou – přelévání, cákání, atd. • přeskokování vln, utíkání před vlnou • spontánní pohybové hry dětí ve vodě • pouštění lodiček vyrobených z kůry nebo papíru <p>Na hřišti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pohybové hry, míčové, s padákem, spontánní pohybové činnosti dětí • společenské hry, hry na posílení spolupráce dětí ve skupině • zdolávání překážkové dráhy <p>Na procházce přímořským letoviskem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poznávání kultury lidí v této zemi, porovnávání rozdílů architektury zde a doma v Praze, procházka přístavem s rybářským trhem, kreslení obrázků z výletu do tzv. „Cestovního deníčku“ • poznávání některých rostlin • ochutnávka zmrzliny nebo italské kuchyně • nakupování dárečků domů s využíváním některých italských slovíček 	

Podzimní škola v přírodě

Cíle	Očekávané výstupy
<ul style="list-style-type: none"> • vytváření aktivních vztahů dětí k přírodě (chránit ji a pomáhat jí) • naučit děti orientovat se v přírodním horském prostředí za pomoci turistických značek, mapy, ale i za účasti přírodních znaků a jevů (letokruhy na pařezu, lišejníky, stín atd.) • posilovat zdravou lyžickou vůli při chůzi v nerovném terénu se zátěží • podněcovat děti k tvořivým hrám s přírodním materiálem • učit děti vnímat a pojmenovávat základní barvy a jejich odstíny v přírodě a kolem sebe • vést děti k volbě barevné skladby – barevnost podzimní přírody • poznávat a pojmenovat některé druhy stromů a keřů (rozdíly v plodech a listech) • upozorňovat děti na změny počasí související s podzimem • seznámit děti s tím, jak spolu souvisí a vzájemně se prolíná živá a neživá příroda • vést děti k pozorování a experimentování, včetně jejich záznamu, jako k jedné z cest lidského poznání • naučit se orientovat v realitě a smyšlených věcech 	<ul style="list-style-type: none"> • zvládnou základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci, běžné způsoby pohybu v různém prostředí • zaujímat citlivý a vnímavý postoj k přírodnímu prostředí a jeho obyvatelům • znát některé ekosystémy a jejich obyvatele, vnímají, že svět je rozmanitý, vážít si života i v jiné formě • umět vyprávět o svých zkušenostech • dokázat užívat své smysly k pozorování (sluchově rozlišovat zvuky, zrakově rozlišovat tvary předmětů a jiné specifické znaky, vnímat hmatem atd.) • samostatně zvládat odloučení od rodiny • snažit se být ohleduplný k druhému, dokázat ocenit jeho práci • dokázat spolupracovat ve skupině, ve dvojicích, pomáhat si, poradit, rozdělit se • využívat tvořivých postupů, mít rozvinutou fantazii a představivost • řešit problémy, úkoly a situace, myslet kreativně, předkládat „nápady“
<p>Činnosti</p> <p>V lese:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poznávání lesních stromů a dřevin podle kůry (frotáž), podle listů, jehličí; povídání o stromech (z čeho strom vyrostl, částí stromu, kdo se stará o les) • pozorování podzimního zabarvení listů, hry s barvami – obtiskování listů, vytváření společného stromu • poznávání některých ptáků při hře „Ptáčku, jak zpíváš?“ • stavění domečků pro skřítky z přírodního materiálu • „Pomůžeme lesu“ sběr odpadků a ostatních předmětů, které do lesa nepatří • poznávání a bezpečné ochutnávání některých lesních plodů (borůvky, jádýrka z bukvice), pojmenovávání hub, rozlišování jedlé – jedovaté • lesní cesta za pokladem podle šipek zhotovených z přírodního materiálu v nerovném terénu se zdoláváním překážek, cesta za pokladem lesní cestou podle mapy • seznámení dětí s první pomocí při poranění v přírodním prostředí formou hry „Na záchranáře“ (třísky, odřeniny, popáleniny, zlomeniny, uštknutí zmijí, puchýře, říznutí, odstranění klíštěte, atd.) • výroba dřevěných krmítek, dárků a hraček, výroba zvířátek z kaštanů, žaludů a ostatního přírodního materiálu, spontánní tvořivé hry dětí v lesním prostředí <p>Na zahradě u chalupy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pohybové a míčové hry, spontánní pohybové činnosti dětí, sportovní podzimní olympiáda • hra „Na indiány“ – jak bezpečně připravit a rozdělat oheň pro opékání vuřtů • výroba herbáře lisováním přírodnin (listy, rostliny) • „Jak se hraje na trávu“ zpívání a hudební hříčky, „Lesní koncert“, „Lesní bál“ <p>V chalupě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kreslení, malování zážitků, společenské hry • vzájemné skupinové návrhy map pro cesty za poklady, hledání pokladu (pošty od rodičů) • karnevalová diskotéka, zpívanky s kytarou nebo flétnou • spontánní hry s hračkami z domova • vyprávění pohádek a příběhů, četba úryvků z knih dětí, dramatizace známých pohádek • výroba zvířátek z nasbíraných kaštanů a žaludů, výroba barevné přírodní podzimní palety • prohlížení encyklopedií, rozhovory, prohlížení informačních letáků dané lokality 	

Zimní škola v přírodě na lyžích

Cíle	Očekávané výstupy
<ul style="list-style-type: none"> • rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v lyžování • rozvoj fyzické i psychické zdatnosti • osvojení si poznatků o těle a jeho zdraví, o pohybových činnostech a jejich kvalitě • rozvoj tvořivosti při hrách se sněhem a ve sněhu • poznávání sebe sama, svých fyzických možností, získávání sebevědomí • vytváření znalostí o zimní přírodě, o životě zvířat a lidí v horských podmínkách • seznamování dětí s vlastnostmi sněhu, ledu, vody seznámit děti s druhy zimních sportů a činnostmi • rozšiřovat poznatky o bezpečné jízdě na lyžích a na sněžných kluzácích • seznamování dětí s významem práce Horské služby • praktickými činnostmi vést děti k získávání základů první pomoci při poranění při sportu • porovnávat změny – zima ve městě a na horách • poznávat a určovat stopy ptáků a zvířat ve sněhu 	<ul style="list-style-type: none"> • zvládnout lyžařské pohybové dovednosti přiměřené svým individuálním dispozicím • vědomě napodobit jednoduchý pohyb podle vzoru a přizpůsobit jej podle pokynu • zvládnout sebeobsluhu, uplatňovat základní kulturně hygienické a zdravotně preventivní návyky • rozlišovat, co prospívá zdraví a co mu škodí; chovat se tak, aby v situacích pro dítě běžných a jemu známých neohrožovalo zdraví, bezpečí a pohodu svou ani druhých • porozumět slyšenému • přijmout pozitivní ocenění i svůj případný neúspěch a vyrovnat se s ním, učit se hodnotit svoje osobní pokroky • prožívat radost ze zvládnutého a poznaného • zachytit a vyjádřit své prožitky • dodržovat pravidla her a dohodnutá bezpečnostní pravidla • osvojit si elementární poznatky o zimní horské přírodě
<p>Činnosti</p> <p>Na sjezdovce:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hry: Koloběžka; Na vláček; V ZOO; Na psí spřežení; Lyžařská honička; Na zápasníka; Jedna dvě, Honza jde; Na lochnesku; Na letadlo; Na parník; Na vrány; Na závodníky; atd. • závody na lyžích, karneval na lyžích <p>Na sněhu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stavby ze sněhu, stavba iglů, sněhové sochy • jízda na sněhových lopátkách, závody „psích spřežení“ • pozorování a poznávání stop ve sněhu, vyšlapávání „stopových“ obrázků • hra „Andělíček“, zahrabávání částí těla do sněhu • spontánní tvořivé a pohybové aktivity dětí na sněhu a se sněhem • kotlovaná • vykrajování tvarů ze zmrzlého sněhu, malování vodovými barvami na sněh • hledání pokladu pod sněhovou peřinou- vyhrabávání • pozorování struktury sněhové vločky • krmení ptáčků • hra „Na záchranáře horské služby“ • „Zimní olympiáda“ <p>V chalupě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • experimenty se sněhem • společenské hry, karnevalová diskotéka • pohádkové hry (s Myškou Terezkou, Krakonošem a dalšími pohádkovými bytostmi) • spontánní hry dětí s hračkami z domova • zpívanky s kytarou a flétnou, seznámení se s novou písní nebo básní, s tanečkem • cvičení a protahování svalových skupin – strečink • poslech a vyprávění si pohádek a příběhů se zimní tematikou • kreslení nebo malování zážitků z jednotlivých činností, vybarvování omalovánek • hry se slavebnicemi, stavění z kostek „eskymácké obydlí“ • prohlížení encyklopedií a zimních obrázkových prospektů dané horské lokality, rozhovory nad nimi 	

Evaluace a hodnocení pobytu v přírodě:

Vedoucí školy v přírodě by měl ve své závěrečné zprávě zhodnotit průběh školy v přírodě podle určitých kritérií:

- zdravotní podmínky: jak vyhovovalo ubytování po stránce hygienické; zda byla strava pro děti plnohodnotná a vyvážená; zda byl dodržován pitný režim; jaký byl zdravotní stav všech účastníků, popř. kdo onemocněl a musel odjet domů; zda byly děti dostatečnou dobu na čerstvém vzduchu; zda byla dodržována doba odpočinku, apod.
- psychosociální podmínky: jaká panovala atmosféra při pobytu dětí a dospělých ve škole v přírodě; zda si děti mohly hry vybírat, navrhopvat činnosti; zda měly dostatečný prostor pro spontánní a pohybové hry; jak učitelky reagovaly na individuální potřeby a přání dětí; jak děti snášely odloučení od rodiny při samostatném pobytu, apod.
- personální a pedagogické zajištění: jména pedagogického i nepedagogického dozoru; počet dětí na učitelku nebo vychovatelku; zda byl splněn hlavní cíl školy v přírodě; zda došlo k naplnění výchovně vzdělávacích cílů a kompetencí jednotlivých oblastí; jaká byla komunikace a spolupráce mezi učitelkami při plánování činností, apod.
- spoluúčast rodičů: zda se rodiče zapojovali do programu školy v přírodě; jaká byla komunikace mezi dětmi, rodiči a učitelkami; zda měli rodiče nějaké připomínky, návrhy, náměty pro další pobyty a jaké, apod.
- materiální a finanční podmínky: zda mateřská škola využila nabídky cestovních kanceláří nebo si objekt pro školu v přírodě vybrala sama, popř. na doporučení rodičů nebo svých zaměstnanců, finanční vyúčtování školy v přírodě

Hodnocení a evaluace školy v přírodě by měla vycházet nejen ze zkušeností a pozorování vedoucího pobytu, ale také z hodnocení všech jeho účastníků včetně učitelek, rodičů a samotných dětí.

6. 3 Hodnocení projektů sezónních škol v přírodě

Tato část obsahuje čtyři projekty sezónních škol v přírodě, které se liší svým obsahem a zaměřením. Podzimní projekt školy v přírodě je zaměřen převážně na získávání elementárních poznatků o podzimní přírodě, na rozvoj představivosti a tvořivosti a na rozvíjení spolupráce při společných přípravách „Bálu v podzimním království“.

Hlavním cílem zimního projektu školy v přírodě „Bílou stopou“ je získávání pohybových dovedností spojených se zimními sporty a činnostmi na sněhu a se sněhem. Vytvářením prostředí na základě spolupráce rodičů, dětí a učitelek přispívat ke zdravotní zdatnosti všech zúčastněných.

„Za jarním kvítkem Krkonoš“ je název projektu jarní školy v přírodě, na které děti získávaly elementární poznatky o jarní horské přírodě, seznamovaly se s horskou květenou prostřednictvím motivačních literárních textů, her a jednotlivých činností. Dílčí cíle a získávání klíčových kompetencí je zaměřeno také na enviromentální výchovu.

Letní škola v přírodě u moře plní převážně ozdravný cíl všech účastníků a podobně se jako zimní projekt zaměřuje na rozvíjení pohybových dovedností, tentokrát však spojených s letním obdobím, čili ve vodě a v písku na pláži. Získávání klíčových kompetencí vychází ze společných činností a her rodičů a dětí motivovaných „Letní mořskou olympiádou“.

Jednotlivé projekty jsou uvedeny v příloze diplomové práce. Z jejich denních reflexí pak vychází závěrečná hodnocení každého z nich. Těchto získaných poznatků pak bude nadále využito při závěrečném zpracovávání celkového výsledného šetření podle předem stanovených hodnotících kritérií.

6. 3. 1 Hodnocení projektu podzimní školy v přírodě „Bál v podzimním království“

Projekt byl určen pro týdenní pobyt dětí ve škole v přírodě v říjnu 2007, v Krkonoších, Strážném na chatě Rozhled. Tohoto týdenního pobytu se zúčastnilo 23 dětí ve věku 5,5-6,5 let, převážně z jedné třídy předškolního oddělení, se svými

třídními učitelkami. Byla to jejich několikátá společná škola v přírodě. Do této lokality však jely poprvé. (Celý projekt je uveden v příloze 8. 1)

Chata Rozhled (www.rozhled.cz) se nachází na hřebenech Krkonoš ve výšce 1207m. n. m. v nedaleké blízkosti Strážného. Tento objekt umožňuje ubytování 35 -ti návštěvníkům. Jedná se o pravou horskou, dřevěnou chalupu na samotě u lesa, obklopenou pasekami, s krásným výhledem na okolní vrcholky hor.

Byli jsme ubytováni v malých, útulných pokojích bez paland. Sociální zařízení bylo umístěno na patře. Celý objekt splňoval všechny ubytovací, bezpečnostní předpisy pro pobyt předškolních dětí. Stolovalo se v přízemní, velice stylově zařízené jídelně s kachlovými kamny, podle předem domluveného, časového harmonogramu. Jídelníček byl již předem sestaven a nabídnut ke konzultaci paní majitelkou chalupy. Strava vždy odpovídala hygienickým a výživným normám pro děti předškolního věku, velice se podobala stravě školkové. Také pitný režim byl k dispozici po celý den.

Pro velmi pěkné, podzimní počasí jsme trávili převážně celé dny venku v pestrobarevné přírodě. Pobyt městských dětí na horách byl protkán hlavním tématem s názvem „**Bál v podzimním království**“. Cíle a výchovně vzdělávací obsah projektu vycházely z integrovaného bloku školního vzdělávacího programu s názvem „Barevná pohádka podzimu,“ z obsahových témat „Lesní dobrodružství,“ „Podzimní počasí,“ a „Barevná paleta podzimu“. Směřovaly k poznávání podzimní horské přírody všemi smysly, k rozvíjení tvořivosti a fantazie dětí při práci s přírodním materiálem, ke spolupráci a pomoci jednoho druhému, k osamostatnění se a k seberealizaci.

Projekt byl před samotným pobytem dětí v přírodě neúplný. Na základě vstupní diagnostiky byly vytyčeny cíle, informativní obsah a vytvořeno portfolio s nabídkou činností pro hry dětí v podzimní horské přírodě. Denní motivační náplň se vytvářela na základě zájmu dětí tak, aby jim byl poskytnut prostor pro navazující činnosti a hru. Využívaly jsme jejich svobodné volby pro vhodná místa k jednotlivým hrám i výběru přírodního nebo jiného materiálu, který potřebovaly.

Každé ráno si děti spolu s učitelkami povídaly v komunitním kruhu, co by chtěly na horách vidět, prožít, poznat, zahrát si. Přemýšlely, jak dále rozvíjet přípravy podzimního bálu. Společně si zazpívaly, vyslechly motivační báseň, pohádku nebo příběh. Další část dopoledne trávily děti se svými učitelkami většinou procházkami po lese. Formou her a různých činností poznávaly život v lese - názvy

stromů, podzimních lesních plodů; živočichů. Ochutnávaly borůvky, sbíraly jedlé houby. Pozorovaly měnící se přírodu v podzimní „šat“, učily se vnímat její barvy, vůni, hlavně při práci a hrách s přírodními materiály. Pociťovaly změny počasí na vlastní kůži. Praktickými činnostmi se učily přírodu chránit a pomáhat jí. Na turistických výpravách děti sbíraly plody podzimní přírody, které jim pak posloužily jako cenný materiál k výrobě Krakonošových klobouků. Na horských pasekách porovnávaly děti horskou architekturu s městskou sídlištní.

Všechny děti zdolávaly nerovný horský terén bez problémů, nikdo si nestěžoval, že už nemůže vystoupat kopec, nebo že ho bolí nohy. V nepřítomnosti rodičů se děti snaží být samostatnější a při vhodné motivaci dokazují svému okolí, že se vyrovnají s ledajakou překážkou.

Po dopoledních výpravách a obědě následoval do 14,20 hodin polední klid na postelích. Děti si prohlížely obrázkové knihy, vyprávěly si zážitky, hrály slovní hříčky. Některé děti také usnuly.

Odpoledne pak následovaly další hry v lese nebo na přilehlé mýtině. Většina her se vztahovala k přípravám podzimního bálu. Děti získávaly při společných hrách a činnostech kompetence k řešení problémů, komunikativní i sociální. Měly také možnost pocítit význam své práce, když si vyrobily hračku ze dřeva, krmítko pro ptáčky nebo když zasadily stromek. Svou tvořivostí a seberealizací získávaly nejen kladný vztah ke své práci, ale i k práci druhých. Učily se vážit si díla vytvořeného vlastníma rukama, pocítit, že má své dílo cenu a je jedinečné. V dnešní přetechnizované době je získávání této občanské kompetence velice důležité z toho pohledu, že děti zjistí, kolik je stojí úsilí a vůle dosáhnout hmotného výsledku svým přičiněním. V době, kdy nemají příliš mnoho možností sledovat manuální práci ve své bezprostřední blízkosti. Ne vždy se všechny děti hned k nějaké didaktické činnosti přidaly. Byly to převážně ti jedinci, kteří nejsou zvyklí pomáhat rodičům, protože vědí, že za ně někdo „práci“ udělá. Pobyt dětí v odloučení od takového výchovného přístupu, jim napomáhá uvědomit si následky jejich chování a ukázat jim cestu pro další možná rozhodnutí a řešení.

Po večeři, která byla v 18,00 hodin následovalo většinou společné hodnocení dne, hygiena, Večerníček a pohádka na dobrou noc v podání učitelek na jednotlivých

pokojích. Ve 20, 30 hodin již většinou všechny děti spaly. Také noci probíhaly v klidu, pod dozorem jedné z učitelek určených noční službou.

Jedním ze zážitků byla pro děti návštěva u nemocného skřítků Zlatohlávka, který bydlel v chaloupce z pavučin s tetkou Výrovkou. Největší úspěch měl samotná podzimní bál v Krakonošově království s přehlídkou Krakonošových klobouků. Děti výrobou klobouků z přírodních materiálů zjistily, že si mohou vzít něco z přírody pro radost sobě nebo druhým, ale rozhodně nebudou dary přírody plýtvat. O příjemnou a veselou atmosféru bálu se zasloužily paní učitelky v podzimních maskách a děti svými originálními kostýmy. K náležitému veselí přispěla veselá hudba, řada soutěží a hlavně Krakonošova návštěva. V lesním prostředí prožívaly děti všechny hry a pohádkově motivované činnosti mnohem silněji, než např. stejnou hru nebo činnost ve třídě mateřské školy. Živá kulisa lesního života je jednou z nenahraditelných prostředků k rozvíjení dětského vnímání všemi smysly.

V rámci tohoto projektu byly velice dobře uplatněny metody prožitkového učení s využitím dětské tvořivosti, představivosti a fantazie. Děti se pomocí barev, skřítků a lesních strašidýlek ocitly v podzimním Krakonošově království, učily se poznávat dobro a zlo a předvídat důsledky špatných či dobrých činů. Prostřednictvím spontánních a řízených her ve vyváženém poměru si upevnily a rozšířily poznatky o podzimní přírodě. Poznávaly druhy stromů a keřů, hub a dalších lesních plodů. Naučily se rozlišovat jednotlivé odstíny na barevných listech a komponovat je do zajímavých výtvorů. Většinou pochopily význam mezi živou a neživou přírodou. Při činnostech spolu děti spolupracovaly ve dvojicích nebo v menších skupinách. Když byla potřeba, dokázaly se domluvit a přijmout názory jeden druhého.

Celý pobyt bych na závěr zhodnotila jako velice úspěšný. Přispělo k němu nejen pěkné počasí, stylově horské ubytování, vstřícný vztah personálu, dobrý zdravotní stav dětí a jejich kladné informace o nových zážitcích, ale i souhra a vzájemné porozumění celého pedagogického doprovodu.

(Fotografie z podzimní školy v přírodě Mateřské školy Bendovy 1123 z Prahy v příloze 10. 1)

6. 3. 2 Hodnocení projektu zimní školy v přírodě na lyžích „Bílou stopou“

Projekt byl určen pro týdenní lyžařský pobyt dětí ve škole v přírodě v březnu 2008, v Krkonoších na Horních Mísečkách v Jilemnické boudě (www.jilemnickabouda.cz). Společný pobyt rodičů a dětí v této horské lokalitě organizuje mateřská škola již několik let. (Celý projekt je uveden v příloze 8. 2)

Jilemnická Bouda se nachází v těsné blízkosti dětských sjezdových tratí, lesa a přijatelného nerovného terénu pro bezpečnou jízdu na sněžných kluzácích. Zdatní lyžaři z řad rodičů mohou využít nedalekých sjezdových tratí, různých obtížností, přímo v tomto lyžařském areálu. Od této atraktivní lokality se odvíjejí také vyšší ceny pobytu. Proto jej organizuje mateřská škola mimo hlavní sezónu. Ve většině případů se přihlašují rodiče s dětmi, kteří se věnují lyžování. V dalších případech pak jedou samostatně děti, které se chtějí naučit lyžovat nebo jim to jejich rodiče, kteří sami nelyžují, umožní, nebo děti, jejichž rodiče je posílají do hor za čerstvým vzduchem a zimními radovánkami, kterých si v městském prostředí příliš neužijí. Sněhové podmínky jsou zde velice dobré až do pozdního jarního období.

Tohoto týdenního zimního pobytu se účastnily spolu s ředitelkou školy také ty učitelky, které lyžují a jsou ochotny učit tyto dovednosti předškolní děti. Dále pak samostatně jedoucí děti ve věku 4;6 – 7 let, rodiče s mladšími dětmi 3-4;6 let a děti z první třídy základní školy, které do mateřské školy chodily a na tyto pobyty v předchozích letech rády jezdily.

Námět projektu „Bílou stopou“ vychází z integrovaného bloku školního vzdělávacího programu s názvem „Zimní královna“. Hlavními cíli bylo rozšiřovat a prohlubovat poznatky dětí o zimní přírodě na horách ve spojení s činnostmi charakterizujícími zimní období a rozvíjet jejich pohybové schopnosti a dovednosti při zimních pohybových činnostech. Prolínaly se v něm dílčí cíle z obsahových témat ŠVP PV jako např.: „Příroda v zimě a charakteristické znaky zimního období“, „Člověk a volně žijící zvířata v zimě“, „Zimní radovánky pro děti a zimní sporty pro všechny“ a „Zimní počasí a skupenství vody v zimě“. Tématická náplň školy v přírodě byla věnována převážně zimním sezónním činnostem. Zejména lyžování, jízdě na sněžných kluzácích, procházkám zasněženým lesem a hrám na sněhu.

Opomíjena nebyla ani enviromentální výchova. Děti se učily vnímat zimní přírodu všemi smysly.

Pobyt na čerstvém zimním vzduchu podporoval otužilost dětí a rozvíjel jejich fyzické i psychické zdatnosti. Děti měly bezprostřední možnost osvojovat si poznatky o svém těle a jeho zdraví, o pohybových činnostech a jejich kvalitě.

Do projektu byly zařazeny společné činnosti rodičů a dětí. Důležitá byla jasně stanovená pravidla, která si hned v úvodu pobytu po vzájemné dohodě vytyčili rodiče s učitelkami. Jedině tak nedocházelo k nedorozumění a nepříjemným střetům. Rodiče mohli svými nápady a návrhy přispívat do vytváření programu stejně jako děti.

Při přípravě na lyžování byly děti většinou zvyklé, že jim pomáhají rodiče. S malou pomocí učitelky a některých rodičů na začátku pobytu se děti naučily samostatně připínat lyže a manipulovat s nimi. Měly z toho velkou radost, čímž se posilovalo jejich sebevědomí. Lyžování se všem dětem dařilo. Snažili se i začátečníci, jejichž velkou motivací byla jízda na vleku. Pokročilejší lyžaři jezdili od prvního dne na dětské sjezdovce a na vleku Poma. Výbornou pomůckou pro přehlednost dětí i jejich pohybu na bílých sjezdových tratích byly barevné vestičky s logem a adresou školky. Další velice užitečnou pomůckou byly barevné reflexní kužele, mezi kterými děti zatačely, aby je to nenutilo sjíždět rovnou dolů. Taková rychlá přímá jízda z kopce lákala převážně pokročilejší lyžaře. Opět se potvrdilo, že nejdůležitějším prostředkem k učení nových pohybových dovedností dětí předškolního věku je hra. Děti se snaží dodržovat dohodnutá pravidla, spolupracují a zapomínají na případné nezdary. Některé hry na lyžích jsme realizovali společně tak, aby schopnější lyžaři pomáhali těm méně zdatným a naopak. I při rozdílné úrovni dovedností se snažíme o to, aby každé dítě v průběhu her pocítilo úspěch, svou prospěšnost a důvěru v ostatní členy skupiny. Dosahování vlastních limitů a stálé jejich posouvání je nejlepším podnětem k sebevýchově i k sebeuvědomování si vlastních kvalit. Podpora spolupráce vede k vyššímu nasazení účastníků i k dosahování vyšších výkonů. Je dobré, když hry vyžadují přijímání různých typů rolí.

Jelikož probíhaly v dopoledních hodinách převážně řízené činnosti, snažili jsme se odpoledne vytvářet prostor pro svobodnější a spontánnější činnosti dětí. Většinou to byly hry na sněhu a se sněhem, procházky zasněženým lesem s pozorováním a vyprávěním. Svobodnou volbu měli také rodiče, zda se budou činností účastnit

společně se všemi, nebo zda si vytvoří pro své děti svůj program. Některé mladší děti byly čtvrtý den unavené a prospělo jim, když si je maminky vzaly na soukromou procházku mimo hlučnou skupinu starších dětí.

Prostřednictvím pohybu a experimentů děti poznaly vlastnosti sněhu, ledu, vody, svou péči pomohly volně žijícím zvířatům, na základě zkušeností řešily různé situace, volily postupy, rozvíjely nadále své myšlení a intelekt. Vhodně zvolenou tajemnou „nití“ celého projektu bylo dosaženo toho, že se dětem znatelně nestýskalo po domově, že byly podněcovány přemýšlet, diskutovat, spolupracovat, těšit se z nového a poznaného.

Při závěrečném hodnocení pobytu děti odpovídaly na otázku: „Co si zapamatujete ze zimního pobytu na horách?“ nejčastěji to, co pro ně bylo nejdůležitější. Začáteční lyžaři odpovídali, že nejlepší byla jízda na vleku, modrá myška, závody na kluzácích. Pokročilí lyžaři říkali, že pátrání po záhadném tvorovi, povídání s náčelníkem horské služby a cesta za pokladem. Většina dětí však nezapomněla na to, jak honily strejdu Jirku na lyžích a zahrabávali ho do sněhu.

Mateřská škola umožňuje rodičům a jejich dětem společné pobyty na škole v přírodě. Děti jsou spokojené a rodiče se mohou podívat na své dítě objektivnějšíma očima, zkorigovat některá svá hodnocení i výchovné výstupy. Společné činnosti a hry rodičů s dětmi v rámci tohoto projektu nabízely mnoho zajímavých prožitků a zkušeností, které se v současné době stávají součástí životního stylu. Je krásné spoluprožít vše, co vnímáme. Prožitkovým učením a hrou vedeme děti k získávání dovedností v uvolněné atmosféře, což většinou přispívá k efektivnějšímu a rychlejšímu učení, k pocitům spokojenosti, pohody i k zábavě všech zúčastněných.

Zimní škola v přírodě je velice vhodným prostředím, které umožňuje dítěti poznat a procítit sebe samo ve ztížených fyzických a psychických podmínkách, získat svoji tělesnou i psychickou identitu. Prostředí, které posiluje zdravotní zdatnost dětí a přispívá ke zdravému životnímu stylu.

(Fotografie ze zimní školy v přírodě na lyžích Mateřské školy Bendovy 1123 z Prahy v příloze 10. 2)

6. 3. 3 Hodnocení projektu jarní školy v přírodě „Za jarním kvítkem Krkonoš“

Projekt byl určen pro týdenní pobyt dětí ve škole v přírodě v květnu 2008, v Krkonoších na Horních Mísečkách, v Pensionu Horské Zátíši (www.horskezatisi.cz). Ve stejné lokalitě jako zimní škola v přírodě na lyžích. Zprostředkovala si ho sama mateřská škola. Ozdravného pobytu se zúčastnilo celkem 50 dětí. 10 dětí ve věku 3,5 –4 roky, 24 dětí ve věku 5-6 let, 16 dětí ve věku 5-7let. Jako dozor bylo přítomných 5 učitelek a 2 provozní zaměstnankyně.

Po příjezdu do pensionu byly mladší děti ubytovány v prvním patře do pokojů se sociálním příslušenstvím a starší děti do druhého patra se společným sociálním zařízením na chodbách. Pokoje jsou vhodně a bezpečně vybaveny pro děti předškolního věku. Stolovalo se v prostorné jídelně, do které se vešli všichni strážníci najednou. Při takovém větším počtu dětí bylo nutné stanovit určitá organizační pravidla, která se poté snažili všichni respektovat. Výhodou ubytovacího objektu při nepříznivém počasí byla možnost využití prostor tělocvičny a menšího bazénu. Připraven byl také pro děti venkovní bazének a nafukovací trampolína. Úspěšnou adaptaci dětí na nové prostředí školy v přírodě usnadnily vzpomínky na zimní lyžařský pobyt v této lokalitě a těšení se na modrou myšku, která jim přislíbila, že se jim na jaře opět ukáže. I když se zimní školy v přírodě nezúčastnily všechny děti, které zde byly nyní přítomné, skupina „lyžařů“ je stačila dostatečně motivovat a seznámit s tím, co kde v zimě prožila.

Námět projektu „Za jarním kvítkem Krkonoš“ vycházel z integrovaného bloku ŠVP s názvem „Živá příroda“, z obsahových témat „Probouzení jarní přírody“ a „Jak chráníme přírodu“. (Celý projekt je uveden v příloze 8. 3)

Hlavními cíli bylo seznamovat děti s některými jarními květinami a keři v horské přírodě, poznat je a pojmenovat, získávat a osvojovat si elementární poznatky o rostlinné a živočišné říši, o její rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách, rozvíjet úctu k životu ve všech jeho formách a v neposlední řadě také rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky; rozvoj a užívání všech smyslů. Svými cíli úzce navazuje na projekt „Naše zahrada“, který s dětmi realizujeme v jarních měsících v blízkém okolí mateřské školy v Praze.

Jelikož se školky v přírodě účastnilo 50 dětí v jednom objektu a učitelky se shodly na tom, že by chtěly, aby byla hlavní „kostra“ projektu stejná pro všechny,

promýšlely jsme organizaci her a činností tak, aby byly rozděleny do menších skupin. Snažily jsme se o jejich vzájemné propojování, aby všechny děti současně prožívaly dané téma společně, jen ve větším klidu a volnějším prostoru. Důležitá byla spolupráce učitelek při projektování jednotlivých dní s respektováním dětských přání, návrhů, nápadů a spontánních situací a jevů nabízených okolní horskou přírodou. Tato spolupráce se velice dařila.

Každý den byl motivován pohádkou některé jarní květinčky nacházející se v blízkosti pohybu dětí. Například: „Pampeliška ví, jak šumí les“, „Sedmikrásko, vstávej!“, „Tulipán je kolibka“, „S pomněnkou od pramene Labe“ atd. Pro děti jsme vždy společně připravovaly hry a dobrodružné cesty za poznáním, nezapomněly jsme však ani na jejich potřebu spontánních činností a volnou zábavu. Děti formou her a různých činností poznávaly život v lese- názvy stromů a ostatních dřevin, pozorovaly hmyz ve sklenicích od přesnídávek, vytvářely pro něj v lese domečky z přírodního materiálu, pozorovaly život na rozkvetlých horských stráních posetých pampeliškami a sedmikráskami; vysokohorskou cestou k prameni Labe pozorovaly život v okolí horských bystrin a potůčků, sílu vodopádu, zaznamenávaly změnu počasí ve vysoké nadmořské výšce a jiný druh porostu, v praxi se snažily chránit přírodu a pomáhat jí. Na svých cestách po turistických značeních porovnávaly horská stavení s panelovými domy na řepském sídlišti. Všechny děti zdolávaly nerovný horský terén bez větších obtíží. Dokonce i ty nejmladší děti, ze druhého oddělení, zvládly náročnější trasu k prameni Labe. Největšími zážitky byla pro děti návštěva aqua parku ve Vojenské zotavovně Bedřichov ve Špindlerově Mlýně, výjezd lanovkou na horu Medvědin a „noční bojovka“ večerní cesta tmou, za pokladem za světla malých lampiček.

Na závěr pobytu nechyběl ani karneval s diskotékou a s rozloučením se s modrou myškou Terezkou, která se dětem objevovala v průběhu celého týdne, s poštou z Prahy od rodičů a s dopisy od Krakonoše z jeho květinkové zahrádky. Také od ní dostali malí „trampové“ diplomy a Krakonošovy medaile za pomoc a lásku k přírodě a za sportovní turistické dovednosti. Domů si pak ještě každý odvážel „Krakonošův kalendář“, složený z obrázkových listů, které si vytvářel každý den po dobu celotýdenního pobytu, aby mu pak doma napomohl ke zprostředkování zážitků rodině a k uchování „květinkových“ prožitků do budoucna.

Z jednotlivých denních reflexí je patrné, že si děti uvědomovaly sounáležitost se skupinou, snažily se pomáhat si, vzájemně se povzbuzovat, při běžných činnostech si začaly uvědomovat stále více pravý význam slova přátelství. V mnohých situacích si uvědomovaly své možnosti a limity, přijímaly pozitivně ocenění i svůj případný neúspěch. V rámci socializačního učení se dařilo cíle a činnosti obracet k rozvoji prosociálního chování dětí ve skupině, k přátelství jednoho k druhému, ke zvířatům a přírodě, k upevňování společenských hodnot, k uvědomování si důležitosti přijímat určitá pravidla chování ve společnosti, atd.

Dětem se ve školce v přírodě velice líbilo. Při závěrečném hodnocení: „Co si nejvíce zapamatujete z horského pobytu?“, většinou jednotlivě odpovídaly: „Stavění domečků broučkům a jejich pozorování, broučkovou cestu s pavoučím panem domácím, koupání v hotelovém bazénu, cesta lanovkou, jak jsme uklízeli přírodu, světlíkovou cestu, karneval, Krakonoše, pomněnkovou cestu k prameni Labe,“ apod. Při vzpomínání otáčely listy Květinového kalendáře a těšily se, jak budou o všem vyprávět rodičům. Děti si zapamatovaly metodou prožitkového učení názvy rostlin, lesních stromů, keřů, ptáků, hmyzu, lesních plodů, apod. Hlavní cíl byl splněn.

Hlavním a velkým poznáním pro děti bylo, že chránit a pomáhat přírodu nestačí jen na horách, ale také ve svém domácím okolí, na sídlišti v Praze. Že tak jak vidíme v horské přírodě, co do ní nepatří, stejně tak bychom měli vidět i na zahradě mateřské školy nebo v okolí svého bydliště. S tímto pocitem malých ochránců přírody jsme se vraceli zpět domů a přemýšlely o tom.

(Fotografie z jarní školy v přírodě Mateřské školy Bendovy 1123 z Prahy v příloze 10. 3)

6. 3. 4 Hodnocení projektu letní školy v přírodě u moře „Letní mořská olympiáda“

Projekt byl určen pro společný týdenní pobyt dětí a rodičů ve škole v přírodě u moře v červnu 2008, v italském letovisku Cesenatico. (Celý projekt v příloze 8. 4) Letní školu v přírodě u moře organizuje mateřská škola již po několik let. Využívá nabídky cestovních kanceláří. Pobytové lokality se několikrát měnily, až v posledních třech letech jezdí mateřská škola do stejného přímořského letoviska, do italského Cesenatica, Belleli. Cesta autobusem z Prahy do Cesenatica trvá

i s přestávkami 12 hodin, které děti bez problémů prospí. Samotný ubytovací areál se nachází přímo na pláži, asi 50metrů od moře. Je obklopen travnatou oplocenou zahradou s hřištěm pro míčové hry. Na pláži má každý k dispozici své lehátko a dvojice slunečník. Je zde také velice slušné sociální zařízení s přílehlou uzamykatelnou místností pro odložení nafukovacích hraček, aby je děti nemusely neustále přenášet na chodby a do pokojů a tím si všude vytvářet pískoviště. Vyhovující je rovněž stravování s pitným režimem. Velice se podobá jídelníčku v mateřské škole. Je zpestřen o některé italské speciality a o větší nabídku ryb, ovoce a zeleniny.

Zdravotní péče je přímo v areálu v zastoupení dětské lékařky. Vážnější případy pak odváží doktorka spolu s učitelkou a delegátem do nedaleké státní nemocnice.

Letní školy v přírodě se letos účastnilo 16 dětí ve věku 5-7 let samostatně jedoucích, tři starší sourozenci 12- ti let, 6 dětí ve věku 7- 8,5 let, které v minulých letech také docházely do Mateřské školy Bendova, 9 mladších dětí od 2,5 let, které jely v doprovodu rodičů. Jako pedagogický dozor byla přítomna paní ředitelka a dvě učitelky, z nichž jedna, která zde měla nejvíce dětí ze své třídy. Jednou z podmínek při rozhodování rodičů, zda pošlou dítě na zahraniční pobyt s mateřskou školou je většinou ta, že pojede také jejich třídní paní učitelka, ke které mají vytvořenou důvěru. Tu pak zplnomocní svým podpisem na určitém formuláři péči o dítě ve škole v přírodě u moře.

Námětem pro projekt letní školy v přírodě se stala „Letní mořská olympiáda“ z toho důvodu, že jsme reagovali na letní olympijské hry v Pekingu. Celá školka žila olympiádou. Hráli jsme si na sportovce již před odjezdem k moři. Děti nosily obrázky jednotlivých druhů letních sportů vystřižených z tisku, četli jsme zajímavé úryvky o přípravách her v Pekingu, seznamovali jsme se s některými sportovci, kteří reprezentovali naši republiku. Na školním hřišti patronátní základní školy děti běhaly na ovále, skákaly do dálky a do výšky, běhaly štafetový běh, házely kriketovými míčky, hrály fotbal, apod. Pohybové činnosti a sportovní aktivity nejsou dětem z této mateřské školy rozhodně cizí. Vždyť právě jedním z integrovaných bloků ŠVP PV je blok s názvem „Cvičíme pro radost“ a jeho hlavní i dílčí cíle a kompetence prostupují každým dnem pobytu dětí v této předškolní instituci s rozšířenou sportovní nabídkou.

Výchovně vzdělávací obsah projektu vycházel z integrovaného bloku ŠVP s názvem „S létem do pohádky,“ z obsahových témat „Letní počasí“ a „Olympiáda a

letní sportovní hry“. Hlavními cíli bylo prakticky poznávat letní období a využít jej pro sportovní a naučné činnosti, podporovat rozvoj fyzické a psychické zdatnosti dětí v exotických podmínkách, vzdálených od rodné země.

Tématická náplň školy v přírodě byla v duchu olympijských her věnována převážně letním pohybovým činnostem a hrám. Hlavní a dílčí cíle projektu, stejně jako získávání dílčích výstupů bylo směřováno k rozvíjení a posilování zdravotní zdatnosti všech účastníků pobytu, což se podařilo uskutečňovat.

Činnosti a hry jsou v projektu motivovány verši Jiřího Žáčka z knihy *Ahoj, moře*. Určitá osnova projektu byla nastíněna včetně hlavních a dílčích cílů a očekávaných výstupů, ale opět byl ponechán prostor pro nápady a návrhy dětí a rodičů. Sportovní disciplíny pro rozvíjení pohybových dovedností byly přizpůsobeny vývojovým schopnostem dětí a jejich individuálním možnostem.

Hry ve vodě a s vodou patří k jedněm z nejoblíbenějších. Většina dětí vodu miluje. Před školou v přírodě u moře seznamujeme děti s vodou prostřednictvím her v bazénu. Hrajeme hry jako např.: „Spadla lžička do kafička“, „Foukat do horké polévky“, ponořit hlavu, podplavat překážku apod. K pobytu u moře patří také optimální rozvíjení plaveckých dovedností. Některé děti se naučily plavat již dříve, některým pomohla slaná voda, která nadnáší více, než sladká voda v bazénu nebo rybníce. Starší děti již lépe chápou pokyny, jsou schopné pomocí nápodoby a podle instrukcí zvládat nový pohyb. Každé dítě potřebuje vlastní tempo pro získávání dovedností a určitou míru pomoci. Lépe a dychtivěji se učí ve skupině dětí, kde působí vzájemné podněcování, podpora a celková přátelská atmosféra. I když se rodiče účastnili rozvíjení plaveckých dovedností svých ratolestí, ve většině případů přenechali hlavní vedení na učitelce a pak jen přihlíželi nebo se zapojili do opakování a vodních her, což bylo pro obě strany velikým přínosem. Někdy se najdou i takové děti, které mají z vody strach a velké obavy. Odstraňování tohoto psychického bloku vyžaduje velkou trpělivost, zásobu her a činností, aby dítě na strach zapomnělo, hrálo hru, šlo za pomůckou apod. Právě v těchto případech pomůže kolektiv dětí a důvěryhodná osoba s empatickým přístupem. Je velmi důležité, aby byl pobyt ve vodě pro děti příjemný a zábavný, aby nepřinášel nepříjemné zážitky spojené s nepřiměřenými nároky ze strany dospělého. Z toho důvodu byly také disciplíny přizpůsobovány od nejjednoduššího po náročnější tak, aby si děti si uvědomovaly

své schopnosti, získávaly dovednosti, učily se vyrovnat s případným neúspěchem, prožívaly radost z poznání a zvládnutého.

Při společných činnostech rodičů a dětí, které byly zařazeny do každodenního programu panovala vždy veselá a přátelská atmosféra. Největší oblibě se těšily vždy pohybové nebo společenské hry s tatínky. Společné pobyty mateřské školy s rodiči jsou náročnější na organizaci a vyžadují od pedagogického doprovodu vstřícné postoje a komunikaci. Jedním z úkolů předškolní instituce je doplňovat rodinnou výchovu, otevřít se rodičům a naslouchat jim. A právě využitím přátelské atmosféry při společných školách v přírodě, výletech, akcích lze přirozeně stimulovat zájem rodičů o vše, co a jakým způsobem v mateřské škole probíhá. Tím dochází k vzájemné důvěře a pochopení obou stran.

Celý projekt vyústil v letní mořskou olympiádu, kde děti zúročily získané pohybové dovednosti, které po celou dobu pobytu poctivě trénovaly. Disciplíny byly připraveny podle věku a individuálních schopností malých sportovců. Panovalo všeobecné veselí a dobrá nálada. Rodiče pomáhaly v rolích trenérů, rozhodčích, překážek, žraloků, fotografů, apod.

Olympiáda pro rodiče a učitelky probíhala na stejných stanovištích jako pro děti. Rodiče se sami několikrát divili, jak mohly jejich děti danou disciplínu vůbec zvládnout. Svým zodpovědným zápolením, sportovním nasazením a smyslem pro humor si možná ani neuvědomovali, jakou radost v srdcích způsobili svým dětem. Umožnili jim poznat tvář bezstarostných dospěláků, tvář partnera, kamaráda, pomocníka. Tvář dospěláka, který je tu momentálně s nimi a pro ně. Závěrečná mořská olympiáda byla akcí, na níž se při společných letních hrách sešly různé věkové skupiny, od těch nejmladších účastníků letní školy v přírodě až po seniory z řad prarodičů, byla motivací celého projektu, při níž děti získávaly ty nejcennější komunikativní a sociální kompetence tolik potřebné pro život v demokratické společnosti.

Malí a velcí sportovci byli odměněni medailemi na náhrdelníku z mušlí a mořským diplomem na památku. Nikomu se nechtělo po tak veselém dni nasednout do autobusu a vracet se zpět domů.

(Fotografie z letní školy v přírodě u moře Mateřské školy Bendovy 1123 z Prahy v příloze 10. 4)

6. 4 Zpracování výsledků dotazníkového šetření o problematice škol v přírodě

Dotazníkové šetření bylo realizováno prostřednictvím učitelek mateřských škol z Prahy 17, z Prahy 6, z Hradce Králové, z Pardubic, z Trutnova. Do šetření jsem zapojila učitelky z Mateřské školy Bendovy, z Prahy 17 a také jsem využila nabídky pomoci bývalých spolužaček ze střední pedagogické školy, kterou jsem studovala ve Východočeském kraji. S nimi jsem se setkala na abiturientním srazu, kde jsme mimo jiné rozvinuly na téma školy v přírodě nemalou diskusi.

Hlavním cílem šetření bylo zjistit názory na organizaci školy v přírodě v předškolních zařízeních.

Dotazníkový soubor se skládal ze tří formulářů, z nichž jeden byl určen učitelkám, druhý rodičům a třetí dětem. (Kopie dotazníků v příloze 4. 1-3) Dotazníky obsahovaly v rozmezí 9-11 položek, přičemž vyšší podíl tvořily otázky otevřené a polozavřené oproti otázkám uzavřeným. Tímto koncipováním jsem se snažila vytvořit pro respondenty dostatečný prostor pro jejich vyjádření názorů a postřehů. Jejich výpovědi se stávaly pro výzkum k problematice organizace školy v přírodě velice cennými.

Hlavní metodou byl rozhovor. Tazateli souboru byly učitelky z jednotlivých mateřských škol, které byly většinou třídními učitelkami dotazovaných dětí a rodičů. Dotazníkové šetření probíhalo v některých mateřských školách těsně po příjezdu ze školy v přírodě, někdy před odjezdem do školy v přírodě nebo s větším časovým odstupem od posledního společného pobytu. Jednotlivé odpovědi dětí proto mohly být ovlivněny bohatými zážitky z právě ukončené školy v přírodě, nebo nejsilnějšími vzpomínkami z předchozích pobytů.

Výzkumný soubor byl sestaven z dětí předškolního věku, jejich rodičů a učitelek. Učitelky pracovaly většinou s homogenní skupinou dětí (55%) a délka jejich praxe byla převážně od 20 do 35 let. Při volbě dotazovaných dětí se jednalo o náhodný výběr předškolních respondentů ve věku 4,5- 7 let. Byly to děti jak ze sociálně chudšího, tak i bohatšího prostředí, z města i vesnice. U většiny dotazovaných dětí

proběhla adaptace na prostředí mateřské školy bez vážnějších problémů, jejich docházka je pravidelná a zdravotní stav vcelku dobrý.

Výsledky dotazníkového šetření

Většina oslovených mateřských škol jezdí do školy v přírodě (80%). Jedná se o státní mateřské školy z velkých měst a převážně z Prahy. Že nejedí do školy v přírodě, uvedly vesnické nebo speciální mateřské školy. Důvodem je finanční otázka rodičů, specializace třídy na vyrovnávání handicapů a problém samostatného pobytu dítěte mimo domov, nebo že rodiče prostě nechtějí. Z dotazovaných rodičů je 90% těch, kteří mají zájem o výjezdy jejich dětí do školky v přírodě. Také 90% dětí odpovědělo, že bylo ve školce v přírodě. Některé z dětí se jí účastnilo alespoň jednou, některé i osmkrát. Na otázku, zda jezdí učitelky do školy v přírodě, odpověděly nejčastěji: „*Ano*“ - pro krásy okolí, pobyt v přírodě, seznamování s přírodou, pro zdravé prostředí a čerstvý vzduch. Vyskytly se i takové odpovědi jako: „*Ne*“ - nebylo potřeba, neměla jsem příležitost, najezdila jsem se už dost.

Při výběru lokality pro školu v přírodě se mateřské školy většinou soustřeďují na hory. Nejčastěji to jsou Krkonoše, pak Šumava, Orlické hory a Jizerské hory. 80% učitelek uvedlo, že jim nevadí změna lokality, 20% jezdí nejraději do stejného známého místa. Žádná z mateřských škol nejedí do objektu sloužícího trvale k tomuto účelu. Rodiče jsou z 85% spokojeni s nabídkou lokalit, 5% velmi, 5% poznamenalo, že celkem ano a 5%, že nemají moc na výběr. Pokud by měli možnost navrhnout, do jaké lokality by jejich mateřská škola mohla jet, nejčastěji odpovídali: do hor (Krušných, Orlických, Krkonoš, na Šumavu, do Beskyd), ale také na Slapy, do Českého ráje). Jedni rodiče odpověděli: „*Všude tam, kde je hezká příroda a bezpečný pobyt.*“

O tom, zda pojedí dítě do školy v přírodě, se domlouvají doma všichni společně (95%) a v několika případech se dítě rozhoduje úplně samo (5%). Z odpovědí rodičů se nejčastěji těší na kamarády, na výlety, na soutěže s plněním úkolů, na poklad, na jídlo, na karneval, atd. V tomto pořadí priorit odpovídaly na tutéž otázku shodně i děti. 65% dětí nemá před odjezdem do školy v přírodě podle rodičů z ničeho obavy. 20% dětí se podle nich obává stesku ve večerních hodinách, v dalších případech se děti ujišťují, že s nimi pojedí „jejich“ paní učitelka, nebo strach nedávají navenek znát.

Na otázku: „Na jakou výchovně vzdělávací oblast z RVP PV se ve škole v přírodě nejčastěji zaměřujete?“ odpověděly učitelky nejčastěji (65%), že na dítě a svět – enviromentální, na dítě a ten druhý (25%), dítě a psychika (5%) a na všechny oblasti (5%).

Před odjezdem do školy v přírodě má většina rodičů zájem seznámit se jejím programem (85%), někteří plně důvěřují učitelce (10%), někteří se zajímají rámcově (5%). Dětem se při vzpomínkách na školu v přírodě nejčastěji vybavily procházky a výlety po horách, dále pak hledání pokladu, hry v lese s klacíky, hra fotbalu a spontánní pohybové činnosti u chaty, dobré jídlo, a další činnosti spojené s pohádkovou motivací jako např. „trhání perníčků na perníkové chaloupce, hledání červeného čepečku pro Karkulku, sběr bylinek pro nemocné skřítky, apod.). Z jejich nejčastějších odpovědí bylo patrné, že v nich hluboce zakotvily zážitky spojeny se spontánní svobodnou hrou a činností, s pohádkovou hrou a s volným pohybem. Na druhé straně mezi jejich nepříjemné zážitky patří například to, že se jim nelíbí, když jim někdo ubližuje, když musí hodně a daleko chodit, když postaví domečky pro skřítky a někdo je pak zboří, když dělá někdo nepořádek v Krakonošově revíru, atd. Některým dětem dokonce vadí, že se musí stále převlékat, a nebo si čistit zuby. Podle jejich přání by si nejraději většina dětí hrála ve škole v přírodě s hračkami z domova, navštěvovala se s kamarády na pokojích, chlapci by hráli fotbal, holčičky by chtěly být celý den venku, atd.

75% rodičů uvedlo, že se jejich dítě vrací ze školy v přírodě spokojené, 10% napsalo, že je velmi spokojené, ostatní, že dokonce nadšené. 90% dotazovaných rodičů uvedlo, že jim dítě po návratu vypráví své zážitky. Nejčastěji prý děti sdělují prožitky spojeny s hlubšími emocemi jako např.: večerní stýskání, hledání večerního pokladu, výsledky a průběh soutěží, pohádkových cest za pokladem, karneval.

Většina dětí odpověděla na otázku: „Na koho nejčastěji vzpomínáš, když jsi ve školce v přírodě?“, že na mámu a tátu, na rodiče, a ve shodném počtu také na kamarády, kteří nejsou ve školce v přírodě a zůstali doma nebo v mateřské škole. V několika málo případech dítě upřednostnilo babičku nebo sourozence.

Význam školy v přírodě vidí učitelky převážně ve stmelení a utužení kolektivu dětí v prostředí mimo domov, v poznávání dětí v jiných situacích než při běžném režimu v mateřské škole, v rozvíjení kladného vztahu dětí k přírodě, ve zdravotní

prevenci a v neposlední řadě v získávání samostatnosti dětí, sebekontroly a sebeovládání. Rodiče se shodují s učitelkami v odpovědi, kdy shledávají význam školy v přírodě v získávání samostatnosti svých dětí při odloučení od rodiny, v celodenním pobytu na čerstvém, zdravém vzduchu, v poznávání kamarádů. Někteří rodiče odpověděli, že škola v přírodě dítě obohacuje, lépe pozná přírodu, že je to změna všedního stereotypu. Ze šetření dále vyplývá, že se 30% rodičů zúčastňuje škol v přírodě se svými dětmi. Jezdí převážně na zimní lyžařské pobyty a k moři, 70% se nezúčastňuje. Tyto odpovědi vyplývají ze spolupráce mateřské školy a rodiny při organizaci škol v přírodě. Jsou mateřské školy, které nabízejí rodičům společné ozdravné pobyty a naopak školy, které tuto nabídku neumožňují.

Na poslední otázku, zda chodí nebo jezdí děti společně s rodiči do přírody, odpovídali malí respondenti, že jezdí na hrad, na kole do lesa, chodí na houby, k rybníku, pomáhají babičce na zahradě, nebo si hrají na chatě. Byly také odpovědi typu např.: chodíme na dětské hřiště, do ZOO, jezdíme na hory, k moři. 10% dětí uvedlo: „*Moc ne*“.

6. 5 Vyhodnocení získaných dat a jejich interpretace

Vyhodnocení získaných dat podle předem stanovených kritérií uvedených na straně 53 je rozděleno do oblastí zdravotní, psychosociální, personální a pedagogické, spoluúčasti rodičů a materiální. Vychází ze závěrečných hodnocení jednotlivých sezónních projektů, z výsledků dotazníkového šetření, z analýzy historických dokumentů Mateřské školy Bendova 1123, z Prahy a v neposlední řadě z dlouholetých zkušeností s organizací škol v přírodě samotné autorky.

Zdravotní oblast

Kritérium č. 1.: Jakou lokalitu a jaké ubytování pro školu v přírodě nejčastěji mateřské školy využívají.

Všechna zjištění poukázala na fakt, že nejčastěji využívají mateřské školy pro organizaci škol v přírodě horských lokalit jako např.: Krkonoše, Orlické hory, Šumava, Jizerské hory, apod. Je tomu tak převážně ze zdravotního důvodu. Čistá příroda, zdravý vzduch, svobodné harmonicky působící prostory, horské hřbety, vybízející ke zdolávání. To vše přispívá nejen ke zvyšování fyzické zdatnosti, ale také k posilování psychických schopností a tím zvyšování celkové zdravotní zdatnosti dítěte, tolik potřebné pro život v demokratické společnosti.

Kritérium č. 2.: Do školy v přírodě jezdí nebo nejedí také mateřské školy, které jsou z relativně zdravého prostředí, z malých měst a vesnic.

V dnešní době mohou vyjíždět do školy v přírodě všechny mateřské školy. Nejvíce této možnosti využívají předškolní zařízení z velkých měst a přilehlých obcí. Zda mateřská škola jezdí nebo nejedí do škol v přírodě je ovlivněno několika faktory: Jsou mateřské školy, které jezdí do školy v přírodě převážně z ozdravných důvodů. Jelikož se nacházejí v prostředí s občasným výskytem škodlivých exhalančních vlivů, v centru města s nedostatkem bezprostředního kontaktu s přírodou, nebo v blízkosti ulice s omezeným bezpečným pohybem, apod. Další mateřské školy jezdí do školy v přírodě na přání rodičů a učitelek, třebaže se jejich škola nachází v relativně zdravém prostředí.

Jsou mateřské školy, kde si rodiče nepřejí, aby se jejich děti účastnily pobytu, tudíž je malý zájem a ten by nepokryl patřičné náklady pro celkovou organizaci zotavovací akce. V některých mateřských školách nechtějí jet s dětmi do školy v přírodě učitelky. Zdůvodňují svou absenci nízkým nebo vůbec žádným finančním ohodnocením, velkou zodpovědností za své svěřence, kteří jsou prý stále živější a neukázněnější, apod. Některé paní učitelky z dvotřídních vesnických mateřských škol

zdůrazňují, že mají les za plotem a že se všichni dobře znají, proto nepotřebují jezdit někam „za drahé peníze“.

Kritérium č. 3.: V jakém období posílají nejčastěji rodiče své děti do školy v přírodě s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu.

Rodiče mají nejčastěji zájem o školy v přírodě organizované v jarním a letním období v tuzemsku. Počasí je stabilnější, teploty vyšší, děti se nemusí tolik oblékat a při kontaktu s vyhřátou zemí jim nehrozí nachlazení. Děti jsou více odolné vůči onemocnění, než v chladných podzimních nebo zimních měsících.

Na zimní lyžařské pobyty posílají rodiče své děti převážně z lokalit, kde nebývá v zimním období pravidelná sněhová nadílka, aby si jí užily a při spontánních hrách a pohybových činnostech se více otužily. Ještě před samotným pobytem je důležité chodit s dětmi na každodenní procházky za jakéhokoliv počasí a připravovat je tímto na náročnější horské klimatické podmínky. Pro nestabilní teplotní a povětrnostní podmínky se nedoporučuje s dětmi předškolního věku vyjíždět do zimní školy v přírodě v měsících lednu a únoru, do lokalit v nadmořské výšce nad 1000m.

Podzimních pobytů se někdy rodiče obávají z toho důvodu, že se jejich dítěti v chladném proměnlivém počasí zhorší jeho zdravotní stav, že nastyodne nebo dokonce onemocní.

Nabídky letních škol v přírodě u moře využívají převážně rodiče, jejichž děti mají atopický ekzém, dýchací potíže nebo oslabenou imunitu.

Kritérium č. 4.: Je možné nebo nemožné vzít do školy v přírodě dítě se specifickým jídelníčkem.

Většinou nebývá problém při úpravě stravy dětí s určitou dietou nebo omezením. Důležité je, aby rodiče přesně informovali zdravotníka o tom, co jejich dítě může a nemůže jíst. Také mateřská škola by se měla ještě před samotným pobytem telefonicky dohodnout s majitelem objektu, zda bude možné z jejich strany přistoupit na některé změny ve specifickém jídelníčku daného dítěte.

Do školy v přírodě jely děti s bezvaječnou dietou, bezmléčnou dietou, apod. a kuchařský personál jim vyšel po dohodě vždy vstříc. Problém vyvstal např. u dítěte s bezlepkovou dietou. To muselo jet v doprovodu s maminkou, která si vezla s sebou některé suroviny a pomáhala kuchařce s přípravou jídla pro svého chlapce.

Kritérium č. 5.: Je možné nebo nemožné vzít do školy v přírodě dítě s menším handicapem.

Ve škole v přírodě za účasti dětí se speciálními vzdělávacími potřebami je třeba přizpůsobovat všeobecné podmínky tak, aby vyhovovaly jejich potřebám a možnostem. Některé podmínky jsou pro všechny děti společné, jiné se liší podle charakteru a stupně postižení nebo znevýhodnění dítěte. Důležité je posoudit v jaké míře je daný handicap dítěte a jaký bude mít vliv na jeho pobyt ve škole v přírodě. Po dohodě s odborníky a rodiči prokonzultovat, zda je pro takové dítě pobyt vůbec možný.

Z mateřské školy většinou vyjíždějí ty děti, které jsou v rámci integrace zařazeny do třídy mezi ostatní zdravé vrstevníky. Pokud odborník po dohodě s učitelkou a rodiči uzná za vhodné, aby se dítě pobytu zúčastnilo, musí ho doprovázet jeden z rodičů nebo asistent, kterého dobře zná. Samozřejmě, že musí být také předem dohodnuty všechny hygienické podmínky s majitelem objektu.

Výzkumného dotazníkového šetření se zúčastnily také 2 mateřské školy se speciálními třídami. Jedna se zaměřením na děti se zrakovým postižením a druhá se zaměřením na poruchy řeči, pozornosti a vnímání dětí. Na dotaz: „Jezdí vaše mateřská škola do školy v přírodě?“, odpovídaly učitelky ze speciálních tříd shodně, že nikoliv. Hlavními důvody jsou nesamostatnost dětí, jejich špatná prostorová orientace, nestabilní emotivní projevy, apod.

Handicap dítěte není překážkou, pokud se setká s ochotou a porozuměním učitelek. Někdy ale i neochota z jejich strany a určitý strach nebo obava mohou být namísto. Převážně v tom případě, pokud nejsou po odborné stránce dostatečně připraveny zvládnout několikadenní pobyt dítěte s handicapem nebo je jeho postižení závažnějšího charakteru.

Psychosociální oblast

Kritérium č. 6.: Od kolika let je vhodné, aby se děti účastnily školy v přírodě.

Vhodný věk pro samostatný pobyt dítěte ve škole v přírodě bez přítomnosti rodičů je od čtyř let. Tato hranice není samozřejmě směrodatná, pokud se zaměříme na individuální specifický vývoj dítěte. Důležité je, aby bylo dítě zadaptované na prostředí mateřské školy, dokázalo se na určitou dobu odloučit od rodičů, mělo vytvořenou důvěru ke svým třídním učitelkám a dokázalo komunikovat se svými vrstevníky.

Mladší děti čtyř let mohou jet do školy v přírodě v doprovodu jednoho z rodičů, pokud jim to ovšem mateřská škola umožní. Z výzkumného šetření mohu potvrdit, že takových škol není mnoho. Některé mateřské školy organizují ozdravné pobyty pro děti až od pěti let.

Na zimní lyžařský pobyt a letní pobyt u moře by měly jezdit děti starší pěti let. Mají již více rozvinuty pohybové, sociální a kognitivní dovednosti pro samostatný pobyt, který na ně klade zvýšené fyzické a psychické nároky. Mnohdy můžeme slyšet z úst maminky mladšího dítěte pěti let: „Ale on už lyžuje sám, tak proč nemůže jet také?“ Maminka si nedokáže představit další činnosti, které by musel její chlapec ještě samostatně zvládat. Proto je pak výhodné umožnit takovým maminkám společný pobyt s mateřskou školou, aby mohla posoudit, zda by to jejich chlapec zvládl nebo ne.

Kritérium č. 7.: Jakou formou nejlépe připravit dítě na školku v přírodě.

Důležité je poskytovat dítěti před odjezdem do školy v přírodě takové podněty, které v něm budou vyvolávat těšení. Těšení se na něco (hledání pokladu, společné hry na pokojíčkách, pohádkový les, apod.) nebo na někoho (na Krakonoše, na indiány, na Modrou myšku, na skřítky, apod.). Nejúčinnější jsou zážitky dětí z minulých škol v přírodě, které s nimi seznamují své mladší kamarády, kteří ještě nikde s mateřskou školou nebyli.

Když se vzájemně podaří některé projekty sezónních škol propojit a tématicky provázat tak, že se děti mohou podílet na jejich dalším plánování a realizaci. Těší se

na nové zážitky a dobrodružství. Poutavý zážitek kamaráda má mnohdy větší moc, než samotné přesvědčování paní učitelky nebo maminky.

Vhodným motivačním prostředkem dítěte pro školu v přírodě je např. realizace napínavé pohádkové hry započaté v mateřské škole několik dní před odjezdem, s tím, že se všichni dozví jak to dopadlo až na horách.

Další formou můžou být společné akce dětí a učitelek jako např. noc v mateřské škole, víkend na lyžích, víkend na statku, apod.

Kritérium č. 8.: Jak děti reagují na neznámé prostředí školy v přírodě, jak naopak reagují na prostředí, které dobře znají.

Děti v předškolním věku nemají rády přílišné změny. Naopak mají rády, když se některé situace, činnosti nebo hry opakují. Když děti jedou do známého prostředí školy v přírodě, kde už jednou nebo několikrát byly, více se těší a dokáží si představit, co by tam mohly opět dělat. Po příjezdu své představy spojují s konkrétními činnostmi na konkrétních místech. Jsou aktivnější při spolupráci na dotváření projektu. Znamé prostředí objektu a některé známé tváře jim přinášejí pocit bezpečí a jistoty, tolik potřebný pro jejich odloučení od rodiny.

Svůj význam pro rychlou a bezproblémovou adaptaci dětí při jejich odloučení od rodiny měly stále objekty škol v přírodě, což dokumentuje zpověď paní učitelky v příloze diplomové práce č. 7. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že mateřské školy stávajících objektů nevyužívají a učitelkám nevadí, když jezdí s dětmi na ozdravné pobyty do neznámého prostředí.

Rozdíly v reakcích dětí na známé nebo neznámé místo školy v přírodě nejsou nějak více rozdílné. Záleží na samotných učitelkách, jak ony zvládnou adaptaci na prostředí a dokáží ji využít pro pobyt svých svěřenců.

Kritérium č. 9.: Chtějí nebo nechtějí děti jezdit do školy v přírodě.

Mladší děti mají z první školy v přírodě většinou obavy. Když jsem položila čtyřletému dítěti otázku, které ještě nikdy nebylo na ozdravném pobytu: „Jel by si

do školy v přírodě?“, odpovědělo mi ve většině případů: „Nevím.“ Pětileté děti mi odpovídaly: „Ano.“

Zda děti chtějí nebo nechtějí jezdit do školy v přírodě je ovlivněno několika souvisejícími faktory. Na jaké úrovni je jejich psychosociální vývoj, jak jsou motivovány pro samostatný pobyt rodinou a učitelkou v mateřské škole, zda v sobě nenosí nějakou špatnou zkušenost z odloučení, apod.

Kritérium č. 10.: Na co se děti těší, když se chystají do školy v přírodě a naopak, čeho se například obávají.

Pokud se děti těšily do školy v přírodě, uváděly v dotazníkovém šetření a při společných rozhovorech nejčastěji: že budou na pokoji s kamarády, na hry v lese, na hledání pokladu. Dále říkaly: „Na karneval, na jídlo, že můžeme dlouho spát, na hry v chatě, na výlety, na cestu autobusem, na hry ve sněhu, na lyžování,“ apod. V některých případech se odpovědi dětí odvíjely od přípravné atmosféry školy v přírodě v daném ročním období. V jejich sdělení se promítaly odpovědi zaměřené na uspokojování sociálních i biologických potřeb.

Obavy dětí pramenily většinou ze stesku ve večerních hodinách, aby s nimi jela „jejich“ paní učitelka, někdy také z cesty autobusem, z toho s kým bude na pokoji, co tam bude k jídlu. Některé děti své obavy nevyjadřují, ale je na učitelce, aby se jí je podařilo včas ve spolupráci s rodiči podchytit a dítěti pomoci.

Kritérium č. 11.: Co se dětem nejvíc líbí ve škole v přírodě.

Na otázku: „Co se ti nejvíc líbilo ve škole v přírodě?“, odpovídaly děti na základě silných emotivních individuálních prožitků a zážitků: „Cesta lesem za pokladem, sběr perníčků na perníkové chaloupce, stavění domečků pro skřítky, Krakonoš, jízda na koních, jízda na bobové dráze, cesta kolem Bludného kořene, apod.

Některé děti vyjadřovaly v odpovědích reakce na uspokojování svých biologických potřeb jako např.: teploučká postýlka, dobré jídlo, jak jsme si čistili zuby, apod. Někdo dával přednost sociálním potřebám: „Jak jsme dostávali dopisy od rodičů.

Že jsem tam byl s kamarády. Jak jsme hráli všichni fotbal. Jak jsme si házeli létajícím talířem. Soutěže.“

Z odpovědi dětí vyvstává fakt, že by spontánní a řízené hry a činnosti, stejně jako v mateřské škole, měly být ve vyváženém poměru. Najdou se ve skupině děti, které si umí hrát, dokáží hru pro ostatní zorganizovat a při spontánních činnostech získávají bohaté zkušenosti. Na druhé straně jsou děti, které se nedokáží samy zbavit a potřebují motivaci dospělého. Pokud bychom nechaly děti několik dní bez určité motivace, zabývat se pouze spontánními činnostmi a volnou hrou, některé z nich by se začaly nudit a těm citlivějším by se začalo stýskat. Právě projektová metoda učení umožňuje učitelkám, aby reagovaly na individuální potřeby dětí a propojily je s potřebami celé skupiny. Aby si tak každý našel ve skupině své místo, v čem se může realizovat a pocítil radost ze svého i společného úspěchu.

Úspěchy a kladné emotivní pocity se ještě více násobí, když jsou děti mimo domov a musí se spoléhat samy na sebe. V odpovědi malého respondenta pak můžeme číst: „Líbil se mi sběr perníčků na perníkové chaloupce,“ protože chlapec překonal svůj strach, svou obavu a zvládl situaci sám, bez maminky i paní učitelky a ještě pomohl kamarádovi, který šel s ním. Jinými slovy by se dalo říci: „Líbí se mi, že jsem samostatný.“ Pokud dítě dostane prostor pro seberealizaci a sebevyjádření, které se setká s kladným ohlasem, podporou a povzbuzením, posiluje se a utužuje jeho psychosociální a emocionální rozvoj, který má vliv na to, že se vrací ze školy v přírodě spokojené s cennou zkušeností do budoucna, že samostatně zvládne odloučení od rodiny.

Mohlo by se zdát, že je otázka: „Co se ti nejvíc líbí ve škole v přírodě?“ banální, ale výpovědi dětí jsou vždy cennými podklady pro další plánování pobytů.

Kritérium č. 12.: Co se dětem nelíbí ve škole v přírodě, co tam dělají nerady.

Stejně jako předchozí kritérium, má i toto svůj velký význam pro další přípravu projektu nebo programu školy v přírodě. Většina malých respondentů uváděla kladně, že se jim ve škole v přírodě všechno líbí. Nejvíce záporných odpovědí znělo: „Jak chodíme na dlouhé procházky.“ Na odpověď může mít vliv ta skutečnost, že mají dnešní děti méně pohybu. Dnes již není rozdíl, v tom, zda jezdí autem častěji

do mateřské školy děti ve městě nebo na vsi. V mnoha vesnicích byly tyto instituce zrušeny a rodiče musí vozit své děti do nedalekých měst a obcí. Také sportovní aktivity jsou mnohdy finančně náročné pro některé sociálně slabší rodiny. Děti často vysedávají u počítače nebo u televizní obrazovky. V týdnu se pohybují převážně v interiérech a v omezených prostorách. Pak je menší túry na horách brzy vyčerpají. V posledních letech zaznamenáváme, že jsou děti večer unavené a usínají ještě před 21 hodinou, což nebylo dříve zvykem. Delší procházky, přiměřené věkovým možnostem předškolních dětí, jsou spojeny s pohybově volnými vlastnostmi, které je potřeba v dětech rozvíjet pro posilování zdravotní zdatnosti a pěstování zdravého životního stylu.

Jinou skutečností pak může být, zda paní učitelky nepřeceňují fyzické možnosti svých svěřenců na několikakilometrových horských túrách, které pak děti zvládají s obtížemi a zanechávají v nich nepříjemné zážitky. Zdolávání nerovného přírodního terénu s malou zátěží, je jedním z cílů při pobytech v přírodě, kdy nesmíme zapomínat na vhodnou motivaci formou her a zábavných činností.

Z dalších záporných odpovědí děti uváděly: „Nelíbí se mi, když mi někdo ubližuje. Když mi někdo rozboří domeček pro skřítku. Když dělá někdo nepořádek v Krakonošově revíru.“ Rozhodně nelze tyto odpovědi do budoucna podceňovat. Vždyť právě jedním z hlavních cílů školy v přírodě je posilování a upevňování základů prosociálního chování.

Kritérium č. 13.: Co by si děti samy přály dělat ve škole v přírodě.

Nejčastější dětská přání zněla: „Být celý den venku. Hrát fotbal. Hrát si s hračkami z domova.“ Další sdělení měla konkrétní charakter: „Chodit na noční výlety. Stanovat. Koupat se. Hledat Krakonošovy poklady. Navštěvovat se s kamarády na pokojích. Hrát si třeba na mravence.“ Jeden chlapec z Prahy si moc přál letět do školy v přírodě letadlem.

Z pohledu učitelky patří mezi nejčastější přání ta, která vycházejí z individuálních možností a potřeb dětí, taková, která jim umožní rozvíjet jejich seberealizaci, samostatnost a hlavně přináší emotivní uspokojení. Seznámení se s dětskými přáními, návrhy a nápady můžeme zařadit do pedagogické diagnostiky

před sestavováním programu nebo projektu školy v přírodě. Tím, že dětská přání akceptujeme, rozvíjíme cenné partnerství mezi učitelkou a dítětem.

Kritérium č. 14.: Na koho děti nejčastěji vzpomínají, když jsou ve škole v přírodě.

Odpovědi dětí z dotazníkového šetření se lišily ve slovosledu podle jejich uspořádaných sociálních hodnot. Nejčastěji obsahovaly: „Na mámu a tátu “ a dále podobně: „Na mámu, tátu, brášku (sestru). Na rodiče. Na babičku, mámu, tátu. Na tátu, brášku, mámu. Na sestru.“ Hned za rodiči je početná část odpovědí, kdy děti uvádějí, že se jim stýská po nějakém kamarádovi z místa bydliště nebo ze školky. Někteří malí respondenti uvedli, že se jim stýská po „jejich“ paní učitelce, která zůstala s ostatními dětmi ve školce.

Na rodiče vzpomínají nejčastěji děti při své první škole v přírodě a většinou ty mladší pěti let. Někteří si vozí společné fotografie, mají je na stolečku nebo pod polštářkem a přidávají si k nim pohledy zaslané z domova, kterých se nemohou každý den dočkat. Pošta od rodičů by neměla chybět v žádné škole v přírodě a učitelky i rodiče by ji v žádném případě neměli podceňovat. Dítě odloučené od rodiny by mělo dostávat jeden pohled nebo dopis denně a nejlépe všichni shodný počet ve stejnou dobu. Nikdy ne večer před spaním. Děti to zbytečně rozlítostňuje a špatně usínají.

Kamarádi chybí dětem starším pěti let, které jsou na ozdravném pobytu již po několikáté. Respondenti si dokáží vytvořit představu, jak by si asi se svým kamarádem v přírodě užili, co všechno by spolu mohli dělat. Dávají mu přednost před rodičem. Je to určitá známka školní zralosti.

Kritérium č. 15.: Jak děti snášejí odloučení od rodiny.

Pokud bylo dítě vhodně motivováno před odjezdem do školy v přírodě a samostatně se pro odloučení rozhodlo, snáší ho dobře. Záleží také na učitelkách, jak dokáží respektovat individuální možnosti dětí a vžít se do jejich sociálních a emocionálních potřeb při pobytu mimo rodinu.

Spolu s kolegyněmi si myslíme, že by rodiče neměly dávat předškolním dětem do školy v přírodě mobily. Učitelky nemohou nikomu zaručit, že budou kromě dětí hlídat ještě 24 hodin mobilní telefony. Spojení s domovem lze praktikovat pohlednicemi s pozdravem, které předají učitelkám rodiče v den dojezdu. Dítě pak dostane každý den např. formou „Sojčí pošty“ pozdrav z domova se stručným textem nebo veselým obrázkem. Upozorníme rodiče, aby nepsali, zvláště dětem, které již umí číst, o tom, jak se jim po nich stýská. Také by jim neměli slibovat, že na ně po návratu ze školy v přírodě bude čekat překvapení v podobě veliké hračky, příjemné návštěvy, zábavné atrakce, apod. Děti se pak velice těší a některé dokonce počítají dny, kdy už pojedou domů. Přemýšlejí, jaké to bude asi překvapení. Svými myšlenkami pak občas odbíhá od programu pobytu a nedokáže se do něj tak naplno vžít.

Skupinu dětí, které snáší odloučení od rodiny nejhůře, bychom mohli charakterizovat výrokem psycholožky Jiřiny Prekopové - „Malí tyrani“. Když už se podaří takové dítě přesvědčit k odloučení od rodiny, nese je velmi obtížně. Při pobytu není středem pozornosti, má problémy se přizpůsobit určitým dohodnutým pravidlům, je neochotné respektovat potřeby druhých, reaguje přecitlivěle na kritiku, neumí přiznat své chyby. Takové dítě se převážně věnuje oblastem, ve kterých je silné. Většinou dává přednost kamarádům, kteří se mu přizpůsobují. Právě prostředí školy v přírodě umožňuje takovému dítěti poznávat vlastní schopnosti a slabosti. Pro celou skupinu vrstevníků vytváří pobyt mimo domov a mateřskou školu takové podmínky, za kterých se děti mohou realističtěji srovnávat jeden s druhými a odvodit od toho vlastní pocit sebehodnocení bez vnějších vlivů rodinného působení.

Kritérium č. 16.: Dítě vypráví nebo nevypráví rodičům své zážitky ze školy v přírodě.

Většina rodičů potvrdila, že jim jejich dítě po návratu ze školy v přírodě vypráví své zážitky. Některé děti je začnou prezentovat ještě v den svého příjezdu, některé v průběhu několika dalších dnů. Dítě si při vzpomínkách na školu v přírodě většinou vybavuje konkrétní činnosti spojené s emotivními prožitky jako např.: noční bojová hra, koupání v bazénu, hledání pokladu, soutěže, jak dělaly domečky pro skřítky, apod.

V některých případech se u dítěte, při setkání s jeho matkou, uvolní psychický blok z odloučeného pobytu se slovy: „Mně se po Tobě tolik stýskalo.“ Maminky

se pak obrací na učitelku s dotazem, zda se ve škole v přírodě jejich chlapci opravdu nestýskalo, zda neplakal. Na důkaz toho, že chlapec byl příjemně naladěný, může učitelka rodičům předložit např.: fotografie z pobytu, videozáznam, výpověď zdravotnice nebo některého z kamarádů.

Personální a pedagogická oblast

Kritérium č. 17.: Počet dětí na učitelku nebo vychovatelku.

Počet dětí na učitelku nebo vychovatelku se odvíjí od věku dětí a náročnosti sezónního pobytu. Důležité je, aby byl doprovod zdravotně i odborně způsobilý v takovém počtu, aby byla zajištěna bezpečnost a ochrana zdraví všech podle příslušných právních předpisů (§ 3 odst. 1 a 2 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání).

Musí být respektovány nejen potřeby dětí, ale také pedagogického a nepedagogického dozoru. Jedině pozitivně naladěný doprovod dokáže vytvořit dětem a někdy také rodičům příjemné sociální klima pro jejich společný pobyt v přírodě.

Na jarní a turistický pobyt by měla mít učitelka na starost 5 – 6 čtyřletých a pětiletých dětí, 7-8 šestiletých až sedmiletých dětí.

Péče o dítě v zimní škole v přírodě na lyžích a v létě u moře je náročnější, z toho důvodu by měla mít učitelka na starost 5 dětí pěti a šestiletých, 7 dětí sedmiletých.

Pro bezpečný pobyt všech je důležité, aby učitelky a vychovatelky dodržovaly hodiny přímé práce u dětí podle předem dohodnutého rozpisu služeb. Stejně jako děti, by měly mít také ony dostatečný čas na odpočinek a relaxaci k načerpání nových sil.

Kritérium č. 18.: Jak dochází k naplnění vytyčených cílů a k získávání klíčových kompetencí jednotlivých oblastí ze vzdělávacího obsahu RVP PV a ŠVP PV.

Ze závěrečných hodnocení sezónních škol v přírodě je patrné, že cíle, činnosti a očekávané výstupy jednotlivých oblastí vzdělávacího obsahu RVP PV se prolínají, prostupují, ovlivňují a podmiňují. Nelze je realizovat odděleně. Jakmile se učitelkám

podatí úplnější a dokonalejší propojení všech oblastí vzdělávání a zároveň i podmínek, za kterých probíhá, tím bude vzdělávání přirozenější, účinnější a hodnotnější.

Ráda bych uvedla jednu hru z jarního projektu školy v přírodě, na které bych chtěla demonstrovat, jak v jejím průběhu docházelo k prolínání jednotlivých vzdělávacích oblastí s naplňováním cílů a získávání klíčových kompetencí při rozvíjení dětské osobnosti.

Každé dítě mělo pro sebe hledat poklad v horském potůčku jako odměnu za zdolání náročnější turistické trasy. Výstupem by byl tedy prospěch jednotlivce, radost z objeveného, získání informací o vlastnostech horského potoka, apod.

Jelikož bylo v potoce napadané listí, suché větvičky, místy i malé odpadky, musely děti tyto překážky odstranit, aby bylo lépe vidět na dno. Touto činností zdokonalovaly pohybové dovednosti v oblasti hrubé i jemné motoriky, rozvíjely smysly, učily se rozlišovat, co škodí zdraví a chovat tak, aby neohrožovaly zdraví své ani druhých (1. Dítě a jeho tělo).

Předpokládaly jsme, že když děti poklad objeví, budou mít z něj velkou radost. Ony však pokračovaly dál v čištění horské bystriny se slovy: „Musíme vyčistit potok, protože nám vydal své poklady.“ Postupně si začaly rozdělovat role: „Já budu čistit vodu od klacíků, ty od odpadků. Martine, ty jdi s Terezkou nahoru a vysbírejte ty listy, ať nám sem neplavou.“ Děti se učily spolupracovat, domlouvat, řešit problémy, spolupodílely se na společné činnosti. Děti společnými silami usilovaly o to, aby potok čistý a pěkný (3. Dítě a ten druhý, 4. Dítě a společnost, 5. Dítě a svět).

Děti hrou zkoumaly vlastnosti přírodního materiálu, třídily ho, řešily, co s ním dál provést, předkládaly nápady, komentovaly situaci, společně diskutovaly, apod. (2. Dítě a jeho psychika).

Závěrečným výstupem této hry bylo poznání, že společnou ochrannou přírody získáme ty nejcennější poklady, v tomto případě čistá voda pro všechny- lidi, zvířata, rostliny (3. Dítě a ten druhý, 5. Dítě a svět). Hlavní cíl hry byl splněn a překonán tím, že se z prospěchu jednotlivce v dětech probudila potřeba pomoci i někomu druhému - kamarádovi, přírodě. Tolik důležitá kompetence pro život v dnešní společnosti.

Kritérium č. 19: Na jakou výchovně vzdělávací oblast se učitelky ve škole v přírodě nejvíce zaměřují.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že se pražské učitelky nejčastěji zaměřují na vzdělávací oblasti Dítě a svět, Dítě a ten druhý a Dítě a jeho tělo. Jejich vytyčené cíle směřují k poznávání životního prostředí, k seznamování s přírodou a její ochranou, k rozvoji pohybových dovedností a spolupráci mezi dětmi.

Učitelky, jejichž mateřská škola se nachází v podhorských oblastech nebo na vesnicích, uváděly, že se zaměřují převážně na vzdělávací oblasti Dítě a jeho tělo a Dítě a ten druhý.

Zatímco se učitelky z velkých měst snaží rozvíjet u dětí potřebu pohybu a posilovat psychické a fyzické volní vlastnosti, učitelky z podhorských oblastí pohybové dovednosti svých svěřenců více zefektivňují (např.: běh na lyžích, slalom, orientační běh, apod.).

Nejvíce respondentek v závěrečném součtu uvedlo, že se zaměřuje na oblast Dítě a svět. Školu v přírodě vnímají jako prostředí, které umožňuje dítěti získávat kladný vztah k přírodě a ke všemu živému.

Na všechny oblasti se zaměřuje třetina z dotazovaných učitelek. Tyto pedagožky, s praxí v rozmezí 15-30 let, si zřejmě dokáží představit, jak se jejich vytyčené cíle jednotlivých vzdělávacích oblastí vzájemně propojují a jaký mají význam v obsahu předškolního vzdělávání.

Spoluúčast rodičů

Kritérium č. 20.: Rodiče mají – nemají zájem na tom, aby jejich mateřská škola organizovala školu v přírodě, jak vnímají její význam.

Ve většině případů mají rodiče zájem na tom, aby jejich mateřská škola organizovala školu v přírodě. Nejvíce projevují zájem rodiče dětí z velkých měst jako např.: Praha, Hradec Králové, Trutnov, Pardubice, apod. Význam školy v přírodě shledávají v tom, že bude jejich dítě na zdravém vzduchu, v přírodě. Bez přítomnosti rodičů se více osamostatní a získá více sebevědomí a zkušeností. Zdokonalí si pohybové

a turistické dovednosti. Škola v přírodě má podle nich také vliv na rozvíjení a utužování kamarádských vtaů, na lepší poznávání jednoho s druhým.

Jedna z maminek v dotazníkovém šetření napsala: „Škola v přírodě má význam pro ty děti, se kterými rodiče nejezdí na výlety, na dovolenou a netráví s nimi volný čas v přírodě. Pro děti, kterým se rodiče takto dostatečně věnují a které mají prarodiče na venkově, není dle mého názoru účast ve škole v přírodě nutná. A to i s ohledem na jejich nízký věk.“ S tímto názorem se občas setkávají učitelky na třídních schůzkách, jakmile se začne řešit otázka organizace školy v přírodě. Rozhodně takovou maminku nepřemlouváme, aby poslala své dítě na společný pobyt, zvláště, pokud je dítě mladší čtyř let a mělo obtížnou adaptaci na prostředí mateřské školy. Z pohledu pedagoga se snažíme pouze nastinit cíle společného pobytu a programu nebo projektu, které by mohly být přínosem pro rozvoj jejího dítě. Zdůraznit fakt, že pro život v dnešní společnosti má škola v přírodě velký význam pro osamostatňování dítěte, které se bude muset např.: jednou odloučit od rodiny v důsledku cestování do školy mimo svůj domov, bude muset řešit některé vzniklé situace bez pomoci dospělého, rozhodovat se a nést za to důsledky. Jaký vliv má odloučený pobyt na sebeobsluhu dítěte, sebepoznání a sebeuvědomění. Jak je důležitá spolupráce mezi dětmi, vytváření přátelské komunikace a přijetí jeden druhého. Jak se násobí radost a hluboký zážitek dítěte z realizované činnosti nebo hry v kontaktu se svými kamarády, pokud si ještě zvýší své sebevědomí a zjistí své limity a možnosti. Pokud to mateřská škola umožní, je dobré nabídnout matce účast na jednom ze společných pobytů.

Význam společných pobytů rodičů a dětí organizovaných mateřskou školou spatřují rodiče převážně v tom, že zjistí, jak se jejich děti chovají ve skupině svých vrstevníků, pěstuje se důvěrnější vztah mezi rodiči, dětmi a učitelkou. Některé rodiny naváží přátelské vztahy, které nadále utužují dalšími společnými akcemi a tím tak podporují kamarádské vztahy svých dětí, tolik významných pro jejich výchovu, pokud jsou jedináčky. Dokonce prý jezdí do stejného objektu, pokud jim to majitel umožní a hrají hry, se kterými se seznámili ve škole v přírodě.

O výjezdy na ozdravné pobyty nemají zájem převážně rodiče z vesnic nebo malých obcí, ale jejich počet je velmi nízký. Je zřejmé, že také samotný postoj učitelky k dané problematice má velký vliv na rozhodování rodičů, zda má význam poslat dítě do školy v přírodě.

Kritérium č. 21.: Rodiče se zúčastňují, nebo by se rádi zúčastnili některých pobytů organizovaných jejich mateřskou školou.

Účast rodičů na společných pobytech organizovaných jejich mateřskou školou je dána tím, zda jim to tato instituce umožní. Rodiče z Mateřské školy Bendovy, z Prahy 17 využívají nabídky společné zimní školy v přírodě na lyžích a letního pobytu u moře.

Většina rodičů v dotazníkovém šetření uvedla, že se nezúčastňuje škol v přírodě, ani nechce. Někteří rodiče uvedli jako důvod pracovní vytiženost nebo nedostatek dovolené.

Pokud by mateřská škola umožnila rodičům zúčastnit se společné školy v přírodě, rádi by jeli např.: na turistický pobyt; na letní stanování, na pobyt k moři, na lyžařský pobyt.

Kritérium č. 22.: Rodiče jsou spokojeni – nespokojeni s nabídkou pobytových míst pro školu v přírodě.

S nabídkou pobytových míst jsou rodiče většinou spokojeni. V některých případech uvedly, že velmi, nebo celkem ano. Jeden respondent podotkl, že není moc na výběr.

Jako možnost využití dalších míst pro školu v přírodě navrhovali rodiče opět horské lokality jako např.: mateřská škola, která jezdí do Krkonoš, by mohla jet na Šumavu; mateřská škola z Prahy, která jezdí do Jizerských hor, by mohla jet do Českého ráje, apod.

Rodiče většinou akceptují výběr míst pro ozdravné pobyty nabízených mateřskou školou a učitelkám důvěřují. Jsou však rádi, pokud mohou sebe i své dítě ještě před odjezdem alespoň vizuálně seznámit s daným prostředím. To můžeme zprostředkovat pomocí webových stránek objektu, fotografií a DVD z předchozích pobytů.

Kritérium č. 23.: Dítě se rozhoduje samo, jestli pojede do školy v přírodě, nebo za něj rozhodnou rodiče, nebo se domlouvají všichni společně.

Většina rodičů se shoduje v tom, že se s dítětem domlouvají společně, zda pojede do školy v přírodě či nikoliv. Jen v několika málo případech se dítě rozhoduje samo nebo za něj rozhodnou rodiče. Na jejich rozhodování má mnohdy vliv finanční situace rodiny.

Kritérium č.24.: Rodiče spolupracují – nespolupracují s mateřskou školou při organizaci školy v přírodě a zajímají se – nezajímají se o její program.

Větší zájem ze strany rodičů o organizaci a program školy v přírodě je tehdy, pokud se jí účastní společně s dětmi. Někteří nabízejí svou pomoc při přípravě pomůcek, poskytují sponzorské dárky do pokladů a společných soutěží, vymýšlejí např. kostým do pohádkové hry, apod. Záleží na učitelkách, jakou formou komunikují s rodiči na toto téma a dokáží jim přiblížit problematiku organizace ozdravného pobytu.

Materiální oblast

Kritérium č. 25.: Jakých nabídek objektů pro školy v přírodě mateřská škola využívá

Nejčastěji si objekty pro školy v přírodě vybírají mateřské školy samy. Využívají nabídek majitelů objektů zaslaných do mateřské školy e- mailovou poštou, nebo doporučení z osvědčených pobytů jiných mateřských škol.

Ředitelka Mateřské školy Bendovy, z Prahy, posílá děti do objektů, které si svou osobní návštěvou nejdříve prověří.

Žádná z mateřských škol, která se zúčastnila výzkumného šetření, nevyužívá stálých objektů pro školy v přírodě. Nevyhovuje jim kapacita pro naplnění dětí, která mnohdy udává počet 40 -50. Jakmile jede z jedné mateřské školy pouze 20 nebo 30 dětí, další volná místa obsadí jiná mateřská škola, což se učitelkám příliš nelíbí. Vysvětlují to tím, že je v objektu více hluku, někdy vážne komunikace mezi oběma stranami, apod. Některým mateřským školám zase nevyhovuje lokalita

tohoto objektu. (Ukázka stálého objektu pro školy v přírodě Duncan v Jánských Lázních v příloze č. 9)

Zjistila jsem, že hl. m. Praha vlastnilo k září 2008 šest objektů pro školu v přírodě. Mezi nimi byla i škola v přírodě speciálně zaměřená na děti předškolního věku, ale i škola s bezbariérovými přístupy pro děti se speciálními zdravotními potřebami. Tyto objekty mají pro své návštěvníky připraveny učebny, pomůcky i sportoviště, někde i pedagogické pracovníky. Zájem o tyto objekty většinou projevují základní školy z Prahy i okolí. Pokud dochází k ekonomickým ztrátám, bývají z velké části hrazeny z doplňkové činnosti nebo z vlastního fondu. Jsou využívány celoročně, tedy i v období prázdnin (www.ta-gita.cz).

Některé mateřské školy využívají objektů doporučených od rodičů nebo svých zaměstnanců. Na základě shlédnuté fotodokumentace nebo DVD záznamu a po poradě s ostatními učitelkami je ředitelka vyšle do ověřeného prostředí.

Kritérium č. 26.: Mateřská škola využívá – nevyužívá grantů nebo projektů jako finanční podpory školy v přírodě.

V rámci Rozvojového programu Podpora enviromentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ve školách, využily některé mateřské školy částečné finanční dotace MŠMT ČR pro organizaci pobytu v přírodě. Cíle projektu školy v přírodě musely vycházet z enviromentální výchovy. O granty nebo finanční podporu většinou žádají mateřské školy z regionálních oblastí, kde je zvýšena nezaměstnanost nebo větší množství sociálně slabších vrstev.

Většina mateřských škol, nevyužívá finanční podpory ani grantů. Ředitelky to zdůvodňují tím, že je to „spousta papírování“.

Kritérium č. 27.: Rodiče jsou ochotni zaplatit školu v přírodě v plné výši.

Mateřské školy nabízejí školy v přírodě podle ohlasu rodičů. V některých regionech vyjíždějí pouze jednou za rok, někde dvakrát za rok, Mateřská škola Bendova z Prahy jezdí čtyřikrát za rok. Na druhé straně jsou mateřské školy, které nejezdí vůbec.

Pro výjezdy dětí na ozdravné pobyty, je mimo jiné, také velice důležitá finanční situace rodiny. Většinou se každé z nich podaří zaplatit dítěti alespoň jednu školu v přírodě. K celkové částce lze využít finančního příspěvku některé ze zdravotních pojišťoven dítěte.

Kritérium č. 28.: Pro rodiče je – není při výběru sezónních škol v přírodě významná finanční částka.

Pro rodiče je vždy významná finanční částka školy v přírodě. Největší zájem bývá o jarní školy v přírodě, jejichž částka bývá nižší než u zimního pobytu na horách a letního pobytu u moře. Někdy je podzimní pobyt také dražší než jarní z důvodu začátku topné sezóny.

Finanční částka je jedním z nejdůležitějších kritérií při zvažování rodičů, zda pošlou dítě do školy v přírodě. Dalšími kritérii jsou např.: sezóna, lokalita, zdravotní stav dítěte, pohybové možnosti, kdo s dětmi pojedou jako dozor, zda pojedou jeho kamarádi, apod.

Závěr

Za cíl diplomové práce jsem si stanovila analyzovat dosavadní poznatky o škole v přírodě a vytvořit ukázkové projekty sezónních škol v přírodě jako součást ŠVP PV.

Zpracování této práce jako metodicko-výzkumného souboru vyžadovalo podrobné prostudování všech dostupných materiálů, které se vztahovaly k této problematice.

V teoretické části jsem se snažila vysvětlit důvod vzniku škol v přírodě a historický posun jejich významu ovlivněný vývojem společnosti v určitém období. S tím také souvisí legislativa, která udává požadavky na organizaci škol v přírodě. Jediný předpis, z oblasti školských předpisů, který pojednává o školách v přírodě je vyhláška č. 108/2005 Sb., o školských výchovných a ubytovacích zařízeních. Ta vymezuje pojem „škola v přírodě“ jako daný objekt, ve kterém se koná ozdravný pobyt dětí bez přerušení vzdělávání. Pojedeme tedy „do školy v přírodě“. Ve vyhlášce se „onen pobyt“, který je běžně označován za „školu v přírodě“ neprobírá. O vlastním pobytu dětí „na škole v přírodě“ se dozvíme více v hygienických předpisech.

Pro úspěšnost organizace a realizace školy v přírodě je důležité, aby docházelo k naplnění alespoň dvou třetin podmínek, které spolu úzce souvisejí a prolínají se. Jedná se o podmínky zdravotní, psychosociální a materiální, které se vztahují ke specifickému vývoji dítěte předškolního věku.

Jelikož vyhláška č. 108/2005 Sb. §10 udává, že škola v přírodě mimo jiné zajišťuje pobyt dětem mateřských škol bez přerušení vzdělávání, při plánování těchto akcí vycházíme z cílů, metod a forem, které jsou dány RVP PV a ŠVP PV s přihlédnutím na respektování potřeb dětí a jejich vývojových možností.

V praktické části jsem vypracovala metodiku školy v přírodě jako součást ŠVP PV mateřské školy Bendovy, z Prahy 17. Vycházela jsem z několikaletých zkušeností s organizací škol v přírodě s touto mateřskou školou a z požadavků vzdělávacího obsahu RVP PV.

Na podkladě této metodiky jsem sestavila čtyři projekty sezónních škol v přírodě. Podzimní a jarní turistický pobyt na horách v Krkonoších, zimní pobyt na lyžích s rodiči a letní pobyt u moře v Itálii také s rodiči. Projekty byly realizovány

v průběhu jednoho školního roku. V průběhu realizace projektu jsem si na základě metody pozorování všimla především dětí a jejich projevů a dělala si poznámky, pro další nabídku činností. Snažila jsem si uvědomit a následně zaznamenat, jaké dílčí výstupy a klíčové kompetence děti získávají na základě této projektové metody a jak se jednotlivé vzdělávací oblasti vzájemně propojují. Při realizaci projektů byl ponechán dostatečný prostor pro rozvíjení samostatnosti, tvořivosti a aktivního zapojení všech zúčastněných. Veškeré činnosti, které byly součástí projektu, byly zpracovány zábavnou a hravou formou. Na závěr každého pobytu jsem vypracovala komplexní hodnocení.

Pro větší objektivitu v názorech na problematiku školy v přírodě jsem využila dotazníkového šetření z několika mateřských škol hl. m. Prahy a Východočeského kraje. Zajímalo mě, mimo jiné, zda jezdí do školy v přírodě také děti ze zdravého prostředí, z podhorských oblastí. Zpracované výsledky dotazníkového šetření jsem spojila se závěrečným hodnocením sezónních projektů škol v přírodě a se svými zkušenostmi.

Vyhodnocení získaných dat a jejich interpretaci ve stanovených kritériích rozvržených do jednotlivých oblastí jsem provedla na základě metod pozorování, rozhovorů, dotazníkového šetření, analýzy pedagogických dokumentů a vlastní práce.

A jaký má tedy význam dnešní škola v přírodě pro učitelku, předškolní dítě a popř. jeho rodiče?

Nesmírný zdravotní význam má škola v přírodě na horách pro děti z větších měst. Pro některé pražské děti znamená např. zimní pobyt na horách často jedinou možností pohybového vyžití za zimní období. Projít se pěšky začíná být pro některé děti stejnou vzácností jako čistý vzduch a nebalená voda. Ve škole v přírodě mají děti možnost se dostatečně vyběhat a věnovat spontánním pohybovým aktivitám posilujících jejich zdravotní zdatnost. Pobyt a hra v přírodním prostředí podněcují a rozvíjejí dětskou zvědavost. Pokud poskytneme dětem dostatek podnětů, probouzíme v nich vnímavost a citlivost. Příroda rozvíjí jejich smysly, umožňuje jim rozeznávat jemné odstíny barev, zvuků, vůní, chutí i odlišnosti povrchů. Když se dítě dotýká přírody a toto dotýkání je vzájemné, dokážou spolu komunikovat. K objevování přírodních dějů je mnohdy zapotřebí zájmu a trpělivosti. Pobyt dětí venku rozvíjí všechny stránky dětské osobnosti. Díky smyslovému vnímání přírody, lze rozvíjet estetické citění i podněcovat dětskou fantazii. Prostřednictvím společných činností a her dítě získává

klíčové kompetence pro svoje další životní etapy. Při pobytu v odloučení od rodiny se dítě musí do určité míry postarat samo o sebe, bez pomoci matky, postarat se o své věci, vyřešit mnoho vzniklých a někdy i nepříjemných situací, spolupracovat, rozhodovat se, což je velkou výbavou pro život v dnešní společnosti. Škola v přírodě má vliv nejen na rozvoj jedince, ale také na celou dětskou skupinu. Právě realizací společných činností a her děti získávají povědomí o tom, že ochrana životního prostředí, lidí i přírody funguje tehdy, když se na ní podílejí všichni.

Jedním z významů školy v přírodě pro učitelku, je význam diagnostický. Učitelka má možnost sledovat chování a jednání dítěte při jeho odloučení od rodiny. Lze pozorovat jeho osobnost při běžných činnostech v přirozeném prostředí. Vidí, na co si dítě troufá a na co ne, v jak náročných situacích nás žádá o pomoc. Jak je vynalézavé a vytrvalé při překonávání překážek, jak je důkladné ve své hře, jak se mu daří soustředit se, jak spolupracuje s ostatními, apod. Podzimní škola v přírodě vytváří prostředí pro seznámení učitelky s novými dětmi, které vstoupily na začátku školního roku do stávající skupiny. Ve skupině se při hře venku rozvíjejí sociální vztahy, utváří se schopnost spolupráce a zlepšuje se jejich dovednost. Učitelka má možnost při hře a ostatních činnostech pozorovat přirozené projevy dětí a zamýšlet se nad jejich osobnostmi. Může tak prostřednictvím sociálních her a činností rozvíjet a posilovat kladné sociální klima. Na základě poznatků při realizaci projektu vyhodnocuje svou práci a její skutečný vzdělávací přínos, čímž neustále rozšiřuje obzor své pedagogické odbornosti. Při společných pobytech s rodiči se buduje větší spolupráce a důvěra mezi učitelkou a rodičem. Učitelka má možnost sledovat výchovný styl rodiny a její působení na dítě. Pokud mají zájem, může jim z pohledu odborníka poskytnout radu a příp. pomoc.

Velkou výhodou je, pokud mateřská škola umožní rodičům, aby se zúčastnili některých ozdravných pobytů spolu se svými dětmi. Děti jsou spokojené a rodiče se mohou podívat na své dítě objektivněji očima, zkorigovat některá svá hodnocení i výchovné postupy. Mají možnost sledovat práci učitelky a její vztah k dětem. Naučí se hrát hry v přírodě společně s dítětem a tím posilovat vzájemný prožitek. Odprostí se na chvíli od pracovních povinností a běžných denních starostí. Maminky nemusí prát, nakupovat, uklízet, mohou si hrát se svým dítětem. Velký význam má pro dítě

ta možnost, kdy jede do školy v přírodě celá rodina. Prostřednictvím her a zábavných činností mateřská škola přispívá k harmonickému vztahu v rodině.

Byla bych ráda, aby má diplomová práce oslovila učitelky mateřských škol, rodiče a všechny, kteří projeví o tuto problematiku zájem. Metodika školy v přírodě spolu se sezónními projekty nejsou vzorovým předpisem pro vzdělávací práci učitelky ve škole v přírodě, ale ukázkou toho, jak lze i v tomto prostředí korespondovat s požadavky a podmínkami na předškolní vzdělávání stanovenými v RVP PV a ŠVP PV.

Seznam použité literatury

- BARTOŠ, A. *Škola v přírodě*. Statut Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze. S 407-35.
- BARTŮNĚK, D. *Hry v přírodě s malými dětmi*. Praha: Portál s. r. o. 2001. ISBN 80-7178-539-3.
- BEZDĚČKA, P. BUREŠOVÁ, K. a spol.: *Project Wild*. Břeclav: Moraviapress 1993.
- BRTNÍK, J. NEUMAN, J. *Zimní hry na sněhu i bez něj*. Praha: Portál, s. r. o. 1999. ISBN 80-7178-329-3.
- ČERVENÁ, L: *Lesní království*. Svatý Jan pod Skalou: Centrum ekologického výzkumu a výchovy 2007. ISSN 1214-5041.
- DOLEŽALOVÁ, E. KUČEROVÁ, A. *Hry v přírodě a s přírodou*. Praha: Mladá fronta, a. s. 2004. ISBN 80-204-1142-9.
- DVOŘÁKOVÁ, H. *Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s. r. o. 2006. ISBN 80- 86307-27-1.
- DVOŘÁKOVÁ, H. *Sportujeme s nejmenšími dětmi*. Praha: Olympia 2001. ISBN 80- 7033-313-8.
- HAVLÍNOVÁ, M. a kol. *Zdravá mateřská škola*. Praha: Portál s. r. o. 1995. ISBN 80-7178-048-0.
- JARNÍKOVÁ, I. *Výchovný program mateřských škol*. Praha 1930.
- KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, a. s. 2005. ISBN 80-247-0852-3.
- KUBCOVÁ, Š. Eduard Štorch jako inspirátor. In: *Informatorium XIII ročník, č. 7*. Praha: Portál s. r. o. 2006. ISSN 1210-7506.
- LEDVINKOVÁ, V. *Pohádky z mořské hlubiny*. Praha: Rotag 2001. ISBN 80-901 182-7-5.
- LUKEŠOVÁ, M. *Bílá zima*. Praha: Albatros 1978.
- MERTIN, V. *Na co se často ptáte?* Praha: Scientia, spol. s. r. o. 2004. ISBN 80-7183-316-9.
- MORKES, F. Od výletů ke školám v přírodě. In.: *Informatorium XIV. ročník, č.6*. Praha: Portál s. r. o. 2007. ISSN 1210-7506.
- MRÁZKOVÁ, D. *Neplač, muchomůrko*. Praha: Albatros 1969.

OPRAVILOVÁ, E. GEBHARTOVÁ, V. *Rok v mateřské škole*. Praha: Portál s. r. o. 2003. ISBN 80-7178-847-3.

ROHLENA, V. *Školy v přírodě*. Praha: Nákladem vlastním- Tiskem Unie 1928.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, s. r. o. 2004. ISBN 80-7367-124-7.

SPĚVÁČEK, V. *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. 1978.

ŠIRCOVÁ, I. *S dětmi v přírodě*. Praha: Portál s. r. o. 2007. ISBN 978-80-7367-201-0.

ŠVEJCAR, J. *Péče o dítě*. Praha: Avicenum 1988.

TREML, J. *Lyžování dětí*. Praha: Grada Publishing, a. s. 2004. ISBN 80-247-0682-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha. Portál, s. r. o. 2000.

ISBN 80-7178-308-0.

ZAHME, V. *Co by děti měly znát*. Kolín nad Rýnem, Německo: DuMont monte Verlag 2002. ISBN 80-7234-420-X.

ZÁVADOVÁ, J. *Rukavička*. Praha: Albatros 1981.

ŽÁČEK, J. *Ahoj, moře*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví 1980.

Kroniky Mateřské školy Bendova 1123, Praha 17.

Pamětní kniha Opatrovny a školy mateřské královského hlavního města Prahy v Bubnech U Studánky, 1902

Rámcový program pro předškolní vzdělávání – opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se vydává Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání – 2004 č. j. 32 405/2004 RVP pro předškolní vzdělávání platné od 1. 3. 2005 (www.rvp.cz)

Školní vzdělávací program Mateřské školy Bendova 1123. Praha 2007.